

VEZÉRELVEK,
TANÁCSOK

„SZALCSI MŰVEK”

LELKI KULTÚRA KÖNYVEI

1.

SCUPOLI LŐRINC

LELKI HARC

264 oldal, ára 1'80 P.

2.

SZÉKELY LÁSZLÓ

NYOLC BOLDOGSÁG

204 oldal, ára 1'50 P.

3.

SZÉKELY LÁSZLÓ

MINDENNAPI IMÁDSÁGOD

160 oldal, ára 1'60 P.

**VEZÉRELVEK,
TANÁCSOK,
GONDOLATOK**

P. NIEREMBERG JÁNOS ÖZSÉB S. J.

**VEZÉRELVEK,
TANÁCSOK,
GONDOLATOK**

MAGYAR NYELVEN KÖZREBOCSÁTJA:

NAGY IMRE LEÓ

SZALÉZI MÚVEK RÁKOSPALOTA.

Nihil obstat. *Carolus Szitkey* S. S. censor dioecesanus. Imprimatur Nr. 6288-1936. Vaci, die 31-a Decembris 1936. † *Stephanus* Episcopus Vaciensis.

4202. — Don Bosco Nyomda, Rákospalota.
(F.: Sarkadi J. Alajos.)

Elöljáróba.

Jelen munka már háromszáz éves multra tekint vissza. Nem is önálló munka, hanem a jeles jezsuita atya spanyolul megjelent műveiből van összeszedve, és még életében latin nyelven is megjelent, és a szerző azt átnézte.

*Amikor a téveszmék ismét uralkodnak az emberi társadalomban, nagyon szükséges, hogy az ősök gondolatait megismerjük, és eljussunk annak beismerésére, hogy a mi elődeink gondolkozása józanabb és egészségesebb volt, mint a mai nemzedéké. Mit ér a nagy előretörés a technikában és a természettudományban, hogyha megfélemezünk emberi mivoltunkról, a társadalom osztályokra bomlik és a ma hajszolásában megfélemezünk az ősök hagyományairól, neme-
sebb és fennkölt szociális kötelességeinkről,*

embertársaink megbecsüléséről és a krisztusi világmegváltó eszmékről, amikor egész társadalmi berendezkedésünk a kereszténységen épült fel?

Nem szószerinti fordítást nyujtok, de a gondolatokat hiven igyekszem visszaadni; és olvassa mindenki, mert nem csakis jámbor embereknek szól, hanem mindenki talál benne neki megfelelő gondolatot, vezéreszmét, tanácsot, mit az életben úgy a maga, mint embertársai üdvére és javára okosan gyümölcsöztethet.

Az ősök jó gondolatai és tanácsai csakis javunkra válhatnak.

Bárcsak mennél többen és mennél nagyobb haszonnal forgatnánk!

AZ ÁTDOLGOZÓ.

I. FEJEZET.

Kormányzati vezérelvek.

1. Tiszteletes teher a királyi méltóság, de amennyire megtisztelő, annyira terhes is az. A királyi trónus nem olyan szék, amelyen megpihenhetnénk, hanem a fáradságos munka helye. A király és a fejedelem bárcsak egy ember, még sem élhet csakis magának, sokaknak üdvéről és jólétéről kell gondoskodnia. A vezéremberek ülve is fáradságos kötelemeket teljesítenek. Nagyon bölcsen mondotta II. Fülöp spanyol király, hogy a királyok munkássága nagyon hasonlít a takácsok mesteriségéhez a munka kivitele tekintetében. Mert íme a takácsnak munkaközben az egész teste mozog és fárad; keze, lába, szája mind igénybe van véve; éppen így a királyoknak is minden lelki tehetségük szükségképpen munkálkodik az ország vezetésében.

2. Uralkodni akarsz mások felett? Légy akkor rajta, hogy te feletted meg az ész

uralkodjék. Csakis addig vagy fejedelem, amíg ura vagy érzéseidnek, és nem azok parancsolnak neked. Nemde nem vallara nemességre, hogy amíg a népet kormányozzuk, addig magunk meg a vágyaink játéklabdái legyünk? Jaj annak a világnak, ahol a szenvedély uralkodik; ott csak teljes felfordulás van. A fej nélküli test szörnyűséges valami. De ilyen az az ország is, ahol nem az ész és az igazság vezet.

3. Az állam üdvének támasza az okosság. Ezt inkább megvédi a józan ész, mint a hatalom, inkább elősegíti a szorgalom, mint a nyers erő. Az okosság már feltételezi, hogy a dolgok lényegéről ismertetünk legyen; ez pedig abban áll, hogy minden beállható eshetőséget eleve számításba vegyünk.

4. Nem tesz helyesen a fejedelem, amikor teendőit másra bízza. Találhat ugyan könnyen magánál okosabb embereket, hogy azok ítélkezzenek; de olyanokra, kiket Isten választott ki a kormányzásra, már nem lelhet. Isten ugyanis az ő gondviselésében különös módon segíti a királyokat, mert őket mintegy segítőtársul veszi magához az emberiség kormányzásában. Másoknak azonban nem adja meg ezt a segítséget, azokra nem pazarolja kegyeit, nem küld védelmükre sem főan-

gyalt, sem több védő angyalt. Egyedül az ő kiváltságuk az, hogy mivel az ország gondját nem bízhatják másokra, a mennyei szellemek gyámolítsák őket ebben.

5. A fejedelemnek nem szabad úgy tekintenie országait, mintha azokat elődjétől kapná örökségbe, vagy a szerencse ajándékai volnának, vagy a csillagok kegye volna iránta; hanem olyanoknak nézze, mint a melyeket Isten bízott reá, és kötelességet rejt méhében, munkálkodást követel tőle, mert mennyei parancsot kell teljesítenie. Ime a perzsák királyai sohasem nyughattak kényük-kedvük szerint, mert álmukat egy szolga naponként elűzte: Kelj fel király, mondotta, öltsd magadra az Istentől reád bízott gondokat! A keresztény fejedelmeknél ezt a serkentést a lelkiismeretnek kell elvégeznie, annak kell őket a közjó érdekében folytonosan munkára serkentenie. Az uralkodás nem szerencse vagy boldogság, hanem királyi kötelesség.

6. Veszélyekkel teljes valami az uralkodás. Az alattvalókat leköti a munka, fékentartja a törvény, óva inti a jóbarát. De mint Sokrates mondja, a király mind ezeknek hiján van. A szükség nem kényszeríti, hatalma miatt nincs alávetve a törvényeknek, fensége pedig elzárja előle az

intő szót. Mindezeket egyedül csak az erény pótolhatja nála.

7. A fejedelem fensége és koronája legbiztosabban Istennek félelme és az alattvalók szeretete közepette áll meg. Mert amíg Istent féli és az alattvalóit szereti, mindkét oldalról szeretettel találkozik. Adja oda a szívét Istennek, és Isten majd neki ajándékozza nemcsak a maga, hanem alattvalói szívét is. Ha mindenki iránt szeretetre méltó, senki sem akad, akitől félnie kelljen.

8. Az Isten az emberiség kormányzásában legelső sorban a fejedelmeket veszi igénybe, viszont senki emberfia nem szorul annyira az Istenre, mint a fejedelem. Éppen ezért az legyen a legfőbb gondja, hogy az Istennek híven szolgáljon, hogy így a reá bízottak is szolgáljanak az Istennek. Nem tud az ember felett helyesen uralkodni az, aki Istennel szemben nem teljesíti kötelességeit. Nem lehet, hogy jó királya legyen a népnek, ki rossz alattvalója az Égnek. A királynak legyen gondja az isteni dolgokra, és Isten majd gondoskodik az emberi szükségletekről.

9. A hit és a vallás az országok alapja. Ez az alap gyarapodásukkal erősödik, fogyukkal egyre gyengül. A fejedelem a hitnek köszönheti az alattvalók engedelmes-

ségét; de a fejedelem kötelessége ezt a hitet a maga titokzatosságában és fenségében megtartani. Nincs hatalmasabb követője a hitnek, mint a királyi felség, de a királynak sincs hatalmasabb erőssége, mint a hitnek az igazsága. Hol a hit virágzik, aranykorát éli az állami élet; míg ahonnan száműzik a hitet, felfordul minden rend. Megváltozik a dolgok rendje, mikor a vallást csak eszközül használjuk, és az ország jólétét tekintjük célnak; pedig éppen ellenkezőleg az ország minden erejét fel kell eszközül használni a vallás megerősítésére.

10. A hitnek terjesztése a hitetlenek között óriásilag kiterjeszti a királyi méltóságot. Többet nyerünk ezzel, mint a háborúskodással. Mert fegyveres erővel letörhetjük a lázongókat; de a hittel meghódíthatjuk a legnagyobb országokat is, mert a felismerés akaratakat önként behódoltatja. A hit elfogadása folytán az így legyőzöttek előtt kedvessé válik az alárendeltség, sőt maga a szolgaság is, mert mintegy lekötelezve érzik magukat az isteni gondviseléssel szemben, amennyiben — talán fegyveres erővel is, de átvezette őket az Isten a tévedések sötétségéből a hitnek viláosságára.

11. Pelopidást figyelmeztették egyszer,

hogy óvatosabban védje magát. De ő okosan így felelt: Ez azok dolga, kik csak magukért felelnek; de a fejedelem mindenkié, nem a maga ura, és mások jólétét a magáé elé kell helyeznie. A király személyét emberi fenség díszíti, míg az ország java, valami isteni. A bölcsek és hit-tudósok egyformán azt vallják, hogy men-nél közösebbek a javak, annál istenibbek.

12. A világért se gondolja egyetlen fe-jedelem se, hogy az állam az övé; mert éppen az ellenkező az igaz, hogy ő az államé; egész lényének annak a szolgálá-tában kell állania. Másokat a tétlenség tanít meg a gonosz tettekre; de a fejedelemnél már az is gonosz cselekedet számba jön, ha nem dolgozik.

13. Nem szenved csorbát a fejedelem nemessége, amikor megmenti a maga éle-tét, hogy megmentse övéit; amikor kerüli a veszedelmeket, hogy megmenekedjenek azoktól övéi is. Az igazi bátorság nem iszonyodás az élettől, hanem halálmegvetés. Már pedig minden halálmegvetés mel-lett is szerethetjük az életet. A halálmegvetésnek is, meg az élet szeretetének is ugyanarra az egy célra kell irányulnia: a közjóra, a közösség üdvére.

14. A király is csak egy ember, de so-kakért fárad, és éppen emiatt nagy meg-

becsülésben kell tartania a fáradozásait. Nagyon sokan gonoszul cselekszenek, ha ő csak nem egész helyesen működik is. Viszont, sokan jól működnek, ha ő nem cselekszik rosszul. Olyan az állami gépezet, mint a csillagok járása. Ha egyik vagy másik csak parányit is letér pályájáról, máris visszahatással van az a földre; így a kormányzatban elkövetett legkisebb hiba is megbosszulja magát a népen. Ha jól működik az állami gépezet, ha a király helyesen cselekszik, szinte egy újjal irányíthatja az egészet, hogy úgy mondjam, csak a vágycsípőt kell kifejezésre juttatni, és minden rendben folyik.

15. A fejedelem akarata mintegy képe az isteni mindenhatóságnak. Ime Isten pusztá akaratával már meg is cselekszi azt, amit akar; így a fejedelemnek egyetlen mosolya elég, hogy kívánságát mindenben teljesítsék. Nemcsak a maga, de övéinek is boldogságára válik, ha csakis a jóban leli örömét, ha az erényeknek nagy barátja, ha a méltányosságot szereti, és szem elől nem téveszti.

16. Különösen két dologra kell figyelnie a fejedelemnek: Hogy embereken uralkodik, és maga is ember. Mivel embereknek parancsol, emberségesnek kell lennie; és mivel ember ő maga is, nem szabad el-

kevélykednie. Emberek felett állván, emberségesnek kell lennie, és jó atyának; mivel pedig ő is csak ember, nem szabad rossz úrrá válnia.

17. Jóllehet a fejedelem halandók felett uralkodik, azért még sincs semmije, ami halhatatlan lenne, egyedül csak az erényessége; de ez azután, bárhol legyen is, mindig igazi javak kíséretében jelenik meg.

18. Nem a szerencse kegye szerint kell értékelní a királyi méltóságot, hanem az erényesség és az okos tanács mértéke szerint. Az erényességen és az okosságon múlik a közjó, ámbár az eredmény nem mindig felel meg a várakozásnak. Mert az okosságot nem az eredmény szerint kell mérni, ez csak következménye annak; hanem a józan megfontolás szerint, melyből született.

19. A fejedelem erényessége soha se legyen költött vagy színlelt, hanem őszinte és szilárd. Az ő hivatásában ugyanis nincs helye a nagyravágyásnak, hogy feljebb haladhasson, és senkitől sem függ. A kapaszkodóknak nagy a bűnük. Megelégszenek az erényesség látszatával; rablók módjára elveszik az erényesség köntösét, és így keresik a magasabb rangokat, kitüntetésekét; és magát az erényességet mintegy pőrére vetköztetve vagy ott hagyják,

vagy még fogságra is vetik. Vagy nem rabszolga sorsa-e az az erényességnek, hogy a rangkórságban szenvedőket e törekvésükben neki kell előre segítenie? Hisz ettől az erényesség természeténél fogva visszariad.

20. Amikor a fejedelem cselekszik, ne a hatalmára tekintsen, hanem a tisztességre és méltóságára. Bár megtehet mindent, amit akar; de nem akarhatja azt, ami nem illik. Téved, ha azt hiszi, hogy többet megtehet, mint amennyi méltóságához illik. A teljhatalomra egyedül csak az erényesség magasztosít. Már pedig ezzel a szabadsággal éppen az nem élhet, akinek minden megengedett. Zsarnokság és elvetemültség mindent akarni, amit csak lehet; de egyedül csak azt akarni, a mi illik, ez már Istenre és jó emberre vall. Ha a szerencse játéka mindazt megadná, amit szenvedélyeink javallanak, a világ folyása hamarosan csődbe jutna. A hatalom ugyan még megállhat, ha téved is néha napján; de ha mindig rossz úton halad, sokáig fenn nem maradhat.

21. A tisztesség erénye díszíti a királyt legjobban; királyi erény az, fényesebb sugárral övezi ez őt, mint bárki mást. A király cselekedeteit ugyanis minden szem feszülten figyeli, nem is szabad tehát azok-

ban olyan vonásoknak feltűnni, aminőket a közönséges emberben még menteni, vagy megbocsátani lehet. Ne felejsék soha a fejedelmek, hogy maga a fenség csak önmagukra káros és másokat megbotránkoztató, hacsak nem a tisztesség köszikla alapján áll. Mert senki sincs, ki vele és hatalmával szembeszálljon, azért büntetlenül megteheti, amit kénye-kedve akar, és nem azt, amit a tisztesség javall.

22. A hatalomnak is megvan a maga rabszolgasága. És ez az, hogy a király nem tehet meg mindent olyan szabadon, mint mások. Nagyon helyesen írta Seneca egy hatalmasnak: Neked sok dolog nem szabad, miket pedig a legutolsó és a sarokban heverő emberek is szabadon megtehetnek. A nagy szerencse nagy szolgaság is. Nem szabad bármit is a magad akarata szerint cselekedned. Sok ezer embert meg kell hallgatnod, el kell intézned a kérvények sokaságát, valamint az egész földkerekségről kezedben összegyűlemlő ezer dolgot. Ezer meg ezer dolog foglalja le azt, aki uralkodik.

23. Van-e valami dicsőbb vonás egy fejedelemben, mint eltűnni azt, amit más kíván, pedig megtehetné azt, amit maga akar? Mint kegyesen elviselni az őt ért bántalmakat, de percig sem tűnni, hanem

keményen megtorolni, ha másokat ér igazságtalanság? Hiszen a máséból nem nagy dolog adakozni, nem sokat ér ez, hacsak a magunkéból is nem tetézzük meg azt. Akár a sors, akár a fenség állított minket magasztos helyre, mindkettő magasztos lelkületet követel tőlünk. Ez a magasztos lelkület pedig tud megbocsátani, megszokta, hogy ne vegyen mindent észre, tud nyájas lenni, elnyomja a gyűlöletet, féken tartja a szenvedélyességet. És ez az igazi lelkület, az ilyent nem fenyegeti a vakmerőség veszedelme.

24. A fejedelem lelkületét leolvashatni mint valami tükörből, az ő kegyességéből. Ez a kegyesség mutatja meg, hogy kicsoda ő, és rányomja a fejedelmi bélyeget. Azzal mutatja meg, hogy ő fejedelem, amikor ő, az élő törvény, enyhíti a törvény holt betűjét. Azzal erősíti meg, hogy valóban élő törvény ő, hogy amíg az alattvalók szívét megnyeri, magát az uralkodását kedvessé teszi. Mert két dologra kell a királynak különösen figyelemmel lennie: a bűnösökre, és az államra. Ha a köz ellen vétenek, akkor kegyes, amikor a köz érdekében a bűnösökkel szemben szigorúan fellép. De ha a bűn minősége, vagy a bűnös személye alkalmul szolgálhat a büntetés enyhítésére, akkor

a fejedelem érdeke, hogy a szigort ne alkalmazza.

25. Mivel az alattvaló élete szinte reá van írva az uralkodó arcára, ne jelenjék meg soha ezen az arcon a harag indulata, mert ez a hatalmi mámor legigazibb képe. Ez a lelkület legyen mindenkor derűs, ne homályosítsa azt el soha semmiféle idegen szín, vagy benyomás, ne legyen képes azt megzavarni soha semmiféle legváratlanabb esemény se. Vagy van-e valami érthetlenebb dolog, mint haragudni és azzal akarni a bűnösök megjavulását elérni? Rút valami, hibát elkövetni, hogy ezzel mások hibáit megjavítsuk, jóvátegyük. Az alattvalók hibáinak megjavítására a fejedelem soha se használja fel tekintélyének súlyát; ezt az igazságszolgáltatás közegeire kell bízni, ezek kötelessége a bűnösök megfenyítése.

26. Ne legyen semmi olyan a királyokban, ami mások részéről vár bocsánatra, viszont ők mennél többet nézzenek el másoknak. A bűnösök kivégeztetése éppen olyan kellemetlen reájuk, mint az orvosokra nézve betegek elhalálása. Akár tapasztalatlanság, akár véletlen ennek az oka, egyik sem hoz számukra dicséretet. Parányi különbség van e kettő között: Állandóan kitéve lenni a háborus

kellemetlenségeknek, vagy kegyetlen fejedelem alatt érdemeket szerezni. A halálbüntetéseket nem azért kell hozni, hogy ezzel a bűnösök kínját és fájdalmát fokozzuk, hanem példaadás végett, mások elriasztására. De a büntetések elengedése se azért történjék, mert nekünk így tetszik, hanem, hogy a bűnös megjavuljon. A fejedelem kegyessége bűniszonyt kelt a jókban; és nem kisebb művészet szelidséggel helyreütni a hibákat, mint szigorúsággal.

27. Nem azért kell büntetést kiróni, mert hogy bűnt követtek el; hanem, hogy ezentúl ne vétkezzenek. A multat már úgy sem lehet meg nem törtéنتté tenni, de a jövőt még meg lehet előzni. Nagyon sokan okulnak, hogy jól éljenek, hacsak egy is halálbüntetést nyert, mert rosszul élt. Csak a jó embereket éri sérelem, mikor a gonoszoknak kedvezünk. A rendetlen beteg szigorúságra készíti orvosát. Egyaránt kegyetlenség mindenkinek megbocsátani, vagy egynek sem. A kormányozás nem csakis hivatalos elfoglaltság, hanem művészet is. Még van a maga sajátossága. Művészet tehát igazságot tenni, és műremek a közbékének és mindenki jólétének és boldogságának fenntartása.

28. Csak magát kárhoztatja, aki a szokásos bűnözőnek megbocsát. A bűnök megtorlása a nyugalom anyja; ez szüli, ez neveli és ez tartja fenn az állam nyugalomát. A fejedelem kötelessége arra törekedni, hogy a vétségek büntetlenül ne maradjanak. Ezt pedig csak akkor éri el, ha a bírói tekintélyt fenntartja, nem egykönnyen változtatja meg vagy éppen töröli azt, amit azok jogosan ítétek. Ezzel eléri azt is, hogy a gonosztevőket visszatartja a halálbüntetéstől való félelem; de a fejedelemhez sem fordulnak egykönnyen a fellebbezésükkel, hogy így a kiszabott büntetéstől megszabaduljanak. A gyors ítékezés közel áll az igazságtalansághoz, a rögtönítélés pedig a büntényhez.

29. Halálbüntetést a fejedelem soha önmaga végre ne hajtson, sőt még a kivégzésnél se legyen soha jelen. Az legyen az elve, hogy inkább szeressék őt, mint féljenek tőle; mert ez az eljárás az állam fennmaradására a leghasznosabb. Mert senki sem szerethet, ha csak nem fél megbántani azt, akit szeret; míg aki csakis fél, az képes nem szeretni azt, akitől fél. Sőt a félelem nagyon gyakran gyűlölettel párosul; akiktől félünk, azokat gyűlöljük is. Ennélfogva inkább megfelelő a fejedelemre nézve, hogy őt mindenki szeresse,

és senki se gyűlölje. Nagyon elősegíti ezt az is, hogy a jutalom kiosztását magának tartja fenn, míg a büntetés kirovását közegeire bízza, mert így a megjutalmazottak jótevőjüket tisztelik benne, az elítéltek pedig nem gyűlölik őt, mint bírójukat.

30. Egyik fülünk mindig álljon rendelkezésre a vádlottaknak, és így időt kell adni az igazság felderülésére, mert a valóságot az idő szokta feltárni. Az elhalsztott büntetést még mindig módunkban áll végrehajtatni, de a már elszenvedett nem lehet visszaszívni. Nem árt némelykor szemet húnyni. Jobb csalódní, mint bizalmatlankodni. A fejedelemnek csak dicsőségére válik, amikor megbocsát övéinek, és szinte nem tudja azt, ami felett, ha tudná, nem volna szabad szemet húnynia.

31. Veszedelmesebb baj a lázadás, mint a háború. A kezdet kezdetén még gyógyítható, de ha már erőre kapott, halálosan végzetes az, sőt még csillapodtában is ártalmas. Az összeesküvők közül csak kevesen büntetendők, de ezek azután kegyetlenül lakoljanak; míg a többieket jóságos megbocsátással kell leköteleezni. Senkinek sem kegyelmezni, ez már veszedelem, mert mennél nagyobb a bosszúállás, annál nagyobb a veszteség. Más azonban a lázadás, és más a panaszkodás. A pa-

naszkodást még lehet figyelemre sem méltatni, de a lázadást már idejében el kell fojtani.

32. A fejedelem ne annyira az idegen ellenségtől, mint inkább a saját tetteitől féljen. Ne a bajok elviselésétől, mint inkább azok felidézésétől féljen, mert a bajokat a cselekedetek szülik. És éppen ebben különbözik a király a zsarnoktól. A király alattvalóit félti, a zsarnok pedig az alattvalóitól fél. A király arra vigyáz, hogy baj ne érje övéit, a zsarnok attól retteg, hogy bajba sodorják alattvalói. A fejedelemséget kettő tartja fenn: a tekintély és a szeretet; a tekintélyt pedig a félelem és csodálat. A bölcs kormányzás bámulatot vált ki, míg a hatalom félelmet kelt, az erényesség pedig szeretetre gerjeszt.

33. Legyenek a kormányzásban a királynak segítő társai, de parancsolni csakis egyedül neki szabad. Hallgassa meg a tanácsadókat szívesen, míg a hízelgőket csak kelletlenül fogadja. Mert a hízelkedők még elüzetésük alkalmával is sebeznek, és ha néha nem is tudnak ártani, hasznukat soha sem látjuk. Az ország ügyeinek megtárgyalásakor a király személyesen vegyen részt a tanácskozáson, mert ezer fondorlatnak van kitéve, aki csak a bemondások alapján alakítja ki ítéletét.

34. Aki a szenvedés idején szerfelett levert, az hatalomra jutva felettébb gőgös szokott lenni. Nem tud az másokat kormányozni, aki nem képes másokat eltérni. Jó előjáró se lehet soha az, akit a gyanúsítás árnyéka kísér. A fejedelem is csakis akkor lehet bizonyos alattvalóinak engedelmessége felől, amikor nem üli meg alattvalóinak lelkét a bizalmatlanság. Akit a felesleges aggodalmaskodás és félelem bánt, vajjon megcselekedték-e és hogyan, amiket elrendelt és megparancsolt, az bizony esetlenül kormányozza a népet, a kormányzás célját ugyan nehezen közelíti meg; az ilyent inkább a kényszermunkások örének kell nevezni, mint a szabad emberek fejének.

35. Akit az első tudósítások azonnal teljesen lefoglálnak, vagy már az első nehézségek visszariasztanak, az alkalmatlan a kormányzásra. A kormányzáshoz ugyanis nagy bátorság és a félelem nem ismerése kell, hogy az illető ne jöjjön azonnal zavarba, az események ne hozzák ki sodrából. Bármilyen is forduljon elő, akár jó, akár rossz legyen az, még ha nagy fontosságú dologról volna is szó, a fejedelemnek mindezeket csekélységeknek kell látnia és olyanoknak, ami miatt ugyan kár volna izgulni.

36. A fejedelem soha sem tévessze azt

szeme elől, hogy különbség van a jutalmazás és adományozás között. A jutalom érdemeket feltételez, míg az ajándék csak alkalmatosságot az elfogadásra. Ennek folytán soha sem szabad hivatallal jutalmazni a szolgálatokat, ha az illetőnél hiányzik a rátermettség. Sőt, ha ketten pályáznak ugyanarra az állásra, és az egyiket az érdemei ajánlják, de nem szakképzett, a másik pedig szakmabeli, de még nincsenek érdemei; meggondolás nélkül a szakképzettnek kell azt juttatni. A fejedelem azokat a tanácsosokat tartsa hívebbeknek, akik egyben másban mernek külön véleménnyel is bírni, nem pedig azokat, akik mindent helyeselnek, csakhogy kegyben álljanak. Azt szeresse a fejedelem, hogy igazat tanácsolnak neki, és nem azt, hogy a neki kedves dolgokat ajánlják.

37. A fejedelem a kiválóbb méltóságokra ne a köznép sorából valókat emeljen, hanem nemeseket, előkelő családok ivadékait. Mert minden rendű és rangú ember előtt nagy tiszteletben áll a születés kiváltsága. És azután ezek inkább és biztosabban megőrzik az ország békéjét, és az országok közötti igazságosságot. Aki ugyanis sokkal adós előkelő származásáért, az inkább kötelezve érzi magát az érelyességre is; sokkal kevésbé hanyagolja

el hivatását és hivatalbeli kötelességét, mert mind a kettő, a születés is, meg a méltóság is annak dicső betöltésére ösztönzi. A jutalmazás azonban soha se múlja felül az illetők érdemeit; legyenek az előléptetések arányban az érdemekkel, a ranglétra tetejére ne jussanak egyetlen ugrással, ne kerüljenek hirtelen vezető állásba, akik az alantosabbakban nem működtek. A szertelen emelkedés irigységet vált ki, és soha senkit nem kínoznak annyi bírálgatással, mint azt, aki egy ugrással a legfelsőbb polcra jutott.

38. A tanácsosokban és hivatalos közegekben többet érő a nyugodt higgadság és az érett megfontolás, mint az éles ész és kíváncsi kutatás. A vakmerőség még nem biztat sikeres eredménnyel, még nem hozza helyre a hibákat, amelyekbe sodort. Amikor szenvedélyes perlekedőkkel és törtetőkkel van dolgunk, mire sincs annyira szükség, mint a türelemre és mérsékletre, egyrészt, hogy enyhítsük hivatalbeli elfoglaltságunkat, másrészt, hogy kevésbé érezzük tolakodásuk kellemetlenségét. Elsietni vagy meg nem oldani feladatunkat, mindkettő végzetes hiba. De azért kisebb hiba a türelmetlen elsietés, mint a késlekedés. Inkább arra figyeljünk, hogy mit illenék tanácsolni, mint arra, hogy milyen

eshetőség fordulhat elő. Mert a fejlemények nem függnék az emberi igyekezettől, de már igen is az okosság és a helyes megítélés. Végletekig ragaszkodni a magunk véleményéhez, ez már nyakaskodás és csak helytelenség, mikor állhatatosságnak emlegetik.

39. A törvények mindig a józan észhez, a hivatalos közegek pedig a törvényekhez igazodjanak. Ahol a tisztségek megvásárolhatók, ott már nem mennek rendjén a dolgok. De a legrosszabb, amikor a hivatalnok hivatalából kénytelen megélni. Legyen tisztességes fizetésük, hogy annak lássák is őket, amik, és megélhessenek rangjuk szerint belőle. A tekintélyes állásra jutottak soha se feledjék, hogy hivataloskodásuk elején a kicsinységeket is nagyoknak látják, de idő multával a legnagyobb dolgok is csekélységnek tűnnek fel előttük; és amíg eleinte leereszkedők, később a parancsoláshoz szokva elviselhetetlenekké válnak. Soha és sehol nem látunk annyi pöffeszkedő embert, mint azok között, kik mások fölé előljárónak kerültek. Sőt mennél fejhajtóbbak és engedelmesebbek az alattvalók, csak annál gögösebbekké válnak. És csak akadjon valaki, aki velük szembe helyezkedni merészel; azonnal szabad folyást enged-

nek hatalmuknak, az ellenkezések csak még jobban izgatják őket, és így akarják hatalmukat kiterjeszteni.

40. Minden kormány-formának, hogy megfeleljen, három kelléssel kell bírnia. Legyen az határozott, szigorú és állandó. A szigorúságot nem úgy kell értelmezni, hogy minden legkisebb félrelépést azonnal verbe kell fojtani, mert ez a legkegyetlenebb kormányzás volna; hanem, hogy komolyan és kellő szigorral, de egyben kellő enyhítéssel hajtsuk azt végre. Legyen határozott az, és a fejedelmi hatáskör legyen meghatározott; ami a fejedelmet illeti meg, az ne legyen megosztva, ne másé legyen az uralkodás. Legyen állandó, mindig a törvények és a bevett szokások szerint induljon, és bármi forduljon is elő, ne egykönnyen engedjen az újításoknak.

41. Az ifjú kor gerjesszen félelmet a fejedelemben, kivált, amikor még duzzad a buzgóságtól, de a tapasztalatoknak még híján van. Ebben a korban érett gondolkozású emberekre bízta magát, és az ő tanácsaik szerint kell eljárnia. Legyen bármilyen nagy tehetség, azért mégse bízzék magában. Ime mennél élesebb, vagy termékenyebb a tehetség, annál több haszontalanságot terem, akár csak a parlagon maradt kövér föld. Az is idegen kézre,

a magvető biztos kezére szorul, hogy jót teremjen. Az élénkebb tehetség, a lángész, a maga tűzében emésztődik fel. A tapasztalat útján még nem szerezhethetjük meg teljesen az okosságot, arra reá kell készülnünk, mert annak szabályai vannak.

42. Soha sem szabad oly helyzetbe kerülnie a fejedelemnek alattvalóival szemben, hogy azok kénytelenek legyenek vagy elhallgatni az igazságot, vagy pedig a kegyvesztettségnek kitenni magukat. A fejedelem szeresse az erényes embereket, és legyen azon, hogy az erényesek is szeressék őt, és érintkezhessenek vele szabadon az erényesség veszélyeztetése nélkül. A fejedelem minden igyekezete arra irányuljon, hogy a jók biztonságot élvezzenek, az igazmondók szabadon nyilatkozhassanak, a hízeltők elvegyék büntetésüket, a romlottlelkűek féljenek. És bár rosszaknak minősíthetjük azokat, akik csakis önzésből jók, mert hisz ezek máris elvették jutalmukat; a fejedelemnél más-ként áll, mert neki a jót nem szabad elmulasztania, hogy másoknak jó példát adjon; de legalább is semmiként sem szabad rossznak látszania, nehogy mások, ámbár gonoszak, magukról azt véljék, hogy jók.

43. Az igazságosság eszköze a törvény,

míg az ártatlanságé a király példája. Mert a törvények megfékezik a gonoszokat, az erényesség pedig a jó példa hatása alatt születik meg. Hogy a törvény erővel rendelkezik, azt a félelemnek köszöni; de hogy tekintélye is legyen, azt a becsületesség adja meg neki. A gonoszokat ugyanis a törvény szigora készíti a jóra, míg az erényes embereket az a tudat, hogy a törvény így parancsolja. Az engedtlenség és megvetés között nagy a különbség. Az engedetlen csak a törvényt veti meg, de aki megvetéssel van a törvény iránt, az már a törvényhozót magát sérti meg. Aki titokban vét a törvény ellen, még nem sérti meg a törvény hozóját; az azonban, aki nyíltan szembe helyezkedik a törvénnyel, ezzel a ténnyel már fellázad nemcsak a törvény, hanem a törvényhozó ellen is.

44. A sok törvény csak a törvények tekintélyének árt, míg a megtartásukra fordított gond megerősíti azokat. Mit érnek a semmibe vett, vagy tömegük miatt feledésbe ment törvények? Mihelyt sok, máris a tisztelet rovására van, de veszít a fenség is az ő magasztosságából, amikor olyan törvényeket szentesít, amelyekről már eleve tudja, hogy úgy sem tartják meg. De a sok törvény óriási szolgaságot is

teremt. Vagy nem rabszolgáság-e az, amikor az ember egy lépést sem tehet anélkül, hogy valamely törvénybe ne ütközzék, és bajba ne kerüljön? Nem elviselhetetlen teher-e, amikor minden mozdulatunkat, szavunkat mérlegelnünk kell? De meg azután ahol sok a parancs, sok az áthágás is. Nem a törvények tömkelege a fontos, hanem azok megtartása. A törvény megtartatása fékezi a népet; de ha a törvények megtartására nem fordítanak elég gondot, ezek csak a botránnyt növelik, és mit sem érnek. Ha úgy véljük, hogy a törvényeken javítani kell, erre mindig ki kell várni a kellő alkalmat, az idők parancsszavát. Ha azonban ez sem a törvényhozónak, sem magának a törvénynek, nem érdeke, akkor maradjanak csak a régiben, ha mindjárt céltalanok is azok. Nem az ész alkotja a törvényt, mert mit sem ér az, hacsak annak megfelelő volta fent nem tartja a törvényt.

45. Ahol a törvényeket nem tartják meg, ott vége az előjáróság becsületének. Éppen ezért azokat, kik a törvényt elsőnek szegik meg, különösen meg kell büntetni, hogy ezzel másokat elriasszunk annak áthágásától. Azok ugyanis, kik még nem láttak erre rossz példát, kevésbé menthetők, és sokkal többet ártanak a közjólét-

nek. Nagy válságba sodorná az államot, ha az olyanokkal szemben, kik ennyire merészkednek, a hatóság engedékenyebbnek mutatkoznék.

46. Nincs egy törvény sem annyira helytálló és tiszteletreméltó, mint az, amelyiket a király a maga viselkedésével hirdet ki. Mert a rendeletek gyakran eredménytelenek, de a tetteket áhítattal utánozzák. A polgári, valamint az ország javát célzó törvények magát a királyt is kötelezik ugyan; ámbátor a törvényhozó király nem eshetik a törvény rendelkezései alá, de mint ember köteles engedelmeskedni az Istennek, és nincs kivéve a természet törvényei alól. Ez okból reá is áll, hogy a fej és a tagok között meg legyen az egymásra utaltság, és magára nézve is kötelezőnek ismerje el azt, amit másokra nézve igazságosnak tart. A büntető intézkedés azonban reá sohasem vonatkozhatik, ha mégis vétene a saját törvénye ellen; és az államnak sem illik, hogy vezetője hibáit büntesse. Ez a jog egyedül az Istent, a Királyok Királyát illeti meg, ő majd annak idején felelősségre vonja ezért a fejedelmet, és meg is bünteti annak rendje szerint.

47. Az olyan szokásokat, melyek a fejedelem elnézése folytán nyertek szinte tör-

vényes erőt, nem szabad eltérni. Mert könnyebb az írott törvényt hatályon kívül helyezni, mint a bevett szokást megszüntetni. A törvényt egyetlen tollvonással megszüntethetjük, de a szokást már hosszú időn át sem tudjuk kiirtani. Mert nagy nehézségbe ütközik elvenni a néptől azt, mit évek hosszú során át megszokott.

48. Semmi sem teszi a királyt annyira szerencsésé, mint a becsületes élet és a becsületes emberek szeretete. Az ő cselekedetei mintául szolgálnak másoknak életmódjára. Példájával szinte megszenteli azt, amit cselekszik. Országának erkölcsi az ő cselekedetein nyugosznak. Ugyan ki merné büntetendőnek mondani azt, amit maga a király is megcselekedett? Nemde hallatlan gonosztett volna, ha megmérgeznék azt a kútforrást, ahonnan mindenki iszik? Éppen ezért, ha a fejedelem megbecsüli önmagát, és a reá bízott népet, egy percre sem felejt, hogy tanítást ad a rosszul cselekvésre, mihelyt megszűnik jól cselekedni. A tétlenség nála iskolapélda a rosszul cselekvésre, és ha csak nem működik jól, máris azt vélik róla, hogy semmit sem tett.

49. Könnyebb tévútra vezetni a természetet, mint eltéríteni a népet a fejedelem szokásaitól. A fejedelem minden egyes

tette ugyanis vagy tiszteletet vagy félelmet szül. És bár nincsenek alávetve a törvényeknek, de maguk az élő törvény. És miként a büntető törvények félelmet keltenek mindenkiben, míg a politikai, kormányzati törvények bámulatot keltenek; úgy a fejedelem életének is kárhozthatnia kell a nép romlott erkölcsseit, és álmélkodással eltölteni azokat, kik tetteiket figyelik és maguk elé zsinórmértékül állítják.

50. A jó fejedelem, úgymond Plutarchus, az Istennek élő képmása, a legjobb, leg-hatalmasabb, legbölcsebb Istené. Jósága következtében mindenkinek javára válik; bölcsesége folytán utat nem téveszt, hatalmával mindent keresztülvihet. Ellenben a rossz fejedelem a sátán megtestesítője; minden igyekezete csak arra irányul, hogy miként ártson mindenkinek. Hatalma, ha nélkülözi az erényességet, minden rosszra ragadja őt, híján lévén a jósnak, zsarnokká leszen, míg ha józansága is elhagyja őt, mindent rombadönt, végpusztulásba kerget.

51. A fejedelem minden szavát olyan-
nak tartsa, mint valami fenségére bizott
letétet. Mindent elveszít az, aki hitelét
vesztette. Mert ez a hitel olyan, mint akár-
csak a lélek, az sem tér vissza abba a

testbe, amelyet elhagyott. A fejedelem ne használja fel a vallást a fejedelemség növelésére, és ne esküdözzék a maga előnyére és hasznára. Mert ezzel veszélybe sodorja a tekintélyt, és ezt elveszítve hiába minden mesterkedés és ügyeskedés, az egyszer elveszítettet többé már nem sikerül visszaszerezni.

52. A fejedelem csak huzavonával ígérjen meg bármit is, de azután az ígéretét mennél előbb váltsa valóra. Ne legyen reá nézve többé terhes az ígéret teljesítése, azért mielőtt ígérne valamit, legyen tisztában annak teljesíthetőségével. Ki kételkednék abban, hogy a fejedelem az ígéretével csak magán könnyít, de alattvalóit vele boldoggá teszi? És csakis olyant ígérjünk és olyanoknak, akik ezzel remélhetőleg előmozdítják az érdekeinket, és az adott javakat nem fecsérlik el, hanem üdvösen fel is használják.

53. Erre a kettőre mindenkor figyelemmel legyen a fejedelem, hogy hogyan kell hinnie és mi teszi azt, hogy neki higgyenek. Az első szinte megparancsolja, hogy könnyen elfogadja az előadók előterjesztését, mert még csak feltételeznie sem szabad azt, hogy valaki a fejedelmet elámitani merészelje; ez már a fenség legnagyobb megsértése lenne. Nincs az a

büntetés, amely letörölhetné a királlyal szemben elkövetett hazugságot, megtévesztést. És ha mégis erre merne valaki vete-medni, azt olyan új, és válogatott gyötrelmeknek kell kitenni, hogy örök időnkig megemlegessék. Ha így nem tesz, a fejedelmi udvar a cselszövések, árulkodások, zúgolódások és panaszok fészkevé válik, mert a törtetés, irigység, hízélgés hamarosan felszínre hozza ezeket. Hogy pedig a fejedelemnek hígyjenek, ez megköveteli azt, hogy a fejedelem szavai és tettei mindig egyezzenek, és szinte elmondhassák róla, hogy szava már tettszámba veendő.

54. Az igazság sziklaszilárdságát senki és semmi össze nem zúzhatja; de a csalfa hamisságot ezerszer is fenyegeti a rombadőlés veszedelme. Igaz ugyan, hogy nem ért az uralkodás művészetéhez, aki nem tud titkot tartani, de még kevésbbé tud uralkodni az, aki jobban tud hamiskodni. A szándékot el nem árulni, a titkot megőrizni, az eltökélést rejtve tartani, ez csak okosság; de hamisan áztatni másokat, ez már a tekintély lejáratása, a gyengeség bizonyítéka, a hatalom megingása.

55. A bőkezűség csak növeli a fejedelem tiszteletét, és hasznára válik. Mert lehetetlen, hogy ártalmára legyen az, miről látja, hogy az alattvalóinak használ

vele. Adni, ez egyetlen dicsősége, egyetlen haszna az uralkodásnak. Egynek ad ugyan, de sokakat lebilincsel vele; adva megnyeri mindenki szívét, sokaknak szolgálatát. Mert hisz mindenki azt reméli, hogy hasonló szerencsében részesül. Hogy adott, az ne maradjon titok, mert az adomány az abban részesülőt igen megtiszteli. Különösen, ha katonát vagy szellemi kiválóságot ér ez a kegy, az mindig a nagy nyilvánosságnak szánt legyen; ha azonban szegénységéből emel ki valakit, ez már titokban történjék. Mert a kitüntetésnél a nyilvánosság csak fokozza a jutalmat; de a szegénysorsúval szemben irgalmas-ságot gyakorolt, és ez már titoktartást követel, mert az illető szegénységét tárná fel. A fejedelemnek az okozzon örömet, hogy ad és tegye ez boldogabbá, mint annak a tudata, hogy mennyit adott. Inkább attól féljen, hogy talán kevésbé jutalmazta meg az érdemest, mint hogy sokat adott az arra méltatlannak. És soha se vonja meg kegyét az arra méltóktól, mert tán méltatlan is részesült abban. Jobb, ha a gonoszokkal is jót teszünk a jók miatt, mint megrövidíteni a jókat a gonoszok miatt. Mindazonáltal ne szórja adományait két kézzel boldog-boldogtalannak, de ne is korlátozza csak egyesekre. Ne felejtse,

hogy maga is úgy kapta, amit ad ; és amikor egyetlen arra méltó embert megjutalmaz, ezzel máris mindenkit lekötelezett.

56. A megjutalmazásnál tekintettel legyen az érdemekre és szolgálatokra. Nem azt kell megjutalmazni, aki arra vágy és szinte elvárja azt ; hanem azt, aki megérdemli. Mert a törtetés még nem érdem, az utánjárás még nem szolgálat. Theodosius és Valentinianus mindig meg szokták említeni az ő rendeleteikben, hogy milyen érdemeket jutalmaznak, hadd lássák, hogy érdem szerinti joguk van a jutalomra, és hogy ezt meg nem tenni, annyi volna, mint mások jogát bitorolni. Újnak látszik ugyan ez, de mégis nagyon is igazat kell nekik adnunk, mert mint e valóban nagy fejedelmek magyarázó szavaikban kijelentik : A fejedelmeknek nem áll szabadságukban, hogy tetszésük szerint osztogassák a kitüntetések, hanem az igazságosság kényszeríti őket erre, az érdemeket szerzők szolgálatai miatt ; éppen ezért ők csak tolmácsok, akik kijelentik a jogokat vagy még inkább hűséges szolgálói az igazságosságnak, akik csak kiosztják azt, amit kötelességük kiosztani.

57. Az esetben, amikor a király hivattal jutalmazza meg a szolgálatokat, két dolog lebegjen a szeme előtt, hogy a hi-

vatal megfeleljen az érdemnek, és az érdemes kitüntetett meg tudjon felelni hivatalának. A hivatalosztás mintegy tartozáslerovás a fejedelem részéről, de a hivaltalt kellőképpen ellátni már kötelem. Mert hogy valaki érdemeiért magas állásba jut, az csak egyéni jó, de megfelelni a hivatalbeli kötelességnek, ez már a közérdekbe vág, a köz javára irányul, tehát felelőséget szül.

58. Adni az adás kedvéért, ez bőkezű és királyi lelkületre vall; de ennél még nemesebb, ha nem azért ad, mert neki úgy tetszik, hanem mert az illető megérdemelte. Dáriusnak, a perzsák királyának példája ugyan ritka. Amikor már élet-halál között lebegett, akkor is nem országának elvesztését sajnálta, sem nem az bántotta, hogy felesége fiaival együtt fogságba esett, hanem csak azért az egyért sóhajtozott fájdalmasan, hogy nem viszonzhatja Polystratesnek azt a szívességét, hogy szomjúságában vizet adott neki.

59. A fejedelem nemcsak szeretetre, hanem tiszteletreméltóvá is teszi magát azzal, hogy a nép bizodalommal járulhaéléje kegyeiért. Antigonusnak méltán bűnüt rójják fel, hogy amikor Cynicus egy talen tumot kért tőle, azt felelte, hogy ez máttöbb, mint amennyit egy Cynicus tőle kérr

hetne. És amikor a szerencsétlen erre egy dénárt kért csak, akkor meg azzal utasította el, hogy ez meg már oly csekélység, hogy ennyit egy király nem adhat. Méltán botránkozik meg ezen Seneca: Gyalázatos kigúnyolás csak ez, mert ezzel módját ejtette annak, hogy semmit se kelljen adnia. A dénár kérésekor az ő királyi méltóságát tolta előtérbe, míg a talentum kérésekor Cynicus személyére volt tekintettel; pedig megtehetette volna, hogy Cynicusra való tekintettel dénárt adjon neki vagy az ő királyi méltóságát nézve talentumot nyújtson neki.

60. Nem felemelő cseppet sem egy királyra, ha nagy dolgokba kezd, de azokat be nem végzi. Mert nagyobb szégyen valamit abbahagyni, ha már hozzáfogtunk, mint amekkora dicsőség valamit megkezdeni. Éppen ezért okosabb először az eszközökről gondoskodni, mint csak a célt nézni; jobb megfontolás tárgyává tenni, hogy ugyan mit is tehetünk, minthogy miket is szeretnénk keresztül vinni.

61. Az ország jóléte a békéből szokott sarjadni, azért a békét mindig előbbre kell tenni a háborúnál, sőt a dicsőségnél is, mert az mindenkor kétes és bizonytalan, sőt a szerencsénél is, mert ez megcsalja és könnyen elpártol tőlünk. A feje-

delemnek mélyen szívébe legyen vésve az a régi, de igaz közmondás: Egyetértéssel a kis dolgok is megnövekednek, de széthúzással a legnagyobbak is széjjelhullanak. Marcus Agrippa ezt mindenkor szeme előtt tartotta, és ezzel boldoggá tette önmagát, mások előtt pedig kedvessé és hasznossá vált. Mikor háború megüzenéséről van szó, hallgasson meg a fejedelem mindenkit; de amikor a béke fenntartása forog kockán, senki szavára se adjon. Az egyenetlenség mindig másoktól induljon ki, de a kiengesztelődés és béke az ő műve legyen. Ha kell hadakoznia, szálljon inkább harcba a vétségekkel, és békítse meg a saját népét.

62. A háborút a szükség idézze fel, a békét pedig az akarat teremte meg. Nem azért kell a békét keresni, hogy háborúzhassunk, hanem ellenkezőleg, azért kell a háborút viselni, hogy így a békét kicsikarhassuk. Csak eszköz és nem cél lehet a háború. Nem méltó a keresztény fejedelemhez, hogy adott szavát a forgandó szerencsééhez kösse, és csakis addig ragaszkodjék a szövetségeskühöz, míg az saját érdekében áll. Hogy a béke keresztényi legyen, azt sem egyszerre megszakítani, sem soha megsérteni nem szabad. Es ha egyszer-másszor kényszerülünk is

háborút viselni, azért az rettenetes hátrányok és veszteségek nélkül soha el nem múlik. Mert miből táplálkozik a háború? Az emberek lemészárlásából, az országok vagyonából, a nép megsarcolásából és adójából. Megáll a kereskedelem, a katonát szabadosságra szoktatja, mindent lángba borít és elpusztít. Éppen ezért a háborút vagy teljesen el kell kerülni, vagy húzni halasztani kell amíg lehet és végül mivel az ellenfél is bíró a maga ügyében, nagy-nagy megfontoltsággal szabad csak megüzenni.

63. Nagy körültekintéssel kell eldönteni, hogy mi az első teendők, és mi válik inkább hasznunkra. Hamar akarjuk befejezni a háborút, akkor, még mielőtt megindítottuk volna, sokáig mérlegelés tárgyává kell tennünk. Csalódást hoz majd a kimenetel, ha azt a szerencsére bíztuk. Aki fél a veszedelemtől, nem pusztul el abban. Jobb félni a bizonyostól, mint a bizonytalant feltételezni. A végső sikert semmi sem segíti elő annyira, mint az előzetes megfontolás.

64. Az arany mindent legyőz, mindent megszerez, a fegyver és tűz csak elpusztít mindent. Jobb pénzen vásárolni meg a győzelmet, mint vér árán. Erre a célra gyűjtsenek a fejedelmek kincseket, ezzel

nem esnek a fősvényység rossz hírébe, hanem mint bölcs előrelátók csak dicséretet nyernek. Mert más az előrelátó gondoskodás és más az összeharácsolás. A gondoskodás mindenkor dicséretre méltó, az összeharácsolás azonban mindenkor bűnös dolog. Helyes dolog, hogy az ország erőit gyarapítja, de mindig csak illő eszközökkel tegye; nemes igyekezettel és bátorsággal legyen a tartományok javára; de a kincstári jövedelmek gyarapításánál az legyen az első elve, hogy a fényűzést mederbe szorítsa, mert ebből ered mindaz a sok baj, mik a fejedelemhez nem méltók, de a nép szemében is szálfá szokott lenni a túlságos fényűzés. Semmi sem növeli annyira az országok erejét, mint a mértékletes élet. Ez a kincstár megtöltésének legártatlanabb módja, mert így egyre gyarapodik a vagyon, nem annyira a bevételek fokozásával, mint inkább a pazarlás elkerülésével.

65. A hatalommal az él legjobban, aki szerényen él vele. Minden lehető hatalmat érvényesíteni főleg a terhek kiszabásában, ez már visszaélés a hatalommal. Ámbár a királyt illeti meg a kirovás joga, és e tekintetben nem függ a nép akaratától, mégis sok veszélyt rejt magában, ha a nép akaratával szemben minden hatalmi eszközzel

de keresztül akarja vinni azt. Hagyja a fejedelem, hogy az alattvalók hadd mérlegeljék erejüket, hadd vegyék észre a közszükségleteket és ha majd a kettőt összevetik, majd ráeszmélnek a helyességére, és nem érzik elnyomatva magukat. Azt a terhet, amely alól egy másik kivonta magát, mások nyakába akasztani semmiképpen sem helyes. Jobb, ha mindenkit egyaránt méltányos kisebb teherrel ró meg, mintha csak néhányat terhel agyon. Az egyenletes középszerű megterhelés állandóan megmaradhat, ámbátor néha a szükség nagyobb megterhelést követel meg, de ilyenkor biztosabb más egyebekkel lerovatni az adót, mint pénzzel.

66. Soha sem szabad lekicsinyelni az ellenséget, sem az alkalmat. Ez a hanyagság, nemtörődomség és túlságos önbizalom a forrása minden balszerencsének. Nincs tisztában a maga helyzetével az, ki, legyen bármilyen állásban is, magát biztonságban lenni véli. Amennyivel kevésbé bánt, mikor a háborút a túlerő és nem ármány folytán veszítettük el; ép olyan kevésbé keserítsen el, amikor az erők hagytak el és a tudomány győzedelmeskedik.

67. Még nem hagyott fel az árulás szándékával, aki nem szűnik meg tovább is kiépíteni a védelmi műveket. A várkasté-

lyok az ország határain az ellenséggel néznek farkasszemet, de bent az országban már az uralkodót is fenyegetik. A fejedelmeknek biztosítania kell magát a küellen-séggel szemben; de még ennél is sokkal fontosabb és sürgősebb, hogy saját országában mindenki neki engedelmeskedjék. Nem egyszer, mikor valamelyik szomszédjával elintézni valója van, egyik hű emberére bízta magát, aki azután, ha rút dolognak tartja, hogy a város felől az ellenséggel alkudozzék, ha hasznos és nem tilos, egyszerűen birtokába veszi azt. Az erődítményekkel és várakkal már nincs annyi veszedelem egybekötve, mint az oligarchák várkastélyaival, sőt ezek díszére válnak a tartományoknak és megvédelmezik azokat.

68. A háború kimenetelét kétséssé teszi a vakmerőség, de még ennél is nagyobb veszedelem az, hogy balul üthet ki és ez elől kitérni sem tudunk. Ha mégis valami okból kényszerülnénk a háború eszközéhez nyúlni, előbb kíséreljünk meg mindent, ami azt késleltethetné, és amíg csak lappang és magától ki nem tör, óvakodjunk bármire is merészkedni. A nagyra-törés, a több lenni akarás sok-sok képzelt okot sugall nekünk: előtérbe állítja az igazságot, felhalmozza, kiszínezi a sérel-

meket, az ellenfél gonoszságát bebizonyítottak és jogosan megtorlandónak tünteti fel. Ez már sajátja az uralkodási viselkedésnek, hogy így a bosszút az igazság köpenyébe burkolja, hogy igaz joggal lássák kérni azt, amit gőgösen szokott követelni.

69. Az országnak egész haderejét tüzbevetni, ez soha nem szokott szerencsésen végződni, ha mindjárt eleinte jól is indul a háborúskodás; kivált mikor nem bizonyos, hogy más úton-módon is el ne lehetett volna, hozzá nagy haszonnal, a veszedelmet kerülni. A fegyveres összetűzést nem indokolja meg az, hogy reá alkalom kínálkozott, hanem csakis az, hogy így volt üdvös. De épen ily nemes dolog, sőt hasznosabb is a rendes visszavonulás, mint a túlheves küzdelem. Az első összetűközésnél a vérből és sebesülésekből fakad a győzelem, de a többieknél már a hasznosságból. Csak arra lenni figyelemmel, hogy győzzünk, ez bátorság; de hogy győzzünk is majdan, az már a tekintélytől függ. Aki egyszer győzött, azt hiszi, hogy ismét győzni fog, azért mindenkivel kikezdi; de aki fél attól, hogy le is győzhetik, az meg máris félig le van győzve. A szertelen önbizalom már több hadsereget megsemmisített, mint az ellenség ereje. Már

nagy dolgot vitt véghez az is, aki sikeresen védekezett, mert attól tartott, hogy leverik.

70. Kettő szokta a katonát lázadásra kényszeríteni: a tisztek szigorúsága, és a közkatonák szertelenül erőltetett munkája, hacsak szokatlan zsolddal nem jutalmazták azt. Ez lázította fel Tiberius idejében az alsó-germániai légiókat, mert nem akarták tűrni sem az ígát, sem a zsarnokságot. Az ilyen lázongás lecsillapítására legjobb szer vagy kivégeztetni, vagy jó szerrel lekenyerezni a főkolomposokat. És így rendbehozva a sereget, támadjuk meg az ellenséget, hogy lelkük erre irányulván, az összeesküvés kelevénye önmagától eloszolják.

71. A fejedelelemnél nem elégséges csak az, hogy erényes legyen és jól akarjon kormányozni, hanem ismerje az emberiség történelmét is, az emberi társadalomban előforduló eseményeket is; ezenfelül menél gyakrabban vizsgálgassa az isteni gondviselés útjait, mert az országok sorsát az intézi. Ne felejtse, hogy az Isten jobban gondot visel reá, mint másokra. Ő ugyanis ugyanolyan buzgalommal viseltetik az ő gondviselésének helynökeivel szemben, mint a király az ország helynökei iránt.

72. Semmiről sem esik több szó a szent

iratokban, mint hogy az országok megszenvednek bűneikért. És szemmel láthatjuk, hogy minő csapások érik az országokat a királyuk és a nép bűnei miatt; mert vagy a király bűnhődik népének gonoszsága miatt, vagy az ország népe királyának bűnei miatt. Éppen azért hagyjon fel a király az ő bűnös életével, szoktassa le népét a gonoszságról, mert mindkettő miatt az Isten ostora fenyegeti.

73. Isten úgy tesz néha, mintha nem akarná büntetni a bűnöket, de azért sohasem hagy egyetlen bünt sem megtorlatlanul. Látjuk, hogy országok forronganak, feldarabolódnak, letűnnek, nem azért, mert sokan vannak, kik vétkeznek, hanem mert keveset sujtottak büntetéssel, ritkán büntettek. A büntetés elhanyagolása több kárt okoz, mint maga a gonoszság.

74. Kevésbé pontosan végzik azokat, amiket mások ellenőrzésére bízunk. Csak a királynak válik javára, ha saját szemével ellenőrzi azokat. Boldogtalan egy ország, hol a fejedelmet így hagyják beszélni: Gondoskodjál pontosan mindenről és arra is ügyelj, hogy kellően történjék minden. Tedd, amit magad is jobbnak látsz. Járj mindennek utána. Nem elégséges az, hogy a fejedelem másokat munkásságra serkentsen, neki is dolgoznia kell,

ossza ki a teendőket, és az elvégzettekről adasson számot magának.

75. Az országok tönkremenetelét ezek szokták előidézni: a kormányzók versengése, a tékozlás vagy garasoskodás, a kegyetlenség vagy szertelen elnézés, a lázadás, a vallási dolgok elhanyagolása, a papság megvetése. Szirték ezek, melyeken fennakad és léket kap az állam hajója.

76. Ahol a méltóságok megvásárolhatók, és a hivatalok árucikkek, ott az kínál érték többet, aki inkább szeretné azt megszerezni. De csak azért kínál többet, hogy azután többet szerezhessen velük, az érték adott árat bőségesen akarja gyümölcösztetni.

77. Amiként az erényesség kiválóbb a nemesekben, akként a bukásuk is súlyosabb. A bölcs soha nem téved úgy, hogy azt kicsiségnek lehetne minősíteni; sem az előkelő nem bukhatik el úgy, hogy magában is kárt ne tenne. Mennél magasabbról bukik alá, annál jobban összezúzza magát.

78. Hiába kristálytisza a forrás, ha a csatornája beiszapolódik. Azért nem elég, ha csakis a fejedelem személye sugározza szerte az erényességet, de már a közegei nem mentek a hibáktól. Mert a nép szeme előtt nem egyedül csak a király példája

lebeg, hanem a hivatalnokaié is ; sőt maga a fejedelem sem vonhatja ki magát a befolyásuk alól, mert ő sem érinthetetlen annyira, hogy meg ne fertőződhessék, el ne romolhassék.

79. A háború kimenetele mindenkor kétes, de nem egyszer mégis csak a jó ügy diadalmaskodik. A gonosz célzattal indított háború azonban szerencsétlenül szokott bevégeződni is.

80. Amikor hadüzenetről van szó, a fejedelem óvakodjék attól, hogy kikérje hitvesének tanácsát, mert mint a tapasztalat tanítja, ez mindig szerencsétlen következményekkel jár. Az asszonyt csaknem mindig nagyravágyás ösztönzi, gőg tüzeli, boszszú indítja. Ime Ottokárt is feleségének nagyravágyása vitte háborúba és ez a háború végzetét okozta. És számos más példa igazolja ezt.

81. A népnek elnyomatása az oka, hogy más uralom után vágyik. Ezért mondotta Lycurgus, hogy az állam jobban féljen a szegényektől és szűkölködőktől, mint a gazdagoktól és a jóban duskálkodóktól. Mert az inség és szükség rettenetes dolgokra ragadja az embereket. Méltán mondotta Silius : Az inség utálatos rossz valami, minden bűntényre hajlandóvá tesz.

82. A fejedelem legyen mindig tisztában

alattvalóinak jellemével, természetével, mert ez minden népnél más és más. Nem ok nélkül rendelte el Ulpianus, hogy a rabszolgák eladatásuk alkalmával mondják meg, hogy honnan származnak.

83. Ha a legelésző nyájakat délvidékre terelik, hamarosan hullatni kezdi gyapjútját; míg ha a bort északibb vidékre szállítják, megtisztul az. A politikusok megfigyelhetik ugyanezt a katonaságnál is. A keletre vitt katonaság megedződik, a délre irányított elernyül, elgyengül.

84. Sok nemes tulajdonság akárcsak a palánta, akkor kap erőre, mikor idegen földre ültetik. Az államnak is nem egyszer javára válnak az idegenből betelepettek. Számos példával szolgál erre a történelem.

85. Gordiánus szerencsétlenség mondogta azt a fejedelmet, aki előtt rejtve van az igazság. Csak egyszer is mutassa ki, hogy tetszik neki az igazmondás és senki sem hallgatja el előtte az igazságot; de ha azt látják, hogy ez nem tetszik neki, mindenki fél azt megmondani és mindenféle cselhez folyamodnak, hogy ne kelljen megmondani. Így mindenkor csak hazugságot hallván, nem is tudhatja, hogy mi is az igazság, sőt ha véletlenül azt hallaná is, nem adna annak hitelt.

86. A királyi tekintély ad erőt a fenségnek és azt kiválóvá teszi. Többet elér ezzel a fejedelem alattvalóival szemben, mint hatalommal, fegyveres erővel vagy halálbüntetéssel. Nem is emberi hatalom műve ez, hanem isteni ajándék.

87. A királyi tekintélyt három dolog szerzi meg, közülük egyik sem hiányozhatik: Erényesség, szerencse és a szívek hajlama. Az alattvalók szívét Isten nyeri meg számára, boldogságának, szerencséjének senki sem lehet ura, az erényesség pedig Isten segedelmére szorul.

88. Nem egy fejedelem éppen akkor vesztette el tekintélyét, amikor azt kegyetlenséggel akarta megszerezni. A politikusok Isten adományának mondják a tekintélyt, azt inkább megnyerjük szeretettel, mint erőszakkal.

89. Már haldoklik az az állam, hol a törvényeket nem tisztelik, az előjárókat nem becsülik. A tekintély-tisztelet és a törvény erejének megszűnte után már csak a felborulás és kimulás van hátra.

90. A becstelenség még a kegyetlenségnél is sokkal károsabb a fejedelemben. Mert a kegyetlenség ugyan rettenetessé teszi őt, de a becstelenség ezenfelül még megvetetté is. A kegyetlenség, a vérengzés retteget szül; de a becstelenség, a

kéjenckedés alkalmat nyújt a merészségre. Mivel úgy tapasztaljuk, hogy a kéjenc emberek félénkek és gyávák, ha magát a fejedelmet is kéjgyönyört hajhászónak látják, minden félelmet félretéve követik a példát.

91. A bűnöket a nyomorúság szokta eltakarni, a jólét felfedni. Figyeljük csak meg, micsoda átváltozást okoz a fejedelem gyűlölete vagy kegye. Alig kóstolnak bele, máris más emberré válnak. A nagy szerencsét ugyanis nem tudja a gyenge gyomor megemészteni és talán könnyebb elviselni a haragvót, mint a hízelgőt. Vigyázzon azért a fejedelem arra, hogy amikor valakit felemel, ezzel le ne fokozza őt.

92. Érdekében áll a fejedelemnek, hogy tudja azt is, min nyugszik az ő szerencséje. Thales tévesen azt mondta szerencsésnek, aki öreg korban ágyán halhat meg. Solon már kevésbé tévedett, mikor a királyt akkor mondta szerencsésnek, amikor demokratikusan kormányoz. De rövidebben kimondja ezt Anacharsis: hogy ha bölcs. Míg Pittacos helyesen jegyzi meg: Ha az alattvalók nem tőle félnek, hanem őmiatta aggódnak, vajjon mi is történhetik vele. Sokrates pedig így szól: Ha tud magán uralkodni. Nem sokat tévedett IV. Henrik spanyol király sem,

amikor azt hangoztatta: Akkor legboldogabb a király, ha országait boldogítja.

93. Aki mindenkire pazarol, hamarosan koldusbotra jut. A fejedelem becsülje meg mindenkor alattvalóinak szolgálatait, de a jutalmazásokat se vegye semmibe. Megválogassa, kinek nyújt kegyeket, irgalmasága azonban ne ismerjen különbséget.

94. Nagy szerencsétlenségek előfutára szokott lenni, amikor az állam éléről eltávolítják a józan eszű, igazságos, buzgó embereket és a legjelesebb katonákat menesztik. Ezt a politikusok már régen megállapították. Már pedig ha az oszlopokat ledöntik, ugyan nem roskad-e össze az állam épülete?

95. A nagy birodalmaknak több okuk van félni a saját nagyságuktól, mint más idegen ellenségtől. Ritkaság, ha nem polgárháború és benső egyenetlenkedés okozza vesztüket. Nagyobb veszély reájuk nézve egyetlen tartomány fellázadása, mint bármely más ország minden hatalma.

96. Bátran kimondja Hesiodus, hogy senkiben, még saját testvérünkben sem szabad bízunk. Talán nem volna szabad ezt szigorúan vennünk, mégis a fejedelemnek azt kell tanácsolnunk, hogy ne bízzék meg válogatás nélkül mindenkiben, de ne is bizalmatlankodják vakmerően.

97. Elhatározásainkban kettőtől kell tartózkodnunk, a haragtól és elsietéstől. A harag magával ránt, az elsietés belebonyolít. Aki szerfelett siet, igen hamar megbánja. Jól mondotta Augustus császár: Elég gyorsan, ha elég jól.

98. Nagyon igazat mondott Ennius, hogy a gyenge ész és felfogás mindig téved. És mi teszi azt gyengébbé, inkább, mint a harag? Miként a vak nem tudja a feketét a fehértől megkülönböztetni, úgy a haraggal eltelt ember sem tudja, hogy mi felelne meg inkább neki. A hirtelen harag esztelenségeit a késedelmezéseknek kell eloszlatnia.

99. Tanácsadásra legalkalmatlanabbak az epés és mivel sem törődő természetű emberek. Amíg az epés embereket minden bántja, irigyek, gyanakvók; addig a közömbösek lanyhák, renyhék, nemptörődők.

100. Nem egy bölcs úgy véli, hogy a fejedelmet több baj szokta érni saját ott-hona, mint idegen ellenség részéről. Meg volt erről győződve Antigonus, mert úgy imádkozott, hogy őrizze meg őt az Isten ellenségeitől és a háza népétől. Amikor megkérdezték tőle, miért nem egyedül csak ellenségei ellen kéri az Isten oltalmát, így felelt: Azt, aki nyíltan ellenem fordul, azt óvatossággal könnyen elkerül-

hetem ; de ki őrizhet meg engem az Istenen kívül attól, ki a jóbarát képében bujkál körülöttem? Nincs titkosabb ármánykodás annál, mint amit a törtető és irigy hízelgő talál ki.

II. FEJEZET.

Amire az okosság tanít.

1. Az okosságra legjobban a tapasztalat tanít meg. Olcsóbban ennél semmiféle mesterséget sem lehet elsajátítani. Mi könnyebb, mint az esztelenségből tanulni? Hogy helyesen használjuk fel a dolgokat, azt az alkalom teszi. A bölcs már számít arra, mielőtt még elérkezne az ; de a balga ember csak visszanéz reá, amikor már elmúlt az.

2. Az okosságnak első követelménye, hogy ne csak a jelenvalókra nézzen, hanem a jövőre is. Azt mondják a hiúzról, hogy éles szemével még a falakon is átlát. De ezt csak mondják, az azonban bizonyos, hogy az okos ember esze minden időt számba vesz ; a multat nem felejtí, a jelenben egyre dolgozik és fárad, a jövőt illetőleg intézkedik.

3. Aki mester nélkül szeretné elsajátítani az okosságot, az egyszerűen feddje meg magát minden olyan dologban, ame-

lyet másokban kifogásol. Önmagát tanítja, aki mások gyengéit önmagának is szemére veti.

4. Cselekedeteink zsinórmértéke az ész legyen. Senkivel se tegyünk jót csak azért, mert szeretjük, de senkit ne is büntessünk csak azért, mert haragszunk rá. A harag hevében senkit se büntessünk meg; ha a jó kedv örömmel tölt el, azért tartózkodjunk a bőkezű ajándékozásoktól; nem azért, mintha nem jókedvvel kellene adakoznunk, hanem, mert csakis ezért már nem illik azt tennünk.

5. Szerencsésebben sikerül, amit az okosság szavára kezdünk meg, mint amihez a szerencsében bízva fogunk hozzá. Jobb a kétes kimenetel érett megfontolással, mint a szerencsés vakmerőséggel.

6. A titok a szívnek kulcsa. Mire való a panaszkodás amiatt, hogy ország világ tudja titkodat, ha magad nem voltál képes azt csak egyetlen ember előtt is elhallgatni. Ha azt akarjuk, hogy titkunkról ne sokan tudjanak, akkor egyáltalán senkinek se mondjuk el. Hogyan is kényszeríthetünk mást titoktartásra, ha magunk éppen amikor a hallgatás terhe alatt titkunkat másra bízuk, vele a titoktartást megszegjük?

7. A balga, amíg hallgat, bölcsset játszik; míg a bölcs hallgatásával erősíti meg bölcs

mivoltát. A szűkszavú nyelv bőséges észre vall. Mi sem kevésbé veszedelmes és mi sem inkább megtisztelő, mint a nyelv fékentartása ; viszont mi sem annyira veszedelmes és kevésbé megtisztelő, mint a bőbeszédűség.

8. Ne mondjunk el másnak olyasmit, mint titkot, amiről még magunk se vagyunk bizonyosak. Mert ha hatalmas, vagy igen gazdag embert érint az, az egész világ megtudja, hogy mit sugdostunk más fülébe. A meghallgatónk ugyanis a hallottakból jósol és már is megtörténtnek veszi azt, amire jóformán még csak alig gondoltunk.

9. Hasznosan téved, aki jót beszél mindenki felől ; és ez még csak hízelgésnek sem vehető részéről, pedig ez az emberi társalgások pestise: mivel nemcsak a hatalmasokkal szemben ilyen, hanem azokkal is, kiket a szerencse cserben hagyott.

10. A jó nyelvű ember annak a kiváltságnak örvend, hogy róla is mindenki csak jót mond, mert ő sem szól senkiről rosszat.

11. Egyesek úgy kérkednek okosságukkal, hogy minden egyes dolgon felháborodnak és kifogásolnak olyasmiket, amiket mások már helyeseknek találtak. Keveset veszítünk azzal, ha azt álíjtjuk, amit már mások megbecsültek : és kevesebb veszély

fenyeget minket, ha a hiú ember dolgait dicsérijük, mintha magát a hiú embert magasztalnánk.

12. Már eleve vádolja magát, aki idő előtt tetszeni vágy. Helyes dolog az is, ha akkor is elítéljük magunkat, amikor senki sem vádol minket. Ha nem kérdeznek, hallgass: csak akkor felelj, amikor arra felszólítanak. Ha bizonyosak vagyunk abban, hogy majd vádaskodnak ellenünk, nem árt ügyesen megelőznünk: de ha kétséges az vagy úgy sem fog megtörténni, akkor fel se vegyük, nehogy éppen ennek folytán a magunk kárára a vád ellenünk erőt nyerjen.

13. Jobb elszenvedni a minket sértegetőt, mint a nekünk hízelgőt. Mert soha senki jobban meg nem sérthet minket, mint aki megtéveszt minket és megfoszt józan ítéletünktől. Kétfajta ember előtt kell bezárni fülünket: a nekünk hízelgők elöl és a másokat gyalázók elöl.

14. A hatalmasok részéről ért jogtalanságokat mint kivételeket kell fogadnunk, mint amelyek ellen panasszal nem élhetünk és ha megtennék is ezt, hasznunkra nem válnék. Akikre rászorulunk, azok bármikor fordulhassanak hozzánk, hogy megszeressenek minket.

15. Balga az államnak az a felfogása,

hogy a rosszat azért kell rosszal megtorolni, hogy mások, akik éppen úgy bűnösök benne, féljenek a megtorlástól. Ez nem más, mint a megelőzés köpenye alá rejtett bosszú. Mert mivel szerezhetünk előbb barátokat; félemlítéssel vagy jóakarattal?

16. Veszedelmes dolog megbántóinkkal szemben a bocsánatot halogatni vagy éppen megtagadni. Az elkeseredés vagy kétségbeesés vakmerőségre ragadja az embert és az, aki eddig csak alig bántott meg minket, a bocsánat megtagadása miatt állandó ellenségünké válik, sőt büntársakat keres, hogy bosszút állhasson és letörjön minket. Ha a szégyenérzetet és tiszteletet velünk szemben egyszer már elvetették, nem egy könnyen lehet azt ismét visszaállítani.

17. Ha bizodalmunkban csalódunk, kárunkat mivel sem menthetjük, mert magunk okoztuk bajunkat. De a bizalmatlanságot éreztetni azzal, akiben egyszer már csalódtunk, nem szabad, nehogy ezzel csak még nagyobb gonoszságra ösztökéljük és új erőre kapjon bosszúállása, mivelhogy most már nem bízunk benne; mert azt nem akarja beismerni, hogy amikor még bizalommal voltunk hozzá, megcsalt bennünket.

18. Az embert a jócselekedetek, a nyelv-

vet a szavak árulják el. Nem is vagyunk addig kötelesek hitelt adni a szavaknak, míg a cselekedet meg nem győz minket. Sokan vannak, kik félve örködnek azon, hogy jaj, csak valami rosszat ne mondjanak, de azt már elfelejtik, hogy jól is kell cselekedniök. A hízalgést mindig feltételeznünk kell és a tapasztalat útján ki kell próbálni és csak akkor szabad hitelt adni a szavaknak, mikor a tettek már tanuságot tettek felőlük.

19. Óvakodjunk a hatalmas vagy magas állású egyén megsértésétől, sőt e helyett kiváltságot adjunk nekik. De még az ő barátjukat se bántsuk meg, sőt talán azt még kevésbé. Mert az ember jobban felindul, ha jóbarátját éri valami sérelem, mintha saját magát éri valami kár vagy baj. A nemes lelkű ember megelégszik azzal, hogy volna elég hatalma a bosszúállásra; de amikor jóbarátjáról van szó, már tényleg bosszút is áll. Mert a hatalom felhasználása saját ügyünkben szinte gyengeség számba jön, más ügyében azonban a szeretet követelménye az.

20. Nagyon drága dolog a hatalmas ember megsértése. Ezer szolgálattal sem tehetjük jóvá a legkisebb kellemetlenséget. Mert mindenki megköveteli a maga becsületét és amennyire törekszik arra, hogy

az emberek szemében magasan álljon és feltekintsenek reá, annyira irtózik attól, hogy őt valaki is megvesse. Egyetlen sértő szócska nagyobb haragra lobbant, mint amekkora szeretetet ezer hízelkedő beszéd ki tudna váltani.

21. A szenvedni tudás az élet nagy művészete. Erre az alapra épül az erény. Senki sem válik naggyá, csak türelemmel. Többre kell becsülnünk az ellenség elviselését, mint megtámadását.

22. Nincs kiválóbb győzelem, mint a magunk legyőzése. A fejedelmek mások segédelmével győznek, de diadalt aratni magunk felett, ez már a magunk erényességének műve.

23. Mást megbántani még a legutolsó ember is képes, de a bántalmat elszenvedni már csak a nagy lélek tudja. Mi sem könnyebb, mint másnak bajt, kellemetlenséget okozni, de mi sem nezezebb, mint más kellemetlenkedéseit eltűrni.

24. Csak ellenségének fokozza erejét, aki kelleetlenül szenved. És amikor elbeszéli és panaszolja, hogy mivel bántották meg, ezzel csak elárulja, hogy mivel tudják őt megbántani és szinte felhívja arra a figyelmet. Mert amiként, aki jót tesz valakivel, szeretni is szokta azt, kivel jót tett ;

akként, aki megbánt valakit, a megbántottat gyűlölni is szokta.

25. Hogy szeressünk, arra mindenki jó és alkalmas, de hogy gyűlöljünk, arra ne legyen senki. Csak jókkal kössünk ismeretséget, mert bár a testi-lelki jóbarátból egy is elegendő, ilyenre alig-alig akadunk. Nemcsak azzal szerezhetünk barátokat, hogy jót teszünk velük, hanem a bajok elviselésével is.

26. A rossz ember akkor leggonoszabb, amikor jónak képzei magát. Ez a beképzelés azonban nem tart sokáig, mert az álarc is lekopik a használat folytán. A várakozási álláspont nem egyszer a józan ész pótolja, az idő feltárja előttünk, amit a lángész sem tud mindig felfogni.

27. Barátainkat a nyilvánosság előtt dicsérjük, de csak titokban korholjuk meg őket. Ha elnézzük szó nélkül hibáikat, magunk is bűnrészesekké válunk. Domitianus sok rossz dolgot követett el, de ezt az egyet helyesen mondotta: Csak izgatja a sopánkodót, aki nem inti le.

28. A pénz csak szolgája annak, aki tud vele bánni; de ura annak, aki nem ért ehhez. A bölcs megbecsüli az aranyat, a bölcslet pedig az arany felhasználása teszi tiszteltté. Felette sokat nyer az, aki megszanja a szükölködőt, mert az irgal-

masság nagyobb hasznára van az adományozónak, mint az alamizsna elfogadjának.

29. Ha kérnek, azonnal adj, mert a késedelem levon a jó tett érdeméből, a sietés pedig megkétszerezi azt. Legalább is kevesebb ideig áltat az, aki rögtön elutasít.

30. Egyetlen hálátlan ember is sok szükkölködőnek van ártalmára. Egyetlen tettével is többszörös bünt követ el az illető. Ő az oka annak, hogy egy jó lélek már nem ad, és sok szegény már nem kap. Az egyiknél eltömi a jóság csatornáját, a többieknél pedig növeli az inséget.

31. A bőkezűen adakozó ember sorsa olyan mint a magvetőé. Adományai közül egyiket elhordja a szél és semmibe megy; a másikat meg felszedik a madarak és trágyává válik. De amelyik azután jó földbe esett, az búsás termést hoz a maga idejében.

32. A jómódban adakozó visszakapja azt a balsors idején. Megkétszerezi az adományt, ha olyannak nyújtjuk, aki azt soha nem adja vissza. Aki arra méltónak ad, vele mindenkit lekötelez, de már senkit, ha méltatlant részesít benne. Mert ez a méltatlan hálátlan leszen, míg a többiek sértve érzik magukat.

33. Aki életében semmit sem adakozik,

az úgyszólván zárgondnoka az örököse vagyonának. Az azután megsiratja az elhúnytát, de jót nevet azon, hogy e zárgondnokság megszűnt. A fősvény öreg, a vén zsuğori ugyan közönséges jelenség, de azért szörnyü torzalak. Hasonló azonban hozzá a gazdag is, ki még mindig több után sóvárog. Ez a rettenetes gazdagodási vágy nem egyéb, mint hízelkedő szükölködés.

34. Hiba volna megtagadni mástól azt, amit majdan magunk is kérni akarunk, de azután az sem helyes, hogy olyat kérjünk, amit magunk is megtagadnánk. Nem szabad megtagadnunk az igazságot az azt keresőtől, sem az alamizsnát az érdemestől.

35. Csak akkor becsüljük meg legjobban a jótéteményt, mikor már az kárba vezett. Ilyenkor sokszor eszünkbe jut az adomány és sokszor megbánjuk azt. De balga ember az, aki emiatt bánkódik. Mert így kétszer is elveszíti azt, amit adott. Akkor, amikor odaadta, és akkor, amikor az adományt sajnálja. Egyébként még megmentheti azt, ami a legértékesebb: hogy adott.

36. Inkább akarjunk mindig csak adni, mint kapni. Az adással ugyanis lekötölezzünk másokat, és uraikká leszünk; míg a kapással minket köteleznek le és má-

sok szolgálivá válunk. A jótétemény győzővé tesz, az elfogadás legyőzötté. Ne híreszteljük ki azt, hogy mennyi mindent adtunk, nehogy az adomány sértővé váljék. De ha kapunk, azt már szabadon hirdessük, így a hálánk mibe sem kerül.

37. Csaknem egyre megy az, ha hálátlanok vagyunk vagy ha a meg nem nyert jó miatt panaszkodunk. Mert ezzel azt mondjuk, hogy a jótékonyság fel nem használása igazságtalanság, és amit kaphattunk volna, azt olyannak véljük, mint amelyet kötelesek lettek volna nekünk megadni. Ez azonban összetévesztése az igazságosság és a jótékonyság gyakorlásának; a szabadságot kötelelességnek gondoljuk, hogy a hála alól kibúvónk legyen.

38. Ha gyakrabban adunk is, ezzel még nem vagyunk arra kötelezve, hogy mindig adjunk; ellenkezőleg ez feljogosít minket arra, hogy megtagad hassuk az adományt, hacsak egyszer is hiábavalónak bizonyult az adományunk. Abból pedig, hogy egyszer már kaptunk, nem következik az, hogy többször is kérhessünk.

39. A hálátlanság a legmegszokottabb dolog. Mert a jótétemény emléke leáldozik a nappal együtt, ritkán gondolnak reá másnap is. A nagy jótétemények emlékét nagy bántalmakkal szokták kioltani. Mert

sokan azt hiszik, hogy megmenekülnek a hála terhétől, ha a jötevőiket rettenetesen bántalmazzák és emiatt már nem bíznak bennük tovább.

40. A hatalmasok kegye el ne ragadjon, se ne bízzunk az ő érzelmeikben. Ikarus sem tudott repülni idegen szárnyakkal. A szerencse még a nagy embereknél is változó, de ha állandó is, megváltozhatik a helyzet és az érzelem.

41. Mikor beragyog mintegy minket a hatalmasok fénysugara, balgátagon cselekednénk, ha kiállnánk a napra, és kérdésünkkel beárnyékoznánk másokat. Ne felejtjük, hogy a nap mindennap felkel, de le is áldozik; azért nem vall bölcs emberre, ha kihasználja egy ember jószágát, hogy sokan ellenségüket lássák benne.

42. A fejedelem kegye nem szolgálhat arra, hogy csak egynek is fájdalmat okozzon, hanem hogy mindenkit boldoggá tegyen. Úgy használjuk ki tehát ezt a kegyet, hogy azt mindenki a magáénak vélje, és örüljenek annak, hogy szerethetik azt, akit a király így megtisztelt.

43. Ha a királyi kegy nem ismeretes mindenki előtt, úgy éljünk vele, hogy mások még ne tudják. De ha már egyszer nyilvánossá vált, az közkinccsé is lett. Ilyen esetben nem szabad mások kérelme miatt

bosszankodnunk, sem közbenjárásunkat megvonnunk, ha az nem is járna eredménnyel. A segíthetés vágya pótolja ilyenkor a segítség lehetetlenségét; ámbár ezt rendszeren annak szokták felróni, aki a kérelést megtagadja.

44. Aki gyorsan építkezik, magát az épületet teszi ezzel veszélyessé; ami hamar elkészül, hamar tönkre is megy. Ha még úgy úszunk is a kegyekben, ne igyekezzünk a gyors felmagasztaltatásra. A túlgyors emelkedés ugyanis a bukás előhírnöke.

45. Szeressük a közepszerűséget, ez mentesebb a veszélytől, jobban megóv a kártól. A nagy szerencse még saját magunkra nézve is nagy teher. A magasabb tornyokba előbb belecsap a villám, de az alacsony házakat alacsonyságuk megmenti. A vasegészségű embereket az első betegség elviszi.

46. Az emberi indulatok közül egytől se féljünk annyira, mint a reménytől, és egy embertől se féljünk és óvakodjunk annyira, mint az ijedősöktől. Mi csalfább, mint az emberi remény? Hamis üvegen át szemlélteti és felmagasztalja előttünk a jövőndöket, és mivel nagyon ravasz, játszik velünk és olyasmiket varázsol elénk, amik soha sem fognak megvalósulni. Mi-

ként a kíváncsi leányka elszakítja kéjesen az éretlen almát, de mikor beleharap, fanyarnak találja ; úgy járunk mi is nem egyszer a reménnyel.

47. A félénk emberektől félünk leginkább ; mert ezek álnoksággal pótolják erejük hiányát, és amire szemtől-szembe nincs bátorságuk, azt megcsinálják hátunk mögött. Kevesebb bajt hord méhében a nyílt ellenségeskedés, mint a titkolt ármánykodás.

48. A félénk emberek hitványlelkűek, gyanakvók, hiszékenyek, kegyetlenek, mindig arra figyelnek, hogyan kerülhessék el a veszedelmet, még ott is azt sejtenek, ahol nincs, ezért ezer gyanu üli meg lelküket, és amiként ezek nem a valóságon, hanem a lelkiület gyengeségén alapulnak, úgy a leghamisabbak is szoktak lenni. Ezenfelül a gyáva emberek a gyanut máris valóságnak veszik, gyűlölik az ártatlan embereket is, ez meg bosszúállásra ingerli őket vagy valami még kegyetlenebb dologra, hogy így elhárítsák a vélt veszedelmet ; és bátorságuk nem lévén, az ármány és cselvetés a fegyverük. Végül hogy magukat biztonságba helyezték, mindent felforgatnak, mert mindig félnek, míg csak leterítve nem látják azokat, akiktől félnek. Szinte tékozlóknak mondhatnók

öket, amikor ennyi nagy fáradsággal vásárolják meg a maguk biztonságát.

49. Nem kevésbé kell félnünk azoktól is, akik mindig attól félnek, hogy elszegényednek. Mert a kapzsiság a kegyetlenség tanítómestere, s amire nem telik erejéből, azt gonoszsággal pótolja, sőt mennél gyengébb, annál kegyetlenebb.

50. Nincs ott mitől félnünk, ahol nincs mit remélnünk. Gyógyíthatatlan baj, ha különbség nélkül mindentől félünk. Aki minden levélzörejre megijed, kelleténél előbb szorong, és kelleténél jobban gyötörődik. És ha magához nem tér, és össze nem szedi minden erejét, kárba vesz minden igyekezete, a bajt meg nem előzheti.

51. Ha soha egy percre sem felejtenők, hogy emberek vagyunk, a szerencsétlenségek nem tűnének fel előttünk szokatlanoknak; ha pedig a mások szerencsétlenségére tekintenénk, a magunkét kisebbnek vélnénk. Mert még a nagyok is, ha nagyobbakat látunk, kisebbekké válnak.

52. Fontos, hogy melyik oldalon nyúlunk a dologhoz. Arról az oldalról biztosabb, ahol nem égetjük meg magunkat. Kevesebben lennének a boldogtalanok, ha nem mindig a boldogabbakon járna a szemük. Az a szerencsétlenség, mely mindnyájunk közös baja, vagy vigasztaló, vagy

nem kínzó. Nyomorúságunk már nem szerencsétlenség többé, mihelyt nagyobbakat látunk másoknál.

53. Miért járunk más területére vadászni? hiszen otthon is megleljük, amin örvendezhetünk, ami boldoggá tehet. A rendben lévő test és lélek az öröm legjobb fűszere. Az éhes embernek eledel kell, és nem az illat után sóvárog.

54. A mértékletesség csak még édesebbé teszi az édes dolgokat és csiklandozza ínyünket. Keserű minden gyönyör, hacsak az a tudat nem teszi ízessé, hogy szabad az; ha pedig párosult az erénnyel, a legédesebbé válik. Mert a jó lelkiismeret megédesít minden balsorsot.

55. Nincs oly hitvány ellenség, hogy félni ne kelljen tőle. Mennél hitványabb, annál hajlandóbb arra, hogy ártalmunkra legyen. Mindig találnak arra ürügyet, hogy megakadályozzák, amit akarunk és helyeseljük, amit nem akarunk. Hamarosan visszatérnek a lenézett, lekicsinyelt veszedelmek.

56. Hasznos szórakozást nyújt a jó társaság, a rossz ellenben megrontja az erényt, megfosztja a szórakozást nevétől és fénytől. A jótanács csak irányít, de a példa lelkesít. A jó emberekben mindakettő megtalálható: nemcsak tanítják a jót, hanem

reá is bírnak. A gonoszok ellenben rosszat tanácsolva romlásba visznek minket és rosszat cselekedvén még a szégyen-
érettől is megfosztanak bennünket. Sok gonosz között könnyen veszedelemben forog az egyetlen igaz.

57. Az észrenemvevés sok jogtalanságot és sérelmet eltemet. A sérelmek okai nemcsak azok, kik gyűlöletből elkövetik, hanem azok is, kik balgán fogadják.

58. Ártatlan bosszút állunk azzal, ha nem áruljuk el, hogy bánt minket a sérelem. Mert a sértő bántó szándékkal teszi, de a sértett visszafizet neki azzal, hogy észre sem látszik azt venni, mi által a leggonoszabb sértegetőt is megfosztja a kárörömtől és saját gonoszságával kínozza meg.

59. Az események miatt nem érdemes izgulni, legalább is ne mutassuk ki azt. Ha valami kellemetlen ér, ne vegyük szándékosan észre, nehogy örömeire legyünk ellenségünknek; viszont, ha szerencsés valami az, ne ugráljunk örömlünkben, nehogy izgassa ez versenytársunkat.

60. A katona ott támadja meg a várat, ahol a leggyengébb. Minek feltárni ellenségünk előtt, hogy mi a gyengénk, hol sebezhet meg minket a legérzékenyebben? Az érzést eltakarni okos emberre vall;

ne tudja meg senki, hogy mivel bánthat meg minket.

61. Hogy mást megnyerjünk magunknak, kell, hogy figyeljünk az ő érzelmeire. Így mint kapukon át bejuthatunk szívük várába és lefoglalhatjuk lelküket. Művészet ám a tetszeni tudás, sőt talán nem is csekély szerencse is, amíg hízelgés nem jár vele.

62. Vállalkozásokba csak körültekintéssel és késedelmesen fogjunk, de azután gyorsan járjunk végére. Hogy a háborúsodást hamar és hozzá szerencsésen befejezhessük, nagyon sokra figyelemmel kell lenni. Már felényire elvégezte munkáját, aki éretten megfontolta.

63. Ostobaság elvesztegetni becsületünket, hogy azt el ne veszítsük. Olyankor szokott ez előfordulni, mikor hangos szóval védelmére kelünk, mert bár legyen is arra okunk, a szenvedély könnyen elragad minket és könnyen túlmegyünk a határon. Ilyenkor a védelemmel többet veszítünk a becsületünkéből, mint amennyit veszítettünk volna a támadások folytán.

64. Az irigység a szerencse molyférgé. De kétféleképen is felette áll az irigynek az irigyelt. Mert az irigység a legcsúnyább bűn, az irigyeltség pedig tiszteletet kiváltó veszedelem.

65. Semmi se annyira ellensége az embernek, mint embertársa. Az irígység gyilkoló méreg, ha valahová befészkelte magát, nincs ellene orvosság. Több ellenséget szerez nekünk a vetélkedés, mint a sértegetés; de az irígység nem ismer közreputat, mindig a legártalmasabb, csakis azzal használ, hogy az erénynek is mindig útjában áll.

66. A szenvedélyektől felizgatott embernek ne igen higyjünk; a nyereségvágytól ment és meg nem vesztegetett embernek már igen sokat hihetünk; de az irigynek éppen semmit.

67. Többet veszítünk a bectelen nyereszkedéssel, mint a tisztességes kárvalással. A kár csak egyszer esik nehezünkre, de a becstelenség mindig bánt és bosszant minket.

68. Ne véljük, hogy a vagyon tesz gazdaggá, mert becsületünk gyarapodásával többet nyerünk. A hírnévre több gondot kell fordítanunk, mint a pénzre. Becstelenül gazdagodni a legrosszabb kockázat. A jó név roppant nagy ősi vagyon.

69. Nem lehetünk életünk folyamán soha békén. A gonosz mindig fél a törvényektől, a jó meg a szerencséjét félti. A sors ugyanis haragjában a jó embereket sem kíméli, míg a törvény szigora csakis

a gonoszokat sujtja. A legtöbbet érő még az az idő, amit annak megfontolására fordítunk, hogy mit is kellene tennünk.

70. Az élet válságos perceinek elkerülésére többet használ a jó tanács, mint a nyers erő. Rosszabb, ha nem tudunk élni, mintha nem élhetünk. Több munkával jár a jószerecse megtartása, mint annak megtalálása.

71. Légy ura szavadnak, ígéretedet meg ne szegd. Nincs már mit elveszítenünk, ha már elveszítettük szavahihetőségünket. A sok esküdözés kétségessé teszi igazmondásunkat. Ezzel az igazat is kétségessé tesszük, azért erősítjük meg esküvel. Aki nem szívesen hallgatja meg az igazat, az nem szokott igazat mondani. A hízalgés igen makacs és javíthatatlan bünös szokás.

72. Mindenki nek hinni vagy egyáltalán senki nek se, mindakettő öreg hiba. Hinni legtöbbször csak udvariasság, de nem mindenki nek hinni biztosabb.

73. Kevés igazság lakik abban, aki megteszi azt, amit másban elítél. De nem kevésbé áltatja a világot az is, aki más tész, mint amit mond, és másként beszél, mint ahogyan érez. Az egyik más tész, a másík önmagát csalja meg.

74. Senkit sem gyűlöljünk azért, mert hibázott. Esztelenség a vétkest utálva bünt

követni el. Vagy nem ellenkezik-e a józan ésszel, eldobni az ártatlanságot, mivel más azt nem őrizte meg? Hibákat hibákkal nem szabad büntetni.

75. Ha magad is bűnös ember vagy, miért nem bocsátod meg azt másnak is? De ha már elhagytad bűnös szokásodat, akkor adj másnak is erre időt, hogy ebben is hasonlíthasson hozzád.

76. Aki hamarosan kész az ítélettel, hamarosan meg is bánja azt, hogy ítélt. Futás közben nem igen, csak futólag látjuk meg a tárgyakat; éppen így, aki elhamarkodja ítéletét, ezzel csak azt árulja el, hogy rosszul fogta fel a dolgot.

77. Élünk mindenkiel békében, de a bűnökkel szemben hadakozunk. De mindenekelőtt önmagunkkal álljunk összhangban, vagyis szavaink egyezzenek gondolatainkkal, tetteink szavainkkal, akaratunk tetteinkkel.

78. Mivel az eseményeket nem intézhetjük óhajaink szerint, kívánságainkat kell ez eseményekhez szabnunk, azoknak mérséklésével kell a lesújtó fájdalmat megelőznünk. Balgatagság epedve kívánni, ami nagyon is messze esik tőlünk, vagy amit úgy sem érhetünk el soha, viszont a kezünk ügyébe esőket meg elhanyagolni.

79. Élni az alkalommal, alkalmazkodni

a körülményekhez, ez csak megtisztelő reánk, szinte királyi hivatás; de azért szolgálni, mert kényszerítenek reá, már rab-szolgaság; önként szolgálatot teljesíteni pedig nemes jellemre vall.

80. Jobban féljünk lelkiismeretünk ellen cselekedni, mint attól, hogy jóhírnevünk csorbát szenved. Mert a jó lelkiismeret, az ártatlanság, a legboldogabb emberek legnagyobb szerencséje, és nincs is annál nagyobb dícséret, mint mikor a dícséretet igazán megérdemeltük. Nem az a fontos, hogy kinek-minek látszunk, hanem hogy valójában mik vagyunk. Mit ér mások dícsérete, mikor lelkiismeretünk vádol minket.

81. A nagy ígéretéseket jogosan szokták gyanusaknak tartani, mert aki olyasmit ajánl fel, mit csak nehezen adhat meg, az vagy másokat ámít, vagy pedig ha magát balgán nem is csalja meg, de balgán lekötelezi. Jobban szeretik az emberek, ha a nagyobb dolgokat inkább megadják, mint megígérik. Okosabb is a nagyobb dolgokat megadni, mint ígéretet. Amit megígértünk, teljesítsük is, és ne ígérjünk olyant, amit tán soha nem teljesíthetünk, vagy akarunk megadni.

82. Jól mondja a példabeszéd: Kétszer ad, ki gyorsan ad. Az adománynak aka-

ratunk ad értéket, ez pedig a gyorsaságban nyilvánul meg. A sértést múlják felül a jótétemények, a jótéteményeket pedig a háladatosság.

83. Szerencsés ember még hibás létére is az, aki megintő társra talál. E szerencsében nem részesülnek a szerencsefiak, sőt Sokrates a királyi udvarban sem találta azt meg. A köznépet nem rontják meg az élet gyönyörei, inkább azon töprengenek, hogy miként tudnak megélni, mintsem, hogy elpuhult életre gondolnának; azért könnyű őket megjavítani és a törvény féke alatt tartani. De másként áll a hatalmasoknál. Ezek alig néhány emberrel érintkeznek, azok is csak nekik kedves dolgokat mondanak, vagy olyat, ami ne ejtse őket gondolkozóba.

84. Ne parancsszóval, hanem atyai szelidséggel gyakoroljuk a hatalmat. Az alárendeltség már természeténél fogva is súlyos teher, éppen azért kedvességgel kell azt enyhíteni.

85. Tanácskozás közben mindenkit meghallgassunk, de csak azt határozzuk el, ami helyes. Az elhatározottak végrehajtását ne azokra bízuk, akik ellene voltak. Rút valami kétszer is hibázni egy dologban, mert még az esztelen állat is óvatosabb első esése után. Az ugyanis, aki a

határozathozatalakor ellenvéleményt nyilvánított, nem igen fogja előmozdítani annak megtartását sem.

86. A kívánságunknak hízelgő tanácsot tartsuk mindig gyanusnak, és féljük azt követni. Mert vagy az okosság hibáját róják fel nekünk, mivelhogy rosszul kezdtük; vagy az állhatatlanság bélyegét ütik ránk, mivelhogy az elkezdettet abbahagytuk.

87. Mindig az az okosabb tanács, amelyik biztosabb; az az alkalmasabb, amelyik kivihetőbb; az az elfogadhatóbb, amelyik könnyebb; de az a legjobb, amelyik mindezeket magában foglalja. Ezt hangoztatta Asklepiades, ezt bizonyította Cornelius Celsus, mikor az orvosok teendőjét így határozta meg: Gyógyítsanak bizton, gyorsan, gyönyörrel.

88. Ítéletünkben gyakran botlunk, ne ragaszkodjunk azért felettébb véleményünkhöz, mert akkor mindenki nyugodtan tévedni hagy minket, mivelhogy nem akarnak minket megbántani.

89. Azt mondotta Solon, hogy az ország részekre szakadásakor egyikhez se csatlakozzunk. De amikor két hatalmasabb különbözik össze, ez nem éppen nyújt biztonságot. A béke visszatértével ugyanis az egyik elfelejti szolgálatunkat, de a másik nem felejt el a sérelmet, melyet hite

szerint vele szemben elkövettünk. Úgy járunk, mint a denevérek; repülnek, mint a madarak, de egerek azért, és mindkét részről kellemetlen helyzetbe kerülnek. Ezek is, éppen akkor, mikor a kellemetlen helyzetből akarnak kijutni, csak belerohannak abba. Ámbátor magának a veszélynek leküzdése sem ment a veszedelemtől. Szerencsés baj, melybe az erényesség esik, mert olyan nagy szerencse nincs a földön, melyre ne panaszkodnának a halandók.

90. A kegyetlenséggel igen sokszor társul a becstelenség. A vadállati ösztönök lakta házban nem szokott emberi szív lakni.

91. A fényűző öltözködést találóan a hiúság cégtáblájának nevezhetnők. Balga, aki csak azért költekezik, hogy hiúnak véljék; aki leszegényedik, hogy gazdagnak higgyék.

92. A törtetés két bajjal jár: gyűlöltté tesz és ezenfelül szerencsétlenné is. Ritkán éri el valaki is azt, hogy urával egyenlő sorba kerüljön.

93. A nagyértékű drágaságok ritkán válnak tulajdonosuk hasznára, és mivel mindenki vágyakozik utánuk, nehéz azokat megőrizni.

94. Az isteni igazságosság művészien szokott büntetni: a bűnhöz szabja a büntetést és a bűn elkövetéséhez használt esz-

közökkel fenyíti meg a bűnöst. A tudós emberek megfigyelése szerint azok, kik elítélendő szabadosságukban, ifjúságukban házas nőt csábítottak el, ugyanazt érik meg a maguk családjában és vagy utódok nélkül maradnak, vagy igen gonosz, vagy életképtelen gyermekekkel bűnhődnek.

95. Az országok vesztét nem annyira a bűnök sokasága, mint inkább a bűnösök büntetlensége okozza; amikor is az igazságot semmibe véve megszokják a bűnözést; de ebben maga az előjáróság is bűnös, büntárs és kötelességmulasztó, mivel-hogy nem büntet.

96. Kevesebbet árt a szertelen szigor, mint a féktelen szabadjára hagyás, még a zsarnokság sem okoz akkora kárt, mint a nekiszabadítottság. Ahol az előjáróság nem bünteti a népet gonoszságai miatt, ott az Isten bünteti úgy a népet, mint vezetőit. A gonoszok iránt elnézők lévén sérelmet követünk el a becsületes emberekkel szemben, és meg nem torolni a bűnöket annyi, mint jóváhagyni azokat. A szigorúság ugyanis közel áll az igazságossághoz.

97. A törvénytisztelet és az előjárók tekintélye az ország legféltettebb kincse. Ezeket nyugszik a biztonsága. Már meg lehet jósolni az ország összeroppanását, ha látjuk, hogy az előjárókat megvetik,

semmibe sem veszik. Itt ugyanis már nincs ereje a törvényeknek, nem becsülik a parancsokat, nincs meg az uralkodói tekintély.

98. Ha az előjáróságot aranyon megszerzezhetik, arannyal meg is szüntethetik. Ha a közhivatalok eladók, nem az szerzi meg, aki méltóbb reá, hanem aki gazdagabb. Ennek folytán bárki is ezer igazságtalansággal pénzt halmoz fel, hogy megszerze az előjáróságot, de annál méltatlanabb arra, mennél több a pénze.

99. A köznép nem tartja be a közéletet. Vagy nagyon kiemeli a dolgokat, vagy lábbal tapodja. A tucateberek is ilyenek, nagyon hamar kilengenek, nem tudnak megállni a középén, hol az erény van.

100. Nincs állhatatlanabb a népakaratnál, de erősebb valami sincs annál. Mert mindenki a tömeg után indul, és ha az valamit kimond, már nincs helye az észnek, megfontolásnak; zuhatagként tör előre és mindent magával sodor. A nép szava Isten szava, de csak akkor, ha szenvedélymentes; ha szenvedély tüzezi a népet, akkor a nép szava az ördög szava. Sokan követik szenvedélyük sugallatát, de kevesen az ész szavát.

III. FEJEZET.

Erkölcsei intelmek.

1. Isten arra teremtett minket, hogy boldogok legyünk, de fájdalom, olyan szerencsétlenek vagyunk, hogy boldogságunkat sem nem ismerjük, sem nem becsüljük. De aki nem tudja, hova megy, hogyan választhatná meg az utat? Ha nem határozott irányt követünk, akkor csak bolyongunk és téves utakon járunk. A boldogság nem más java, hanem a sajátunk. Miért futkározunk azért másfelé, mikor csak otthon lehetünk rá. Mert bennünk van, ami boldoggá tesz minket, hiába akarjuk azt más-tól kölcsön kérni.

2. Az igazi boldogság vagy erény, vagy semeddig sincs el nélküle; de legalább is rásegít az életre, ha nem is a boldogra. A boldogság soha nem lehet valami jó nélkül és van-e nagyobb jó annál, hogy jók vagyunk? Ha már kívánságos valami a jónak bírása, mi lehet akkor az, hogy valóban jók vagyunk?

3. Az erény egymagában is boldoggá tesz, ehhez semmi másra nincs szüksége; önmagának értéke és jutalma. Az erénynek ez a jó mivolta annyira kedves még a megrögzött gonoszok szemében is, hogy még a hibákban is az erény képmását keresik és tisztelik, ámbátor csak a torzképét látják; mert mindig a jobb után vágyakoznak.

4. A jóságnak meg van az a kiváltsága, hogy a tett mitsem veszít jóságából, ha azt maga miatt cselekedjük is, míg a rossz, ha mindjárt jószándékból cselekszik is azt, ezzel még nem válik jóvá, hanem még a jó köpenyébe burkoltan is megtartja rossz mivoltát.

5. Az erény könnyen utánozható, mert hisz még a bűn is magára ölti annak képét, bár ez csak álarc; sőt nem egyszer alig lehet az igazit a hamistól megkülönböztetni, csakis a jószándék választja külön a kettőt.

6. Szükségképpen valami nagy dolognak kell lennie az erénynek, mert egyedül csak az tesz minket nagyokká. Mert mint jól mondja Zenó, aki nagy, az még nem mindig erényes is, de aki erényes, az valóban nagy is. A szerencse mindenkor utat nyitott az erénynek; mert ha valaki az erény miatt életét is veszíti, nem halt az meg, hanem örökké él.

7. Felülemelkedik emberi mivoltán, aki erényből tesz valamit; de emberi mivolta alá süllyed, akit tettében a bűn indít. Hogy erényesek legyünk, arra nemcsak az udvariasság szabályai, hanem a szükség is kényszerít minket; nehogy még annál is gonoszabbá legyünk, mint születésünkkor voltunk. Az oktalan állatnál is gonoszabb az, aki ésszel megáldottan kerüli azt, mit a józan ész sugalmaz.

8. Csakis azt tartsuk jónak, aminek folytán jóvá válunk. Mert senki nem mond minket jónak, ha nem vagyunk erényesek, ha el is értük a legmagasabb méltóságot, ha az egész világ felett uralkodnánk is, ha bölcsőbbek volnánk mindenkinél, és felülmulnánk másokat a testi és lelki adományok tekintetében. És bár nélkülözzük mindezeket, ha az erényesség meg van bennünk, senki meg nem foszthat minket a jó névtől. A jóság kiváltsága ez, kiemel minket.

9. A vagyon elúszik, a tisztelet megszűnik, a szerencse magunkra hagy. Vajjon mondhatjuk-e jónak azt, ami nem tesz minket jóvá, sőt talán a leggonoszabbá? Nem lehet jó valami az, ami az embereket nem teszi jóvá. Az erény senkinek sem árt, mindenkinek hasznára válik, és minden más segítség igénybevétele nélkül egyedül

többet ér nekünk, mint minden más együttesen.

10. Néhány bölcselelő így határozza meg az erényt: Ahonnan és amelynek útján minden jó csergedez. Az erénynek meg van a maga vízvezetéke, ezúton jut el hozzánk a jelen élet minden szerencséje, és a másik élet boldogsága. Mindenütt csak használ, javára válik a testnek-léleknek egyaránt, úgy ebben, mint a másik életben.

11. A legnagyobb igyekezettel kerülünk minden bűnt. Ne mondjuk: Ez mind, amit tehetek, többre nem vagyok képes. Ehelyett bátran mondhatnók ezt is, mert egyre megy: Akarnám, de nem tudom elkerülni ezt a bűnt; megtehetném, de nem akarom ezt az erényt gyakorolni.

12. Amilyen messze van az ég a földtől, éppen olyan távol van a föld is az égtől, mert a vonal két végső pontja akárhonnán is mérjük, egyenlő távolságban van egymástól. Más azonban a helyzet az erény és a bűn között. Mert az erénytől kiindulva nagyon hamar eljutunk a bűnhöz, viszont a bűntől csak lassan érünk el az erényig.

13. Az erényt, mint a legméltóbbat, megtisztelő hely illeti meg; a józan ész jelöli ki ezt neki, és a középre helyezi a végletek közé, hogy se el ne maradjon, se

túl ne menjen; se szerfelett, se kevésbé, ez a jelszava.

14. Az erényhez mindenkor igen közel van a bűn; legyünk tehát óvatosak, nehogy amikor az erényt keressük, a bűnbe essünk. Vannak igazi emberek és vannak csak festettek, nem valódiak. Ugyanígy vannak igazán valódi erényes emberek, és vannak az erények festékével erényesnek mázolt, hamis, de nem erényes emberek. A tettezett erény máris bűn, mert hiányzik belőle a köteles józan megfontolás és a tiszta szándék; míg a hamis erény már valódi bűn.

15. De még az igazi erényekben sem szabad teljesen megnyugodnunk, mert vannak csak egyszerűen erények, és vannak próbatüzön átment erények. Az egyszerűen erények nem valami erősek, de a kereszt-tüzön átmentek már igen erősek. A fiataloszlán még az anyaoroszlán is oroszlán, de erőre nézve nagy a különbség közöttük. A hatalmasan kifejlődött erény más erényeket is magához vonz, és egybekapcsolódnak; míg a gyenge erény bár azért erény, csak egyedül marad, társakra nem akad.

16. Élj eszeddel, miként az oroszlán felhasználja karmait, a szarvas lábait, és a tyúk kicsinyeinek védelmére tollait. A természet minden állatot megajándékozott

valami fegyverrel, természetének megfelelő mintegy veleszületett örökséggel. Az emberekkel szemben azonban már sokkal bőkezűbb volt, mert észet adott neki és ezzel többet adott, mint a többieknek mindössze.

17. Győzhet-e az oroszlán karmai nélkül vagy a vadkan megvédheti-e magát agyarái nélkül? És az ember, hacsak nem az esze után indul, melyik útra tér, hova jut el? Jól mondotta Pythagoras, hogy az emberben az okosság pótolja az erőt, a fegyvereket, a várfalakat. Legyen ép a lelke, és mindene biztonságban van.

18. Egy bűn sem olyannyira ártalmas, mint az, amelyik az erény köpenyét ölti fel. Az álarc miatt ugyanis nem félünk tőle, sőt csaknem megkedveljük. Esztelelenül tesz az, aki idegen bűnbe esik, hogy így felebarátját tisztára mossa. Rosszabb a bűnnek kedvezni, mint megtenni, mert bűnbe gyarlóságból is eshetünk, de a bűnpártolás már gonoszság.

19. A józan ész alakítja ki az erényt, eszünk ellenére cselekedvén születik meg a bűn. S van-e nagyobb visszaélés, mint a józan észet rosszra használni? És bár minden vétek más-más felé irányul, azért az ésszel mindannyi ellenkezik, és a bűnös még önmaga ellen is fordul. Mert

rút valami arra használni fel az értelmet, hogy a vadállatokhoz hasonlítsunk.

20. Indulatainkon nem tudni uralkodni, ez nemcsak megbecstelenítő a gonoszra, hanem kínos is, mert nem tud velük szembeállani. Éppen ezért vagy meg sem meri kísérelni a szembeállást, pedig szeretné megtenni, vagy ha meg is próbálja, nem sikerül az. Saját kívánságai vannak így gyötrelmére. A valamicske gyönyör reményéért a fájdalmak hosszú sorozatával bűnhődünk. De drága árat fizetünk a kétes mézért, mert a keserűségek tárházát találjuk meg benne.

21. Nincsen bűn bűnhődés nélkül, haszonnal pedig egy sem jár. Magáért a bűnért és hogy hasznot nem remélne, senki sem keresné a bűnt; és ez bizonyítja annak hitványságát. A kevélység tisztelet után, a fősvénység pénz után, a kéjvágy gyönyör után futkos; mind valami jót ígér, de már semmit sem nyujtanak, vagy a leggonoszabbul elégítik ki vágyunkat.

22. Gyűlölni kell a bűnöket és nem félni tőlük. Mert aki inkább csak félelemből kerüli el a bűnt és nem annak iszonyata riasztja vissza, az inkább félénk, mint igaz ember. Nemcsak az elesés, hanem a tönkremenés veszedelme is fenyeget minket; maga a gonosz élet a legká-

rosabb, mert ez nemcsak válságba sodor, hanem teljesen tönkre is tesz minket.

23. A gonosz élet csak üres képe és elképzelése az életnek; a vétkek csak elfoglalják az életet, de be nem töltik. Aki rosszul él, az tulajdonképpen nem is él, hanem csak küzködik az élettel. Semmit sem tenni, az nem élet; rosszat tenni meg elvesztése az életnek. A mitsemtevés zárójel közé helyezett élet, a bűn meg kockára tévése annak. Nem mindegy sokáig élni, és élni; de az sem élt mind hosszú ideig, aki sokáig a föld lakója volt. Mert a bűnökben élő öreg csak volt sokáig, de nem élt, csak kevés ideig; viszont az éretnyes ifjú, bár napjainak száma nem sok, de sokáig élt.

24. A gonosz élet telve van veszedelmekkel. A gonosz ember soha sincs nyugton. Mert bár senki se üldözi, sőt mindenki elnéző iránta, a lelkiismerete soha nem szűnik meg őt kínozni. A bűnösre az a legnagyobb büntetés, hogy vétkezett, a gonoszsága maga sujtja a bűnöst, a gonosztevőt.

25. A gonoszságoknak soha seni vált javukra, hogy titokban történtek, mert egy ideig ugyan rejtekben maradhattak, de hogy soha ki ne derüljenek, arra nézve semmi sem adhat biztosítékot. Bárgyú em-

berek, akiknek minden igyekezete arra irányul, hogy elrejtsek a bűneiket, amit ugyan el nem érhetnek, és nem arra, hogy szakítanak azokkal, amit könnyen megtehetnének. Mit használ, ha mások nem tudják gonosz mivoltunkat, de magunk előtt le nem tagadhatjuk, és Isten előtt is tudva van? És bár másoktól biztonságban élünk is, a félelem csak bánt minket; tán nem is forgunk veszedelemben, a félelmet csak nem tudjuk száműzni, annál kevésbé a károkat.

26. Ne a hírnevünk szerint becsüljük meg magunkat, hanem lelkiismeretünk szava szerint. Többet ér nekünk, ha éretnyek vagyunk, mintha csak annak látszunk; nem is aszerint kell magunkat becsülnünk, aminek mások emlegetnek, hanem amik voltaképen vagyunk. A jószágot ne idegenek bizonyítsák felőlünk, és ne azt tartsuk dicsőségünknek, hogy mások dicsérnek minket, hanem hogy valóban méltók vagyunk a dicséretre. És éppen az a leginkább dicséretre méltó, aki akkor is az marad, amikor nem dicsérik.

27. A testi élvezetek között betegeskedik a lélek; amíg a test elhízik, a szellem megfogyatkozik; a test kiterjedésével szűkebb helyre szorul a lélek, már nem cse-

lekvöképes, pedig valamikor csak akarnia kellett és könnyű volt megtenni.

28. A gyönyör máris büntetéssé válik, mihelyt átlépte a kellő mértéket. Valóban felette hasznosnak kell lennie az erénynek, mikor maguk a bűnök is, hogy célt ne tévesszenek, az erény sajátosságát utánozzák, a középúton haladnak és kerülnek a szélsőségeket.

29. Az oroszánt kedveskedéssel szokták megszelídíteni, míg testünk az élvezeteiktől csak megvadul. Az ételt nem olyanak kell tekintenünk, mint ami csiklandozza ínyünket, hanem mint ami csillapítja éhségünket. Nem azért élünk, hogy együnk, hanem azért eszünk, hogy éljünk. Aki mértékletes az evésben, sokáig él, mert több embernek okozta halálát a torakosság, mint a háború.

30. Annyira nem hasznosak a bűnök, hogy még magának a bűnösnek is ártalmára vannak. Mennél jobban gondozzuk a bőrünket, annál érzékenyebbé válik. Szeretni nála annyi, mint ártalmára lenni. Az eszem-iszom és kéjelgés jóbarátok, és mintegy a bűnök elöljárói; mennél jobban elkényeztetik a testet, annál inkább ártalmára vannak: erőnk elernyed, a fájdalmak megsokasodnak, a vagyon felémésződik.

31. A torkosság az élet műhelyében a halált kovácsolja számunkra ; az ingyenség meg ínséget okoz. A szabadosság kezdetben édes, de keserű a vége. A bűnőség ön maga előtt a legismertebb, azért, hogy saját undokságát ne kelljen szégyenelnie, keresi a sötétséget : ámbár a sors kegye jobban elrejtí az, mint az éjnek a sötétje.

32. Rossz hírbe hozza testét, aki élvehajhászóan él. Amíg az élvezeteket hajszolja, addig ezer kellemetlenségnek teszi ki magát. Amikor testünkkel enyhébben bánunk, legádázabb ellenségünknek adunk fegyvert a kezébe.

33. A kéjhajhászó ember élete állati élet ; az eszem-izsom emberé növényi élet ; és amikor az ember ezeket valamiképen szeliddé, kertivé teszi, nincs más dolguk mint, hogy a táplálékot elfogadják. Élni növényi életet él ugyan az ilyen, érez is, mint az állat, de az esze eltompul, elsatnyul.

34. Esztelenebbül soha sem hibáz a kevély, mint amikor idegenben keresi a maga megbecsülését. Másoknál többre tartja magát, mert jobb a ruhája, mert ritka gyöngyököt hord, mivel nagy kísérettel jár ; de a ruha csak a szabó munkája, az ékszer az ékszerész műve, ez nem adhat

neki méltóságot, azt csak hősi cselekedet, híres és emberhez méltó dicső tettek adhatják meg.

35. Az önhitt ember éppen úgy tesz, mint az, aki télnek idején úgy akar felmelegedni, hogy meghömpölygeti magát a hóban, vagyis éppen az ellenkező eszközök útján akar eljutni a célhoz. Aki mindenáron szeretne kitűnőség lenni, éppen azzal teszi magát megvetetté, amivel a maga imádását keresi. E kívánsággal éppen az ellenkezőjét éri el, mert amikor a nagyrabecsülést hajszolja, csak megvetést arat, kérdésével csak lenézést szerez.

36. Más bűnök szeretik a sötétséget, csak egyedül a kevélység oly ostoba, hogy mindenütt láttatni akar, folyton kiválóságával kérkedik, pedig a többi bűnöknél sokkal alantasabb és aljasabb.

37. A bűnök közül egy sem balgább a hiúságnál: a lélekre káros, a testnek nem használ. Törtetésének nincs más eredménye, minthogy kinevetik és megutálják; valóban ez lehet a legméltóbb jutalma.

38. A hasonlók mindig vonzódnak egymáshoz, csak éppen a kevélyek nem, mert azok senkit sem állhatnak ki kevésbé, mint a gőgös embert, éppen a közös vonás távolítja el őket. És amiként a természet egyezősége szeretetet vált ki, éppen úgy a

kevélység is a pöffeszkedés folytán útálja és gyűlöli a vele egyenlőt. A büszkeség magányt szerető vadállat, a szegényekben undorító, a gazdagokban elviselhetetlen. Mert a vagyonos embert hiúvá teszi, a szegényt pedig ostobává.

39. A kevélység bűnének akkora a gonoszága, hogy hozzá képest maga a bűn még hasznosnak látszik. Mert a kérkedőnek nem egyszer javára válik, hogy néha ő is hibába esik, ebből okul és megtanulja magát gyűlölni.

40. A kitüntetések nem a törtetés, hanem az érdemek szerint kell értékelnünk. Mert nagyobb dicsőségünkre válik, ha a kitüntetést el nem nyerjük ugyan, de megérdemeltük, mintha érdemetlenül megkapjuk. Törtetni a meg nem érdemelt kitüntetés után szemtelenség; de már gyalázatos becstelenség azt nem becsületes eszközzel meg is szerezni. Aki méltatlan eszköz útján akar felülkerekedni, az inkább süllyed, mint emelkedik. A kitüntetés reá nézve csak megszegyenyítés, a méltóság csak megvetés.

41. Bármilyen jó legyen bennünk, Istentől van az; de a bennünk található rossz, az már tőlünk származik. Ugyan mire lehetünk büszkék? A rosszra? Ez nem dicsőség, hanem szégyen, gyalázat. A jóra? Az

meg nem a mienk, hanem más ajándéka. Többet ér alázatosan bűnbánatot tartani gonoszágaink miatt, mint elbizakodni, hogy már eleget tettünk az erény dolgában.

42. Az önhitt ember letér az útról, amikor a tisztelet királyi székére pályázik, mert nem a szerencse, hanem az erény emel fel oda. Már a küszöbről elúzik, mert bűn útján akar bejutni oda, ahova csak az erény a belépőjegy.

43. Amennyire tehetjük, kerüljük el a haragot, mert ez a legrosszabb tanácsadó, a legjobbnak tünteti fel annak megcselekvését, ami a legártalmasabb. Kénytelenek vagyunk másra dühöngeni? Csak magunkat veszejtjük vele, úgy járunk, mint a méhek, amikor dühöngve fulánkjaikat ellenségükbe szúrják, de vele magukat is megölik. Mikor a magunk vélt kárát másra kívánjuk hárítani, ezzel csak növeljük a magunk kárát. Higyjük el, hogy már nagyon sok ember került száműzetésbe, mert türelmetlenségében egyetlen nem leplezett szócskát ejtett ki a száján.

44. Mennél jobban távoltagejük magunkat attól, hogy harag sugallta indulatainkra hallgassunk, annál inkább javunkra válik, ha a haragot mindenképpen megelőzzük. Hogy eszünket veszítsük, arra bizonyosan okunknak kell lennie és talán csak arra

nem volna elég okunk, hogy ne haragudjunk, mert ez is eszünket veszi, tán még inkább, mint a mámorító italok?

45. Biztosabb dolog megbocsátani az ellenségnek, mint rajta bosszút állani, és talán könnyebb is. Megbocsáthatunk anélkül, hogy tapodtat is lépnénk, de már a bosszúállás nem történhetik meg költségek nélkül, és a kockázat is nagy.

46. Sem a halottat nem tudjuk megszólaltatni, se a fősvénytől ne várjunk hálát. A nagy vágy, bár még többet kapna, felejteti vele a vett javak emlékét. Ha arról van szó, hogy kap, akkor a legnagyobb is kicsiségnek tűnik fel előtte; de ha adnia kell, a legparányibbat is szörnyű nagyinak látja.

47. Amik mások előtt a legnagyobb szerencsét jelentik, a fősvény szemében csak szerencsétlenség számba jönnek. Mert a gazdagsága mellett is szűkölködik, az élete egy gyötrelem. Olyan a fősvény élete, hogy rosszabbat már nem is kívánhatunk neki, mint hogy éljen.

48. A gazdagnak sincs meg mindene, de a fősvénynek, a zsugorinak éppen semmije sincs. Haszontalanabb reá nézve az, amit már megszerzett, mint amit nem tudott megvásárolni. Sóvárog olyasmi után, amije már úgylis megvan, de azért még sincs

meg, mert a magáét sem meri élvezni. Annyira szerencsétlen, hogy éppen úgy vagy talán még jobban nem az övé az, amije van, mint amit meg szeretne szerezni; mert amije van, abban nem leli örömet, míg ami nem az övé, azt legalább még remélheti. Haszna nincs abból, amivel már bír, de amit remél még megszerezhetni, annak ha mását nem is, de legalább az előízét élvezheti.

49. Nagy különbség van az inségtől féltő és a vagyont szerető ember között. Az inség szélén állót mindenki kerüli, a vagyonába szerelmestől megborzadnak. Az inség, a szükség vakmerővé tesz, a zsugorisággal járó aljasság pedig gyűlöletessé. A zsugori ember ugyanis egyedül az örökösének válik javára.

50. A zsugori ember pénzvágya olyan reá nézve, mint a tűzvész vagy hajótörés. Javait éppen oly kevésbé élvezi, mintha azokat a tűz emésztette volna meg vagy a tenger nyelte volna el. Amit egyszer betett pénzszekrényébe, azt már el is veszette; hiába az övé, éppen úgy nem az övé már, mintha meg se szerezte volna. A zsugori pénzvágya csak aranyozott szegénység, gazdag inség, a bőségben is szűkölködik.

51. A zsugori senkinek sincs javára, és

még sajátmagának is ártalmára van. Másoknak semmit sem ad, magától meg mindent megvon. Ez az ő szerencsétlensége és büntetése. Úgy él, mint valami koldus, soha el nem árulja, hogy van valamije, csak amikor már itthagya. A zsugoriság annyira elhatalmasodik felette, hogy nem tud jót tenni, csak halálával; hívebb és kedvesebb az örökösökhöz, mint sajátmagához. És micsoda krokodil-könnyeket hullatnak ekkor azok, akiknek életében nem akart hasznukra lenni.

52. Miként a jószívű adakozó mindenkor talál címet arra, hogy megadhassa, amit tőle kérnek; úgy a fősvény is mindig talál ürügyet arra, hogy a kérelmet megtagadja. A fősvény nem örül annak sem, amiye van, az adakozó még azt is gyümölcsözteti, amit másnak adott. A fősvény rabszolgája a vagyonának; az adakozó ura még annak is, ami már nem az övé.

53. Aki nem tud vagyonán uralkodni, csak azt éri el ezzel, hogy a vagyon parancsol neki. Az arany a bölcské, de a balgatók az arany rabszolgái. A jómód megbosszulja magát azon, aki nem tudja azt okosan felhasználni.

54. Az irígység annyiban ártalmas, hogy más baján örvend és ebből neki nincs semmi haszna; de amennyiben más javát

is a maga kárára fordítja, már gonosz is. Boldogtalan egy bűn ez! Mert nemcsak az a baj gyötri, amit maga is érez, hanem az a jó is, amit másutt lát. Elég sok az élet baja kinek-kinek, mindenki érzi a maga nyomorúságát, ha most ehhez a mások boldogsága is bánt minket, kétszeresen nyomorultak vagyunk.

55. Nagyon találóan köszörűkőhöz hasonlította egy valaki az irigységet, melyen a nyelvet köszörülik meg. Azonban az irigy ember rágalma máris jó ajánlólevél, mert amikor szinte kényszerül a jóról is rosszul nyilatkozni, éppen azzal árulja el erényességünket, hogy marja azt. A jóság dicsérete csak, amikor az irigy becsmérlé azt; ha ajánlaná, csak gyalázatára válnék.

56. Könnyebb elviselni az irigy, mint a hízelgő embert. Mert a tányérnyaló rosszabb, mint a ragályos ember vagy mi több, mint az ördögtől megszállott. Az irigység mindenhol csak gonosztságot halmoz fel, akár büntetés, akár bűn legyen az. Hibája hallatlan bűn, büntetése rettenetes kegyetlenség.

57. Ritka szörnyeteg az irigység. Igaztalan is, meg egyben legigazságosabb is. Mert mi lehet nagyobb igazságtalanság, mint megütközni más ember erényességén, mint rossz néven venni azt, hogy más jól

cselekszik? De ellenkezőleg, melyik bűn kínozza nagyobb igazsággal elkövetőjét, mint az irigység, mely állandóan kínozza azt, akit megszállt.

58. A hízeltő ember úgy szereti ember-társát, mint a farkas a bárányt. Mindket-ten szeretik, de csak mint zsákmányt, és nem azért, hogy szolgálatot tegyenek. A hízeltő titkos ellenség, senki jobban nem ismeri fel azt, mint a fősvény. Nem elég azt mondani a hízeltőre, hogy hazug, egészen jogosan árulónak lehetne mondani, mert a legjobb ürügy színe alatt a leggo-noszabb dolgot követi el velünk szemben, a szeretet álarca alatt ellenségeskedik és okoz kárt nekünk.

59. Régi közmondás, hogy a hazugság-nak nincsen lába. De talán találóbb volna azt mondani, hogy a hazugságnak ezer a szárnya, míg a hazugnak nincsen lába. Mert a hazugság gyors szárnyalással egy-szerre szerteszáll, míg a hazug embert ha-mar utólérhetjük, összezsugorodott lábain csak sántikál.

60. Nincs hatalmasabb szónoklat, mint amelyre a szükség tanít. A szónoklat szép hasonlatokat és képeket halmoz fel, de a szükség észokokat sorakoztat fel, hogy meggyőzzön. Erősebb bizonyítékot az igaz-ságnál már nem találhatunk, ez győzi meg

egyedül az értelmet, innen táplálkozik az ész. De mégis a nyers igazság nem egykönnyen emészthető, azért előbb meg kell gyúrni, meg kell főzni, hogy megemészthető legyen.

61. Aki szeret, az a jóra törekszik. Miért szeretjük tehát azt, ami éppen mert szeretjük, ártalmunkra van, a jóért rosszal fizet? Szerencsétlenül szeret, aki balsorsának okozóját szereti. Már pedig, aki a szerencsét hajszolja, és nem az erényt szereti, az ilyen.

62. A lélek legfőbb boldogsága az, hogy a vágyai teljesednek. És ha e vágyak a jóra irányulnak, nemcsak boldogságára válnak, hanem valóban jóvá is teszik. Istent szeretni a legnagyobb erény, és hogy Isten is szeret minket, ez meg a legfőbb boldogság.

63. Nemde ostobaságnak látszik, hogy szerelmesek legyünk olyasmibe, ami miatt, ha mások is rajongnak érte, a féltékenység emészti lelkünket? Istent az elvesztés félelme nélkül szerethetjük és attól sem kell rettegnünk, hogy ő majd nem szeret minket.

64. Esztelenség olyasmit szeretni, amit ha szeretünk, ezzel megérdemljük, hogy elveszítsük azt. Már pedig, ha a gazdagságba vagyunk szerelmesek, megérdemljük

a tönkremenést. Csakis azt szeretjük okosan, amit e szeretetünkkel már megérdemelni is méltók vagyunk. A szeretet a szeretet visszhangja; hogy szeretnek, ez a szerető szívnek a tápláléka, e kettőből származik a barátság.

65. Félni csak a rossztól kell. Ha tehát e világ bajai nem rosszak, miért félünk tőlük? Rettegjünk a büntől, borzadjunk meg a büntetéstől. Mert a bűn valóban rossz, míg a büntetés nem eléggé méltányolt jó valami, nincs ugyan neki jó neve, de nem hiányzik belőle az igazság.

66. Kívánságainkért rendesen azzal bűnhődünk, amit kívántunk. Mert mindig több olyasmire találunk, amitől félnünk kell; mint ami után epedhetünk. Gyönyörködést keresünk? Miért nem félünk inkább a keserű epétől, melybe takarva van, és a fájdalomtól, mely az élvezettel jár? Tán egész életünkön át fájlaljuk azt, ami félórai örömet sem nyújtott.

67. A félelem és szomorúság a megsebzett lelkület vére. Ugyan ki nézné tétlenül, hogy a megvágott testből tovább ömöljék a vér, és ne keresne orvosságot reá? Mikor a sors fenyeget, ne azt kutassuk, hogy ismét micsoda csapást készül reánk mérni; hanem hogy hogyan, minő felkészültséggel fogadjuk azt. Nem a sebesüléstől kell fél-

nünk, hanem a lelkületünket kell reá előkészítenünk.

68. Aki szívesen elszenvedí azt, amit elkerülnie úgy sem lehet, ezzel már megtöri a bajnak erejét, és összetöri a viszontagságok ügyesen elhelyezett csapdáit. Ényhülést ad nyomorúságunkban az, hogy nem szegülünk ellene. Akarjuk a csapásokat kisebbiteni? Csak össze kell más bajaival hasonlítaniunk. A sorscsapások alatt szenvedőt megvigasztalja fájalmában, hogyha látja, hogy senkit nem ér olyan baj, mint aminőt már előtte másvalaki el nem szenvedett volna.

69. A két ikertestvér: a félelem és a szégyenérzet őrzik meg az erényt. A félelem féken tartja a köznépet, de a nemes embert a szégyenérzet vonja el a gonosz cselekedettől. Mert a nép nem sokat ad a becsületére, igavonók módjára veréssel és félelemmel lehet csak a jó úton megtartani. A nemes lelkület jele, hogy sokat ad a becsületére, míg a kényszerítés már szolgálalmet feltételez.

70. A félelem a természet titkos figyelmeztetése, hogy kerüljük el a bajokat; mert amiket lehetetlen elkerülni, azoktól felesleges félnünk, kitérni előlük úgy sem tudunk. A félelemnek csak a veszedelem idején van helye, de nem a károsodáskor.

Mert mihelyt látjuk, hogy a károsodás okvetlenül bekövetkezik, arra kell irányítani minden figyelmünket, hogy férfias bátorsággal szembeszálljunk vele, és ne hunyászkodjunk meg gyáván.

71. Többször kínozz minket a félelem, mint a baj, mert a félelem miatt, még mielőtt a baj érne, szükségtelenül gyötörünk, és kelleténél jobban kínlódunk. A bajok csak egyszer viselnek meg minket, míg a félelem állandóan gyötör. Nagyon sok baj nem is létezik, és mégis bánt minket, a félelem szüli ezt. Mert a félelem a bajokat megsokasítja vagy megnöveli, és így kétszeresen is elszenvedjük azokat, akkor is, amikor csak rettegünk tőlük és akkor is, amikor már itt vannak.

72. A félénk sokat elhisz, keveset mer; benne már a bajnak pusztá gyanuja is elfojtja a nemes lelkesedést, megakadályozza a bátor nekilendülést. A félelem nagyon megkönnyíti a hiszékenységet, és ez az alkusz bizonyosnak hirdeti, ami meg sem fog történni, olyasmiket és többet mond, mint amennyi lehetséges. Mert sokkal több dolog megtörténhetik, mint amennyi tényleg megtörténik és a félelem mind elhiszi.

73. Nem a félelemmel kell mérnünk a veszedelmeket, mert gyakran ott a nagyobb veszedelem, ahol nagyobb a biz-

tonság. A mérsékelt félelem nagyobb biztonságot nyújt, mint a túlságos nemtörődomség, mert a félelem fogva tartja a lelket, míg a másik elcsapongani engedi.

74. A félelemre inkább hallgassunk, mint a reménykedésre. Mert ebben az életben sokkal több a baj és bizonyosabb is, mint a szerencse. Balesetek mindennap történnek, a bajok és szerencsétlenségek sereggestül reánk rontanak; de a jószerencse már ritka dolog, ezer nyomorban élő emberre se jut egy sorskegyelte ember.

75. Nem lehet tagadni, hogy a félelem mindent balul fog fel, de azért nem mindenkor hazug is. A bajok tömkelegében mi sem könnyebb, mint hazugságba sodródni? A reménykedés azonban már igen gyakran megcsal minket, mert a jóból csak kevés akad, és sokan pályáznak reá.

76. Senki sem szegényebb annál, mint akinek már reménye sincs; és senki sincs akkora szükségben, mint az, aki már nem is remél. Soha sem vagyunk addig teljesen híján a javaknak, amíg legalább is a reményünk megvan. Ez az egyetlen, mely még a legszomorúbb napjainkban is velünk van, nem hagy el minket, mint a szerencse, mert akkor is kitart hűséges Achatesként mellettünk, mikor már mindenek elpártoltak tőlünk.

77. Az elmúlt jó idők nem enyhítik a jelen bajokat, ellenben a megelőző fájdalom növeli a jelen gyönyörűségnek az ízét. A remélt javak megcsalnak, a kiállott bajok megörvendeztetnek minket.

78. Érzelmeinket a dolgokhoz alkalmazzuk. Az apróságok miatt ne sokat bánkódjunk, a nagy dolgok miatt kismértékben örvendjünk. Nem vall okos emberre, ha minden csekélység kiváltja indulatát. Aminek bekövetkeztétől félünk, azt előzetesen jól hányjuk-vessük meg lelkünkben, mert így ha előre látjuk, talán már nem, vagy nem annyira félünk tőle. Mert mi is az, ami aggaszt? Vegyük fontolóra annak minden részletét, és majd rájövünk, hogy az az ügy nem éri meg azt a nagy gyötördést. Nemesen szenvedjük el azt, ami úgy sem tart örökké, és amelyet maga ez a tűrés is kisebbíthet, sőt megszüntethet.

79. Nem az az ember legnagyobb szerencsétlensége, hogy amíg él, a halál folyton leelkedik élete ellen; nagyobb baj az, hogy az ember saját vesztére él, csak azért jött a világra, hogy kimúljen. Nincs az embernek magánál nagyobb ellensége. Mert aki gonoszul élt, kevésbé fél meghalni, mint aki szerfelett szeret élni.

80. Igyekezzünk jól élni, és minden jót elnyerünk. Magunknak használunk, mikor

másoknak javára válni igyekszünk. Csak magunkat terheljük, amikor magunkkal és kényelmünkkel sokat törődünk. Nem a miénk még az, amit másoktól várunk. Mások dolgát elősegélve csak magunknak teszünk szolgálatot. Az még kevés, ha másoknak nem ártottunk, de jót téve nekik is, magunknak is javára válunk, mert a jótétemények barátokat szülnek. Remekül mondotta Attalus: gyönyörösebb barátokat szerezni, mint bírni. Legalább is egyképpen jó dolog, sőt néha hasznosabb.

81. Senkinek sem ártani; ez ártatlanság; másnak nem ártani: ez meg igazságosság. De az igazságosság felerészben szeretet, másik felerészben irgalmasság, tökéletessé a kettő teszi. Mert hogy ne ártsunk, és ez az igazság dolga, ahhoz még kívánatos, hogy használjunk is, ez meg már a jótékonyság dolga.

82. Az igazságosságnak egyetlen szabálya sem határozottabb, mint az önszeretet, mert másokról magunk szerint kell ítéletet alkotni, másokérő mint a magunkérő kell vélekedni. Ha jótékonyságnak minősítjük azt, hogy másnak nem ártottunk, akkor még elég igazságtalanok vagyunk. Mert az igazságosságot nem illeti meg a háladatosság, és másnak nem ártani még éppen nem tekinthető jótéteménynek.

83. A bizalmatlanságot és a gyanakvást még nevezhetjük óvatosságnak ; de könnyen hinni, ez már több mint könnyelműség. Az ítéletet felfüggeszteni okosság, nyilvánosságra nem hozni igazságosság. Ne érzékeinktől kérjünk véleményt, mert ezek tanubizonysága hamis. Hadd csalódjanak ezek, csak mi ne csalódjunk. Ne siessük el az elítélést, az idő majd feltárja az igazságot.

84. A kegyesség nélkül való igazságosság már közel jár az igazságtalansághoz ; de az igazság nélküli kegyesség nem sokat különbözik már az esztelenségtől. A kegyességet mindig meg kell előznie az igazságosságnak, mert az igazságosságé az első hely, míg a kegyesség a magasztosabb helyet foglalja el. A kegyességnek valamivel többet is engedhetünk, csak a szigor becsülete maradjon meg. Az teszi magasztossá az igazságosság értékét, hogy okosság nélkül is becsülnünk kell ; míg az okosság igazságosság nélkül teljesen fegyvertelen, nincs semmi ereje. Az igazságosság egymagában is hasznos, de az okosság igazságosság nélkül a bajok buja termőföldje. Nincs veszedelmesebb mérég a kígyó mérgénél, egyetlen igazságtalanság sem annyira bántó, mint az alattomosan elkövetett.

85. Aki mindig csak azt keresi, ami neki tetszik, ritkán talál olyasmire, ami illetlen ne volna. Amikor az akarát elébe kerül a józan észnek, ezer hinárba keveredik minden. Amíg az indulatok rabjai vagyunk, alkalmatlanok vagyunk az ítélkezésre. Gyenge lábon áll ott az ítélet, hol a szenvedély parancsol. Az érdemet, nem pedig a személyeket kell tekintenünk ; arra kell tekintettel lennünk, amit más jogosan megkövetelhet, nem pedig arra, hogy mekkora a hatalmunk, és mit sugalmaz akarátunk.

86. Gonoszságunkat még csak tetézi, ha azért vétkezünk, mert az tetszik nekünk. De már a gonoszság legfőbb fokára emelkedik az, aki még tetszeleg is az elkövetett bűnben. Micsoda esztelenség a megrögzött bűnöst kárhóztatva bűnbe esni, a bűnözőt gyűlölve veszteni el az erényt.

87. Erős ember, kit a szégyen le nem győz ; de még erősebb, aki felett nem diadalmaskodott a szükség. Az ilyen ember éppen oly erősnek mondható, mint aki legyőzte önmagát.

88. Ne azt mondjuk erősebbnek, aki sokat cselekedett, hanem azt, aki mindent türelmesen elviselt. Nincs az az emberi hatalom, amelynek soha senki ellene ne szegült volna ; de a béketűrőssel szemben

ugyan ki tudott valaha is győzedelmeskedni? Azt mondani: ezt már nem tűröm, asszonyi gondolkozás; de azt mondani: ezt már nem teszem, férfias bátorságra vall.

89. A nemes lelkületnek magában öszszegyűjtött lángja, az ellennyomás, az ellentétek által izgattatva, csak még jobban fellobban, éppen a balsorsban mutatkozik be a maga mivoltában: soha egészen ki nem alszik, hanem mennél több leküzdeni valója van, annál nagyobb az ereje. A béketűrésnek még ennél is nagyobb az ereje, mert mit sem téve mindent legyőz, és mint valami rendkívül megerősített várkastély, harag nélkül is elüzi az ellenséget.

90. A győzelem szekerét az okosság és a bátorság húzzák; ha ezek mellé még befogjuk a tanácsot és a lelkierőt, kettőzött erővel szállhatunk szembe minden támadásnak. Semmi sem teszi annyira szerencsésé a nemes lelkületet, mint az okos kormányzás.

91. A mértékletesség már önmagától is az erény királyi székére emelkedik, ez pedig a középben van; mert minden erénynek, hogy azzá legyen, arra a helyre kell törekednie, ahol a mértékletesség már természeténél fogva székel. Már a neve elárulja, hogy erény, már születésekor ott van, ahová minden más erény kívánczik.

Csodálatos dolog, de az erkölcsi erényekben, ami nagyobb, az már kisebbíti is azokat; minden véglét és túlzás már hiba bennük, csakis ha középúton haladnak, erények. Ez a középúton haladás fűszerezi meg mindnyáját és bármily ízesek is természetüknél fogva, enélkül sóatlanokká válnak. Ez tartja épségben a tisztességes dolgokat, ez vásárolja meg az édességeket, ez szerzi meg a hasznos dolgokat.

92. Sokat megtakarít a mértékletes ember, míg a szenvedély költséges és pazaroló, a bűnöktől való irtózás pedig vagyont gyűjt és meggazdagít. Nagyon sokat félretesz, aki semmit el nem fecsérelnél haszontalanul, éppen ezért a mértékletesség nemcsak erény, hanem kincs is. A játék szenvedély és a nők többet felemésztenek, mint a legmohóbb tűzvész.

83. Úgy bánjunk testünkkel, mint ami nélkül nem élhetünk. Vigyázzunk, hogy ne neki éljünk, mivel nem miatta élünk. A kényelem mértéke mindig a szükség legyen, nem pedig a kívánság, vagy a gyönyör. Mert ez sok-sok kellemetlenségnek okozója, és a fájdalmak ajtónyitogatója.

94. Az erény való képét soha senki úgy meg nem tudja rajzolni, mint a halál, mely az életnek legjobb eszményképe és

szabályozója. Ha jól kívánunk élni, forduljunk tanácsért a halottakhoz, ezek majd mestereink lesznek. Senki sem folytat jobb életet, mint aki a halottakhoz hasonlít. A bölcsélet elmélkedés a halálról; ez leveszi a hiúságok álarcát, leszoktat a bűnökről, és az erények számára tömérdek alkalmat nyújt.

95. Csak a halálra kell gondolnunk és soha meg nem feledkezünk magunkról. Ez a halálra való gondolás igen termékeny; figyelmezteti az embert arra, hogy mi is ő, hogy mivé kell lennie, és mit kell még tennie. Az élet mestere és jótevője egyben, mert megtanít élni, hogy örvendhesünk annak, hogy éltünk.

96. Ne véljük, hogy a halállal csak élni szűnünk meg, mert megszűnünk meghalni is. Amióta csak élünk, már megkezdettünk megszűnni is; amióta élünk, a halál felé közeledünk. Olyan az ember élete, mint az égő gyertya, önmagát fogyasztva él, magát táplálva felemésztí magát.

97. Mik voltunk, mielőtt a világra jöttünk? Csak azt felelhetjük: nem voltunk. A nemlétezés a legvégső szükség. És mik vagyunk most, akik kevéssel előbb még nem voltunk? Nemde semmik sem voltunk, mikor elkezdettünk létezni, és rövidesen ismét visszatérünk a semmiségbe?

Mivel tehát minden csak semmi, egyedül az erény valami, sőt nagy valami, mert sokat tehet, minket is naggyá tehet: becsüljük meg tehát azt, ami egyedül adhat nekünk becsületet.

98. Csaknem egyre megy: soká élni vagy soká szenvedni. Sírva születünk, panaszkodva halunk meg, és életünkben állandó veszélyben forgunk. Csak az az egy vigasztalhat meg minket, hogy soha senki sem született még, aki mindjárt jegyet ne váltott volna a halálra, és az életet és szenvedést mindenki születésével kezdi, halálával végzi.

99. Annyira gyarapodik az erényben, aki sokat szenved amiatt, hogy visszatarthatja magát az erény kedvéért, mint az, aki gyönyörködik abban, ami már az erényesség folyománya. Boldogtalan ember, akinek a lelke nem kormányozza, csak mint a só, megtartja a testet.

100. Az erény csak járulék az embernél, de olyan járulék, mely megőrzi az ember állagát. Isten minden teremtményt avégre teremtett, hogy az embernek szolgáljon; az embert pedig, hogy minden teremtménnyel szolgáljon Istennek. Egyedül az erény az, ami minket erre a tisztiségre méltóvá tesz, mi pedig az erény útján adjuk azt Teremtőnknek.

IV. FEJEZET.

Az életbölcse ség tanulságai.

1. Amiként nem az gyönyörködtet, amink már megvan, hanem amit szeretnénk; éppen így nem az bánt minket, aminek híján vagyunk, hanem ami után vágyakozunk. Éppen oly boldog az, aki nem kíván semmit, mint akinek mindene megvan. Minden országnál nagyobb kincs az, ha mentek vagyunk a kívánságtól. Mennyi minden híján vannak még a királyok is; de aki mit sem kíván, az mindennek bővében van.

2. Az öröm nem a szerencse ajándéka, hanem a szív házi berendezéséhez tartozik; nem mintha nem érhetne minket kívülről is, hanem azért, mert a kedély az öröm és vigazság hazája és atyja. Titokzatos valami az öröm mesterműve, a lélek otthona alkotja meg. A megkívánt dolgokban nincs még gyönyör, sem fájdalom nincs még azokban, amiktől visszariadunk: mind a kettőt a lelkület szüli, velük tár-

sas viszonyban van. Mert nem egyszer egyik embernek tetszik valami, a másik meg menekül előle, és amit az egyik utál, azért a másik törtet. Ezt az érzéskülönbséget nem a dolgok maguk okozzák, hanem az akarat. Az akarat ugyanis éppen mert szabad, aminek akar, annak örül, és olyan ruhába öltöztethet mindent, amilyenbe akar. Azonban a dolgok megmaradnak, míg érzelmeink már megváltozhatnak. Izetlenek ezek az érzelmek, míg csak az akarat meg nem ízesíti azokat, az teszi édessé vagy keserűvé a fűszerezésével; és ahogy az akarat elkészítette, akként ízlenek.

3. Mit tévedünk mellékösvényekre a boldogság keresésében, amelyeken az meg nem közelíthető. Mennél messzebb haladunk azokon, annál nagyobb lesz a távolság. Íme, a kívánságok útjára lépünk, hogy eljussunk a célhoz: nem vágyakozni. Pedig éppen vágyainkat kell csak szűkebbre fogni, és máris megrövidítettük utunkat. Aki korai kívánságokkal nem sietteti a vég elérését, az nem tér rossz útra, sőt nem is kell utaznia, máris a célnál találja magát. Ha a kívánságtól való mentesség a legfőbb boldogság, akkor miért kívánjuk, hogy ne kívánkozzunk, holott szabadságunkban áll a kívánckozás?

4. Ezer bajjal küzd, aki fél; sorsüldözött, aki remél. De a vakszerencse mindkét csalfaságában részes, aki se nem fél, se nem remél. Minden fájdalom azon fordul, hogy amit szeretnénk, annak híján vagyunk, és amit nem szeretünk, az meg ránk nehezedik. Más szóval, a kívánságunk nem teljesül, de amit nem akarunk, utólér minket. Ezek a fájdalom alkotó elemei. De csak távolítsuk el a dolgok szeretetére vagy gyűlöletére igen hajló érzéseinket, és megmenekülünk a sors minden esélyétől.

5. Amily szabad az akarat a cselekvés dolgában, éppen annyira szabad akaratunkban áll az is, hogy ne fájjon. Akaratunk megváltoztatása minden kellemetlenséget elhárít, és az is, ha alkalmazzuk az előforduló eseményekhez. Ezzel máris elgyengítettük azt, ami kiválthatná érzésünket. A fájdalom szégyenlős, nem is igen szokott önként jelentkezni, csakis ha hívják.

6. Nagy művészet tudni, hogy mit akarunk és hogy mit kell akarnunk: innen származik a kedély nyugalma, az öröm és boldogság. Szünjünk meg rosszat akarni, és nagyobbak leszünk az egész világnál. Hogy a szerencse esélyein felül tudjunk emelkedni, előbb fel kell emelkednünk magunk fölé és akkor részünkről már nincs más hátra, mint hogy felül emelkedvén

mindenen, vidámak és boldogok legyünk. A testi fogyatkozás még nem rabolja el mindenkitől a boldogságot is, mert vannak, kik tudnak akkor is örvendezni, kik megőrzik lelki nyugalmukat akkor is, amikor elvesztik jobb kezüket, lábukat, karjukat, szemük világát. Gyalázatos öröm volna, ha elesésünknek örvidenénk. Amit elveszíthetünk, azt már nem számíthatjuk vagyunkunknak. Elégedjünk meg azzal, hogy a lélek következetes, még az összekaszabolt testben is. És ha magunkban elegendők vagyunk magunknak, ezzel mindennek bővében vagyunk, és az a leggazdagabb ember, aki vágyait az alkalomhoz tudja szabni.

7. Ne szeressünk megválogatás nélkül, hanem nagyon is figyeljük meg, kit részesítsünk szeretetünkben. Mert a csalódás veszedelmében forgunk, és akkor beköltözik otthonunkba a fájdalom és bánkódás. Ha olyast kívánunk, minek megadása másvalakinek tetszésétől függ, nagyon könnyen abba a helyzetbe kerülünk, hogy nem kapjuk meg, és ez csak bánkódást idéz fel bennünk; viszont ha csakis olyant akarunk, aminek megadása hatalmunkban áll, úgy minden biztonnyal örvidenzünk is. Ne akarjuk tehát azt, amire nem terjed ki hatalmunk; és csak azt akarjuk, amit el is érhetünk, ha akarunk; vagyis, hogy jók

legyünk és jól cselekedjünk. Ettől a képességtől semmiféle erő meg nem foszthat minket. Egyenlően boldognak látszik az, aki képes bármit megtenni, csak akarja; és az, aki nem akar mást, csak amire képes. Boldog az az akarat, amely bármit akarjon is, máris bírja; mert nem akar mást, csak amit bírni képes.

8. Az öröm, hogy úgy mondjuk, beteljesedése a váagnak, elérése az óhajtott dolognak; a tulajdonjoggal ugyanis már a szeretet foglalkozik. Azért úgy állítsuk be akaratunkat, hogy mivel nem bírhatunk annyival, mint amennyivel bírni szeretnénk, azért csakis annyi után vágyakozzunk, amennyit el is érhetünk. Csakis úgy lehetünk boldogok, ha akaratunkat képességünkhöz szabjuk. Ha az akarat és képesség nem fedik egymást, annyiszor szerencsétleneknek érezzük magunkat, ahányszor képességünknek meg nem felelőt akarván, bírására alkalmatlanok voltunk. A kis hatalmú ember akarata csak akkor válhat valósággá, ha keveset óhajt, míg a sokat kívánóé akkor, ha sokat tehet. A boldogság nem a túlsokban, hanem a kívánt dolog bírásában áll, az óhaj teljesezésén fordul.

9. Ha egyetlen csepp vízzel is elolthatjuk szomjunktat, miért akarjuk kiinni az egész

folyót vagy tengert? Ha önmegtartóztatás mellett is jóllakunk, miért akarunk még jobban éhezni a torkoskodás miatt? Esztelenség, hogy amikor szívünk kevéssel is beéri, mindent szeretnénk belénk tömni, és így állandóan éhesek legyünk, soha jól ne tudjunk lakni. A vágy érdekkörét a végtelenségig kiterjeszti; de kevesebb bölcseségre vall sokkal bírni, mint semmit sem kívánni. Az akarat teljesül azzal, hogy nem akarunk, és betelik, amikor tartózkodunk a kívánságoktól. Nos, melyiket válasszuk? Az inségből származó jóllakottságot, vagy a bőség okozta éhséget, inséget, fájdalmat?

10. Nagyon előrehalad, aki kivetkőzik minden reményből és félelemből. Mert ezzel eléri a lelki nyugalmat, hova semmiféle kegye a sorsnak el nem vezette volna. Kiki lehet önmagának legnagyobb jótévője. Mert ha mit sem akar, ezzel többet ad magának, mintha más az egész világot adná is neki. Sokan megvetették a világ kincseit; de nem volt még ember, aki ne lelkesedett volna a mitsem kívánó ember gyönyörűséges nyugalmaért.

11. Mihelyt eltökéltük magunkat arra, hogy a fenyegető bajokat elszenvedjük, máris megmenekedtünk a kellemetlenségek rettenetes nagy terhétől. Mert ezzel

megszabadultunk a türelmetlenségtől, már pedig ez bogyozza össze a bajokat, ez az ajtó, melyen keresztül a szívbe hatol a boldogtalanság érzetének egész tömkelege. A türelmetlenség nem gyógyít meg egyetlen betegséget, bajt; egyet sem gyengít, hanem csak gyarapít és fokoz minden szerencsétlenséget. Nehezünkre esik ez vagy az a kellemetlenség? Kisebbet kívánnánk? Hisz éppen ezzel, hogy nem akarjuk elszenvedni, máris megnagyobbítottuk azt, de ha elviseljük, kisebbé lesz az.

12. Azzal, hogy nem akarunk semmit eltérni, csak újabb bajjal tetézzük bajunkat. Mert a türelmetlenség kétszeres baj: egyrészt bűn, másrészt büntetés, és fájdalom, csak újabb terhet rak megterhelt vállunkra.

13. A bajok elszenvedése közepette kerüljük a haragot, és jócselekvés alkalmával mutassunk vidámságot. Semmi sem esik olyan jól az ember lelkének, mint a jótevés; viszont semmi sem keseríti el annyira, mint a bajok kénytelen kelletlen elszenvedése.

14. Mentessük lelkünket a szenvedélyektől és nagyobbak leszünk Nagy Sándornál. Az a maga és kívánságainak volt a rabszolgája, mi azonban szabadok és mindenek urai leszünk. Ki nem választaná ezt

az uralmat inkább, mint a gyalázatos rab-szolgaságot?

15. A lélek szabadsága több, mint a világ uralma. De hogyan lehessen a lélek szabad, ha szendvedélyek kötözik? Aki szenvedélyeinek hódol, egyszerre több zsarnok uralma alatt nyög.

16. Roppant nagy győzelem a szív rendetlen indulatainak leigázása, nem kisebb annál a diadalnál, melyet aratunk a felet-tébb megerősített vár bevételénél. De mindkettőt felülmulja, ha az erénynek és nem a szenvedélynek köszönhetjük a győzelmet. Mert vannak bűnök, melyek egymással hadilábon állanak, de ha a rosszat rosszal győztük le, nem győzők, hanem legyőzöttek vagyunk.

17. És ámbár két bűn harcol egymással, azért egyiksem veri ki a másikat várából, hanem csak ostromzár alatt tartja, és mintegy börtönbe zárja. De akadjon reá alkalom, keresztül tör az minden akadályon, és kegyetlenül visszafizet.

18. Amiként nem sokat érünk el azzal, hogy a kihalásra szánt fáról levágjuk az ágakat, mert az életerő ismét sarjakat nevel; éppen úgy nincs biztonságban az erény se, amíg a bűn gyökere teljes épségben marad. A szenvedélyt nem szünteti

meg másik szenvedély, a bűnt sem szokta másik bűn kiirtani.

19. Vannak olyanok is, kik visszariadnak a bűntől, de nem mert erényesek, hanem mert más bűnnek rabjai. Szerencsétlen egy gyűlölet, üldözőbe venni a rosszat, hacsak nem az erény szeretete visz reá minket. Milyen erény az, amikor azért gyűlöljük a rosszat, mert más rossznak szeretnénk szolgálni!

20. Csodálatos dolog, hogy leginkább azoktól a bűnöktől kell óvakodnunk, melyek nagyon sokban hasonlítanak az erényhez; pedig így van, mert a hamis barát többet árt, mint a nyílt ellenség. Ha az elnyomott szenvedély meg nem élesíti látásunkat, könnyen beleeshetünk az erény látszatával bíró bűn csapdájába.

21. Az életművészet első szabálya, hogy tudjuk a jót szeretni és ismerjük fel a jót. Minden fájdalom e két nyíláson jut be a szívbe, vagyis mert a szeretetben tévedünk, vagy a jó felismerésében csalódunk. A szenvedély visz arra minket, hogy a rossz után epedjünk, míg a tudatlanság okozza, hogy a jót fel ne ismerjük.

22. Ha bátran akarunk előre haladni, akkor az igazság és ne a vélemény után induljunk. Az első benyomás meg a féle-

lem minden rosszat beképzelt, a leghevesebb fájdalmakat innen vásároljuk be.

23. Nagyon balul fogjuk fel a dolgokat, mert megsiratjuk azt, ami felett örvendünk kellene és örvendezünk olyasmiknek, amik miatt sírnunk kell majdan. Nagyon rosszul osztjuk szét ezeket az indulatokat, ahol semmi okunk sincs sem búsongásra, sem vígasságra. Bizony jobb volna szégyenkezni és pirulni afelett, hogy ilyen hitvány és ilyen méltatlan dolgok annyira lefoglalják, sőt mondhatnók megváltoztatják lelkületünket.

24. Sokkal inkább ostromolnak minket a beképzelt mint a valóságos bajok; kínosabban gyötörnek minket azok, amiket elhiszünk, mint amik valóban léteznek. A vélekedés varázsa ez, mely minket a dolgokkal ellenkező ítéletre ragad. Nem bánatana minket a sérelem, hacsak azt nem hinnénk, hogy minket ér.

25. A vagyont jónak véljük, pedig nem az; csakis a felhasználása lehet jó; és megtiszteljük azzal, hogy amikor a rosszra alkalom nyílnék, mi a vagyont akkor is jóra fordítjuk.

26. A gazdagságban ugyan kevés jó van; viszont majdnem minden rossznak szülőoka a gazdagság. Mert veszedelmekbe sodor, ezer gonddal terhel, a vágyaknak féket

ereszt, és minden bűnnek ajtót nyit. Amíg epedünk utána, egy percnyi nyugalmunk sincs; amikor birtokában vagyunk, gyötrődünk miatta; és fájdalommal tölt el az elvesztése. Vagy lehet-e kicsike bajnak mondani, ami minket nemcsak, hogy rosszá tesz, hanem még ily nagy bajokba is ránt?

27. A szegénység már sokkal nagyobb és őszintébb jó a gazdagságnál. Nincs abban aggodalom, veszedelem, kár; javára válik a testnek és léleknek egyaránt, senkit sem irigyel, senkinek sincs ártalmára, csak annak, aki visszariad tőle. A vagyon éppen ellenkezőleg, éppen azoknak van kárára, akik megkívánják azt. És ha a szegénység terhét mégis érezné valaki, a hiba nem a szegénységben, hanem a szegényben van.

28. Nagyon is súlyosan téved, aki a gazdagabb embert már boldogabbnak is hiszi, ámbátor többje is van neki mint a szegénynek, és a nép előtt nagyobb is a becsülete. Mert legyen bármennyije, ezért hiján van több dolognak, sokat kell neki is nélkülöznie. Mert a szegény csak annak a hiányát érzi, amire a természet rászorul; de a gazdag annak is, amit a földi hiúság követel meg tőle.

29. A gazdag annak a hiányát érzi, amit megkíván; a szegény csak azét, amire reászorul. A gazdag abban szenved hiányt,

ami minden bűnt táplál; a szegény csak abban, amiből fenntartsa életét. Aki még azt is nélkülözi, amivel valóban bír, az tulajdonképpen szegény már; míg aki nem szűkölködik, ámbátor hiányt szenved, az voltaképpen már gazdag. Mert nem az a szegény, akinek nincs; hanem, aki inséget szenved; de nem szenvedhet inséget az, aki ugyan érzi a hiányt, hanem az, aki többet kíván. Mert sokan szűkölködnek, nem azért, mivel nincs sokuk, hanem mivel nem elégszenek meg a kevéssel.

30. A gazdagságban gyönyört keresni, még aljasságnak is sok; általa tiszteletet hajhászni, merő képzelgés; benne magukat a bűnöket megkívánni, hallatlan büntény. De aki csakis a szükségét igyekezik kielégíteni, az igen hamar eléri a célt, hogy kevéssel is meg tudjon elégedni. Aki semmit sem kíván, azt nem éri semmiféle szükség.

31. Mivel a testi egészséget valami nagy jónak véljük, azért mondjuk rá a betegségre, hogy az valami nagyon rossz dolog. Pedig a betegség már sok embert megtanított arra, hogy ők is csak halandó emberek, ámbár amíg jó egészségnek örvendettek, szinte esküdni mertek volna arra, hogy sohasem halnak meg. Nagyon üdvös reánk, hogy ezt a földi életet itt kell hagy-

nunk, legalább világosabban megismerjük, hogy mik is vagyunk. Legyünk meggyőződve arról, hogy sokkal többen állnak az egészségesebb emberek közül a halálhoz közel, mint ahányról az orvosok lemondottak; sőt elegenden vannak, kik folytonosan betegeskednek és mégis tovább élnek a makk egészséges embereknél.

32. Az életet csak akkor mondhatjuk jónak, amikor jóra fordítottuk; a halál pedig csakis akkor rossz, amikor éppen nem jó élet után következik be. Egyedül az élet az, mely minden rosszaságát a halálra hárítja, pedig bármi rossz is legyen a halálban, az élettől származik. Aki meghal, csak a természet törvényének tesz eleget, de nem követ el ezzel bűnt. Sok embernek vált már kárára, hogy sokáig élt, de még egyetlen jó életet élt embernek sem volt ártalmára, hogy fiatalon meghalt. Mert nem ugyanaz, hogy sokáig voltunk vagy sokáig éltünk.

33. Még nem veszítettük el az életet azzal, hogy a halál előbb meglep minket, mint reméltük. Mert az ugyan egyre megy: elveszítettem, hogy lerójjam adósságomat, vagy: tagadom, hogy ezzel tartoznam, de lerójjuk mégis. Amikor megszületünk, már ott a feltétel, hogy meg is kell halnunk; és a földi életbe azzal a végcéllal jövünk

már, hogy onnan ismét távoznunk kell.

34. Miért félünk meghalni, mikor egész életünkben mást sem teszünk, mint a halál felé megyünk? Amikor valaki meghal, egyszerűen megszűnik élni, és amikor megszületik, elkezdi meghalni. Nem kevésbé igaz, hogy meg fogunk halni, minthogy tényleg meg is halunk. És ki oly balgátag, hogy letagadja, amit tesz, pedig tényleg azt cselekszi? Ha fiatalon halunk meg, meghalnak velünk bűnös hajlamaink, az öreg ember pedig megvált a betegségekől és fájdalomtól.

35. Nem olyan nagy jószág van a tiszteltben, mint aminőt az emberek tulajdonítanak neki, vagy amivel a képzelet kiszínezi. Mert nem az a fontos, hogy mit vélnék az emberek, hanem, hogy mi az igaz. Fel se vegyük, ha rosszat mondanak felőlünk azok, kik semmit jól nem cselekszenek, és mindenkiről csak rosszul nyilatkoznak. Mert ha igaz, amit rebesgetnek, akkor már nem beszélnek felőlünk rosszul; ha pedig hamisat költenek reánk, ezzel többet ártanak maguknak, mint nekünk. Mi azonban mindenkiről csak jót mondjunk, mert csúnya dolog a gonoszok nyomdokain haladni. A híreszteléseiket legkönnyebb megvetni; támadólag fellépni ellenük, már igen csúnya dolog és kellemetlenségekkel is jár.

36. Mit árt az nekünk, hogy mások nem dicsérnek minket, holott megérdemelnénk? És ha nem érdemeljük meg, mi hasznunk van abból, hogy dicsérnek? Inkább legyünk dicséretreméltók, mint megdicsértek. A beteg sem gyógyul még meg, hogy egészségesnek mondják, és senki sem lesz abból még jóemberré, hogy mások mint jóembert dicsérik. A dicséret, ha nincs rá érdem, csak gyalázat; de az érdem dicséret nélkül is erény és megtisztelő. Az irigység mindig nyomába szegődik az erénynek; de gyűlöletével, hogy lenyomja, csak felmagasztalja azt.

37. Sohasem látjuk súlyosnak a magunk terhét, mihelyt a másokéval összehasonlítjuk. Nem akarjuk hogy fájjon? Tűrjünk. A türelem elveszi a bajok életét. Legörnyeszt a gyengeség? Az ész felemel és erőt ad. Bűnünk miatt lakolunk? Tűrésel eleget teszünk érte. Ártatlanok vagyunk? Hát akkor is békén szenvedjünk, nehogy bűnössé váljunk. Mert bűn el nem viselni azt, amit el kell szenvednünk.

38. Aki véletlenül veszítette el azt, amit szerfelett szeretett, de emellett magát megőrizte, annak nincs miért panaszkodnia. Sokakat romlásba vitt volna a gazdagság, ha előbb el nem veszítették volna. De már ilyen az ember, károsodásnak mondja

a megmenekülést, veszteségnek a nyereséget. Aki szerfelett bankózik vagyonának elvesztén, az már csaknem magát is elveszítette. Többen tönkrementek már a megmaradt vagyon miatt, mint az elveszített miatt. Aki pénzt lop, az tolvaj; aki visszatartja, fősvény; aki sóvárog utána; az szegény; aki megsiratja, az nyomorult; aki elveszíti, az saját vélekedése szerint szerencsétlen, de talán éppen ennek folytán szerencsésebb.

39. Balgatagság azon mérgeledni, hogy olyasmi történt, amire nem számítottunk; mert ez nem más, mint olyant remélni, amit nekünk senki meg nem ígért. Az emberi dolgokban nincsen következetesség; minden állandóan változik. Az élet folyamata ez: rosszat látni és szenvedni. Még senkivel sem esett meg, hogy mindig boldog lett volna. A szerencse forgandósága a szabály, senki sem vonhatja ki jómagát alóla. Mikor veszteség ér minket, ne arra gondoljunk, hogy mit veszítettünk, hanem hogy mink maradt meg. Még annak is, aki mindenét elveszítette, megmaradt valamije, aminek örvendhet, az t. i., hogy bár mindene tönkrement, de önmagát megmentette.

40. Ne véljünk semmit csak azért jónak, mert epedve törtettünk utána, mert igen gyakran a veszteségek útján teljesülnek

kívánságaink és a boldogságot is nem egyszer éppen a vágyak sikertelensége szerzi meg. Ne higyjünk érzelmeinknek, mert ezek, amikép tévedésbe ejtik a szerintük ítélkezőt, éppen úgy szégyenbe is hozzák azt, ki rájuk hallgat. Az ész legyen minden cselekvésünk szabályozója, ezt hajszálig követve mindent elérünk.

41. Ennek a világnak javai már annyira hétköznapiak, hogy még lidércfényük sincs és alig maradt valamijük, amellyel minket ámíthatnának. Éppen ezért többet ér megvetni azokat, de nemes lelkülettel, mint-hogy szokásunk szerint t. i. szorgos gondadal megszerezünk.

42. Az élet a bűnös emberre nézve halál, a nem bűnösre éjszaka, a boldog szemében egyetlen óra, a boldogtalan előtt örökkévalóság; a reménykedő álmokat lát benne; de az erényes számára élet, a sorskegyelt előtt igen rövid, a nyomorral küzdő előtt hosszú élet. Az a legkellemetesebb idő, amely nagyon gyorsan lepereg.

43. A kellemetlenségeket úgyszólván csirájában legyőzi az, aki könnyen viseli. Szenvedni és győzni, ez egy ugyanazon tudomány. Mindkettőre a béketűrés tanít meg, melyet a sors teljes fegyverzettel is hiába ostromol. Megtanulva a tűrést, szenvedést, elfelejtjük a nyomorúságot.

44. Amiként minden érzelem feltételezi a másikkal való összeköttetést, éppen így a többi erények is megkövetelik a béketűrést. Béketűrés nélkül minden erény árvaságban szenved; gyenge, sőt szóra sem érdemes, mert a türelemből fakad, ott születik mint valami fészekben minden érnyes működés. Nagyon súlyosan lenyom minket valami, és azt akarjuk, hogy ne érezzük annyira? Az akaratot kell hozzáalakítanunk, vagyis viseljük el szívesen. A gyakori eltűrés, még a legnehezebbeket is megkönnyíti, elszenvedve enyhülnek a bajok. Nemcsak az okosság, hanem a türelem is legtöbbit a tapasztalásnak köszönhet.

46. Szoktassuk magunkat arra, hogy a kevéssel is megelégedetten éljünk, és majd az erény nagy értékekkel gazdagít meg minket, és abban lelünk vigasztalást, ami másokra nézve szerencsétlenség szokott lenni. Mert nem az inség és nélkülözés az erény, hanem annak a szeretése. Az inséget szenvedő feljajdul, mert hiányzik valamije; de aki szereti a nélkülözést, az örvend annak, hogy sok mindenre nem szorul.

47. Aki nem barátja a szegénységnek, annak legádázabb ellensége a szegénység. Ez azután a bajok minden nemét reá zúdítja gyűlölőjére, mert a veleszületett

rosszra való hajlandóságon felül még nagyobb gonoszságok elkövetésére is megtanítja. Nincs az a rossz, mit a szükség meg ne kísérelne, letörli az az ember arcáról az erény minden szégyenpírját, vakmerően leráz magáról minden szégyenérzetet.

48. A vagyon még nem rossz önmagában, csakis megvetendő és veszedelmes; tiszteletreméltóvá azonban csak felhasználása útján válhatik. Ime a tüzet is mily sok mindenre felhasználhatjuk, de ha puska-porhoz férközik, rettenetes bajokat okoz. A vagyont is megfertőzzük érzelmeinkkel, jól felhasználva visszaállítjuk. A vagyon, ha akarjuk, az erények eszköze vagy a bűnök elősegítője.

49. Az arany a legnagyobb gonoszságokra is rávisz, hacsak jó kézbe nem kerül; csakis akkor jó, amikor már másé lett. Hogy javára váljék birtokosának, tovább kell adnia azt; amíg görcsösen rejtegetjük, rettenetesen ártalmunkra van. Jóllehet azon még lehet vitatkozni, hogy ki érdemel több dicséretet, az-e, aki elfogadja vagy az, aki ajándékozza.

50 Bion a vagyonosságot a szerencse okadásának mondotta, mintha csak a szerencse gyomra se bírná el, ami már túl sok, vagy kivetni kényszerülne azt, ami hit-

ványság. Mert amiként undorítóan szennyes az, amit erőszakkal kiöklendezünk, éppen így megbízhatatlan is, amit a szerencse nyújt.

51. Bármivel bírjon is a világ, vagy bármit ígérjen is, azt másénak tartsuk ; a szerencse egyedül csak az erény sajátja. Ne mondjuk: elveszítettük ezt vagy amaszt, mert hisz semmi se a mienk, csak kölcsönbe kaptuk. Ne mondjuk azt sem, hogy elveszítettük gyermekeinket, hanem azt, hogy visszaadtuk Istennek. Mert azok inkább voltak az Istené, mint a mienk, nálunk csak zálogban voltak. Azt se mondjuk, hogy elveszítettük a pénzünket, hanem inkább örvendezzünk azon, hogy többé már nem vagyunk vele szemben lekötelve. Csak kölcsönadott javak voltak, visszaadva megszabadultunk a visszatérítés kötelezettségétől.

52. Nagyon mindegy, hogy hitelezőnk mi miatt követeli vissza a pénzét, csak az adós rója le adósságát. Nem tartozik reánk, hogy ismerjük is azt az embert, aki miatt az Isten visszakéri tőlünk azt, amit nekünk kikölcsönzött, hogy jóbarát-e, ellenség-e vagy megrögzött gonosz-e az illető. Legyen elég annak tudata, hogy tartozunk, és a hitelezőnk visszaveszi azt, ami az övé.

53. Az az igazán úr, aki aszerint, amint neki tetszik vagy nem tetszik, cselekszik vagy rendelkezik. Erre mi nem vagyunk képesek, csakis, amikor erényesen kell cselekednünk. Az erények tekintetében szabadon intézkedhetünk; de már nem tehetjük meg ezt a szerencse javaival, mert amikor ezek felett akarunk uralkodni, kénytelenek vagyunk szolgálivá lenni, más kényének-kedvének kell engedelmeskednünk.

54. Ritka bölcsesség, ritka szerencse volna azt keresztül vihetni, hogy semmi baj se érjen minket. Azonban az már hatalmunkban áll, hogy a balsorsot helyesen fogadjuk, és a bajokból jódolgokat pároljunk le. A bűnön kívül nincs olyan rossz valami, ami felszíne alatt valami jót ne rejtegetne.

55. Vajjon szeretnénk-e gazdagok lenni, ha egyben valamely zsarnok rabszolgájává kellene lennünk? Vajjon ki helyezte a szabadságnak eléje valaha is a bőséget, sőt az országok bírását? És ugyan melyik keményebb rabszolgaság, a testé vagy a léleké? Bizonyosan amelyik az ember nemesebb részét, a lelket igázza le. Ebből már megállapíthatjuk, hogy a szív igazi szabadsága a gazdagság megvetésében áll.

56. Sohase felejtjük, hogy emberek vagyunk, és bármi történjék is velünk, az

emberi dolog. Szükségképpen olyanok is előfordulnak, amik nekünk nem tetszenek, de jobb emiatt nem izgulni, hisz másokat tán inkább érnek, mint minket. A kezünket veszítjük el? Ne bántson ez, mert sokakkal megesik ez. Legfeljebb csak bal-esetnek mondhatjuk, véletlenség az.

57. Ne kívánjuk meg mindjárt, ami a jónak képében jelenik meg előttünk, mert ezzel annyira lekötjük figyelmünket, hogy végtére már nem is törődünk azzal, hogy mi úton-módon szerezhethetjük meg azt. É világnak élvezetei különböző helyeken vannak elrejtve, de hogy melyik vezet minket oda, azt már nem tudjuk, sokszor nehéz út az, vagy út sincs oda. Legyen bár jó valami az, amit megkívánunk, de ha csak úgy élvezhetnénk, hogy másnak kellene hízelegnünk vagy nekünk nyugtalan-ságot okozna, jobb nem törődni vele.

58. Ne vessük meg a kellemetlenségeket, mint valami rosszat, hanem tiszteljük azokat, mint a jónak kezdetét. Ne riadjunk meg a külső miatt, mert az ember is csak embrió élete kezdetén, és micsoda szép lény fejlődik belőle.

59. Ne gondolkozzunk a köznéppel, és igaznak se higyjük azt, amit a nép szava annak mond. A józan meggondolás nem a számbeli fölénytől, hanem az éstől és

tudástól nyeri méltóságát. Ne mondjuk rá sebtiben, mivelhogy mást vigadozni látunk : nagy jó érhette ; és azt se véljük, hogy valami szörnyű baj ért valakit, mert szomorkodik. A látszat gyakran megcsal minket, mert nem egyszer egyesek a bajaikban is örvendeznek, mások ismét jósorukban is búsulnak.

60. A végcél szerint kell a dolgokat elbírálni. Ha a jóra irányulnak, jóllehet az elején rosszaknak is látszottak, jók azok. De ha a rosszra hajlanak, ámbár eleinte jól indultak, szükségképpen rosszak azok. Mindaz, ami hamar véget ér, kicsinység ; a dolgokat tartamuk és nem tömegük szerint kell mérni.

61. A jóság a jócselekedeten alapszik, vagyis az erényen, mert az erény nincs alávetve a szerencsének, és mit sem fél az irígységtől. Az erénynek kiváltságos helyzete van mindkettővel szemben : mert semmiben nem lát vakszerencsét, és mit sem fél a balsorstól. És mindez a kezünk ügyébe esik : hogy amiként senki halandótól nem várjuk a szerencsejavakat, akképpen senkitől sem irígyeljük azokat. Ne véljük boldognak, kit a sors kegye felkapott ; a veszély, melyben forog, szánalmunkat váltsa ki, ne az irígységet.

62. Nagy tiszteletben álló vagy nagy-

vagyonú ember láttára ne mondjuk mindjárt, hogy boldog ember ez, helyesebb, ha ezt mondjuk: nagy veszedelem fenyegeti, hogy boldogtalanná lesz. Akinek semmije vagy csak kevese van otthonában, ment ettől a veszélytől. Ha valóban jó dolgok volnának is, amiket a világ nyújt vagy az emberek annak képzelnek, az az egy rosszoldaluk mégis csak megmarad, hogy szülőik lehetnek a bajoknak.

63. Senkit sem bántana az irigység, senki mást le nem nézne, ha az illető nem azt tekintené, hogy most kicsodák, hanem hogy kicsodák voltak, és kicsodák lesznek. Ez most dúsgazdag és magasrangú hivatalnok, tele kitüntetésekkel, és nemsokára a börtön sötét zárkájába kerül. A harmadik meg szegény most, senki rá sem hederít, de ki tudja, nem szorulunk-e pár nap múlva az ő segítségére?

64. Amikor amiatt panaszkodunk, hogy méltatlanul toltak minket háttérbe, mert valaki megvesztegetéssel elénkbe furakodott, akkor ezzel vagy hozzá hasonlók vagyunk a gonoszságban, vagy éppen újabbat követünk el. Ennek a világnak javait senki ingyen meg nem szerezheti, mindennek meg kell adni az árát; a pénz csak guruló hízelkedés. Ha nem ezzel ígértünk rá, ne csodáljuk, hogyha senki sem

adott. Ezeket az árukat nem szokták más áron vásárolni. Ha mi is felajánlottuk volna ezt a pénzt, saját kárunkra tudtuk volna meg, hogy mit is vettünk.

65. Minden adás-vételnél adnak és kapnak valamit. De aki mitsem vásárol, mitsem kap, azonban mitsem veszít, megtartja a magáét. Mit panaszkodunk, hogy nem nyújtották nekünk, amit a kérelmezők kárára szoktak megadni? Elégedjünk meg azzal, hogy a minap még jó módban éltünk, és a teljes összeomlástól megmenekedtünk, hogy a balsors megedzette lelkünket, hogy a hitványságokat megvetettük, vagyis az olyasmiket, mik miatt a lenézést megérdemeltük volna.

66. Kicsoda annyira gyengeelméjű, hogy eladja magát rabszolgának, csak hogy ruhát vehessen magának? Már pedig hányan szolgásra adják lelküket, hogy a testük kényelemben lehessen. Hát nem tudjuk, hogy a test elkényeztetése elgyengíti a lelket? Mihelyt szerfelett fáradozunk azon, hogy testünk kényelemben éljen, máris rabszolgája lettünk annak, amit bomlottan szeretünk, lelkünk bilincsekbe verten rabszolgaként sínylődik, ámbár a test szabadon merül el a gyönyörökben.

67. Nincs semmi, ami annyira dicséretes volna az embereknél, mint az a lélek,

mely megveti a dicséretet, és ingyen áll az erénynek szolgálatába. Semmi ennél értékesebbje magán kívül nincsen, mert az erény önmagában földi javak és dicséret nélkül is érték és jutalom. Mennél inkább megvetjük a földieket, annál inkább hasznunkra válnak. Mert a dolgok felhasználása tulajdonost feltételez, már pedig senki sem igazán ura valaminek, csakis aki megveti azt. Aki bomlik utána, az már nem ura annak, hanem szolgája, nem ő van birtokában, hanem őt köti az. Mennél nagyobbnak képzel valamit az emberi vélemény, annál nagyobb az a lélek, mely azt semmire sem becsüli. A becsületnél semmit sem tartunk nagyobb-nak, de még ennél is nagyobb az a lelkiület, amely még ezt is kevésbe veszi.

68. E világ javai, akár a csalán, csak messziről látszanak szépeknek, de nyúljunk hozzájuk, máris érezzük a kellemetlen csaláncsípést, melyet vakarással sem tudunk megszüntetni. Míg reméljük, és mintegy a távoból látjuk, jóknak látszanak, de mihelyt élvezzük, már csípnek és fájdalmat okoznak. Vagy van-e gazdagság gondok nélkül? Van-e tisztelet gyalázat nélkül? Van-e gyönyör és öröm üröm nélkül?

69. A balga ember egyre csak sóvárog, és megfélekedzik arról, amije van; pedig

talán különb annál mint, amit kíván; mintha csak bántaná jelen helyzete, és rohanva fut a még távollevők után, és amikor azokat is eléri, már semmiként sem leli bennük örömét. Semmit sem tud élvezni, mindig minden után eped, a saját vágyai kínozzák őt.

70. Helytelenül vágyakozunk olyasmi után, amit mindenki ellenséges szemmel kísér, és senkitől sincs biztonságban; mert a törtetők sokasága megakadályozza azt, hogy elérjük; az irigyek meg rajta vannak, hogy békén ne bírassuk. E föld javai olyanok, mint a hegyi lakók, vagy a vadak, mennél jobban közeledünk hozzájuk, annál messzebb távolodnak, a törtetők elől kitérnek.

71. A bölcs ember nem megkíván, hanem akar; nem félénk, hanem óvatos; nem gyönyörködtetést akar, hanem örömet keres. Semmit se óhajt, csak ha a józan javalja; óvatosan megelőz, de nyugodt marad; szabadon, de tisztességgel örvendez; a bűnön kívül semmi miatt sem bánkódik; ámbár ahol a józan ész működik, bűn nem fordulhat elő.

72. Az erényes ember másokkal szemben azt a kiváltságot élvezi, hogy még a gyötrelmek között is boldog. Nem is véli azt rossznak, aminek folytán rosszra nem

válik. Félt a büntőtől, elviseli a büntetést, kerüli a gyönyört, semmibe sem veszi a vakszerencsét, és szembeszáll a béketűrés egyetlen fegyverével, szembeszáll annak minden zsarnokságával.

73. Hogy a véetlenségek zavarba ne hozzanak, éretten fontoljunk meg mindent előre. Akaratunk, de ne tudtunk nélkül leljenek meg azok; ha nem is voltak előzetesen akartak, de legalább legyenek előre látottak. Ne akarjunk kivételek lenni az embert érő bajok tekintetében, de már a hibák alól legyünk kivételek. Minden elhatározásunkat ezzel a föltétellel tegyük, hacsak valami közbe nem jön; nem mintha a vaksors miatt félnénk, hanem, hogy azt megelőzzük.

74. Ámbár az események nem kívánóságaink ellenére alakultak ki, de azért még sem feleltek meg óhajunknak, még e csekélység is gyötri a szívünket. De az, aki nem tartja egész bizonyosan megvalósulandónak, amit remél, már könnyebben veszi, hogy óhajaiban csalódott.

75. Jobb arra lenni figyelemmel, ami megtörténhetik, mint arra, ami megtörténni szokott. Mások talán észre sem veszik a bajokat, mert már megszokták azok elviselését, nálunk ezt az óvatos előrelátásnak kell pótolnia. Lám a hajós sem engedi

el a kormányt, sem nem veti el evezőit, amikor az ég felé sóhajt, és a szél kedvező; hanem mindenkor készenlétben tartja azokat, hogy velük a zivatarral szembeszállhasson. Így tesz a bölcs ember is. A jósorban se feledkezik meg a balsorsról. A sorscsapások előrelátott nyilai sem találják el a bölcset.

76. A bölcsnek szolgálni a szabadság egyik neme; viszont az ostobáknak parancsolni már szolgálásig számba jön. A balgatag ember két hibát is elkövet: mert esztelenségével terheli önmagát, gonoszságával pedig másokat. Miként ugyanis a bölcs ésszel pótolja, amire nincs tehetsége; akként az ostoba az okosság hiányát gonoszsággal akarja helyreütni.

77. Mint Aristoteles írja, az eszteleneknek ezek a sajátságai: Könnyen és visszásan ítélnék, gondolatukat sebtiben kimondják, nem akarják felhasználni a jelenvalókat, rosszul vélekednek az élet tisztességes és jó dolgairól. Ezt mondja a bölcs, de még ennél is nagyobb balgaságnak kell minősíteni azt, hogy ismerjük a jót és mégis a rosszat cselekedjük.

78. Nem az a bölcsebb, aki többet tud, hanem, aki ismereteit bölcsen elrendezi; nem az a bölcsebb, aki az elrejtett dolgokat feltárja, hanem, aki az igazi dolgokban

kutat; nem az bölcsebb, aki sokat okoskodik, hanem, aki keveset kíván, ki kívánságait fékezi, ki beéri önmagával és a szerencsétől függetleníti magát.

79. Boldog az az ember, aki a megelégedett élethez sem szorul többre, mint amennyire szüksége van a puszta élethez. A puszta élethez elegendő az étel, az álm, a ruházat, és más felszerelés; de a megelégedett élet csak a jó és balszerencsét megvető lelkiület, az égieket megbecsülő szívet kívánván, szinte az Istenhez hasonlít, aki minden más jó nélkül is önmagában teljesen boldog.

80. Minden felett szeretnénk uralkodni? Vessük meg. Hogy a dolgokat kevésbé használjuk fel, ez már megvetése azoknak, hisz a birtoklásnak is nem a tulajdon az értékesebb része, hanem annak kihasználása és gyümölcsöztetése. A földi dolgokat senkisé tudja jobban értékesíteni, mint az erényes ember, senki nála jobban nem tud azoknak örülni, mert a nagyobb kihasználás már megvetés számba jön. Egyéb-ként is, mi szokott bekövetkezni akkor, ha valamit sokáig használunk? Belecsömör-lünk. Éppen így jár az is, aki a földi dolgokat megveti, mielőtt még boldoggá tudnák őt tenni, ráun azokra.

81. Senki sem annyira rabszolga, mint

a gonosz ember; de az erényes embernél sincs előkelőbb. Van-e nagyobb szabadság, mint úgy élni, ahogy akarunk? Ezt tőlünk senki el nem rabolhatja. Ezt azonban soha el nem éri a bűnöző ember, mert mindig kívánságainak uralma alatt nyög. Amit szeretne, attól a törvény tiltja el; és amit megkívánhatna, abban a bűnei akadályozzák meg. Aki erényesen él és az ész szavát követi, azt szándékaiban mi sem háborgatja.

82. Nagyobb szabadsága senkinek sem lehet, mint annak, aki azt akarja, amit Isten akar. Az ő akaratával semmi sem áll szemben, mert az mindig beteljesedik. Csakis az igazán a maga ura, aki akaratát a dolgokhoz szabja, és nem a dolgokat akarja akaratához szabni. Aki úgy rendelkezik magával, ahogyan akar, az a tökéletesen szabad ember.

83. A gonosz, uralkodjék bár, csak rabszolga; míg a jó ember, ha szolgál is, király. A gonosz ember ugyanis nem egyetlen embernek, hanem számtalan bűnnek a rabszolgája, míg a jó ember önmagának ura és kívánságai felett egyeduralkodó. Mert mi egyéb az uralkodás, mint hatalommal rendelkezni afelett, mi nincs más hatalomnak alávetve. Ezt pedig Chrisippus szerint csak a bölcs emberben található meg.

84. A béketűrésnek köszönhetjük, hogy

a méltatlanságokat nem érezzük; de már a szeretet műve, hogy senkit méltatlansággal ne illessünk. Ha az erényen kívül semmit az ég világon jó valaminek nem tartunk, akkor semmiféle kellemetlenség sem tűnik fel előttünk rossz valaminek, és nem találjuk terhesnek a vakszerencse elfordulását. Ne gondoljuk, hogy jó hírnevünket csorbítja az, amit más mond felőlünk, hanem csakis az, amit magunk követünk el.

85. Ne igyekezzünk a világért sem olyasmire, mellyel mindenkinek tetszését megnyerhessük; inkább olyant tegyünk, ami néhány ember tetszésével találkozik. Tegyük meg mindent legjobb lelkiismeretünk szerint, és cseppet se törődjünk azzal, amit mások rebesgetnek. Csak dicséret, amikor a gonoszoknak nem tetszünk. Fontos az, hogy ki helyesli és ki ócsárolja tettünket. Mert többet ér, ha a bölcs és jó emberek közül csak egynek is tetszünk, mintha a gonoszok egész világa tapsolna nekünk. Szellemesen mondotta egy bölcs: Nem lesz szerencsés, hacsak a nép ki nem gúnyol téged.

86. Szokjunk hozzá, hogy mindig jól cselekedjünk, mert a becsületes nevet nagy fáradsággal lehet csak megszerezni, és ha egyszer elveszítettük vagy csak megsér-

tettük is, visszaszerezni vagy helyrehozni éppen olyan nehéz, mint a nagy betegségből felgyógyulni. A sors kegye adja a jó hírnevet, de serény iparkodás nélkül nem lehet azt meg is tartani.

87. A legártatlanabb módon állhat bosszút önmagán a becsületes, de a becsstelen ember is. A becsületes azzal, hogy megmarad a becsület útján, a becsstelen pedig azzal, hogy rálép a becsületesség útjára. Boldog egy bosszúállás ez, csak üdvére válik mindkét félnek.

88. Ha igaz, amit ellenünk mondanak, örüljünk neki, hogy megintettek minket; ha pedig hazugság, vegyük ajánlólevélnek, hogy bosszúságból költötték felőlünk, mivel hogy nem volt, mit szemünkre lobbanthattak volna. Ez csak dicséret reánk nézve, és nem gyalázás, meghurcolás. Mert a bölcséknél a gonosz ember dicsérete gyalázat számba jön, míg sértegetése csak nagyobb becsületükre szolgál.

89. Ugyan miért hagyjuk magunkat befolyásoltatni rágalmazóinktól, miért teljesítjük rosszakaróink kívánságát? Miért haragszunk, hisz éppen megharagítani akarnak? Szemrehányással illetnek, de nem azért, hogy megjavuljunk, hanem, hogy bosszankodjunk. Bosszuljuk meg magunkat, hiúsítsuk meg kívánságukat, vagyis

javuljunk meg, ne méltatlankodjunk, hanem tegyünk úgy, mintha észre se vettük volna a sértést. A bölcs ember nem veszi fel a sértést, hanem eltüri.

90. Ha már semmi sem tud minket kigyógyítani, magunk gyógyítsuk ki magunkat, csillapítsuk érzékenységünket, vagy vessük meg annak felidézőjét, vagy gondoljunk arra a kellemetlenségre, hogy a dolgot már jóvá nem tehetvén, egyre bánkódunk miatta. És ha igazán helyrehozhatatlan volna a kár, akkor legalább óvakodjunk attól, hogy újlag abba a helyzetbe kerüljünk. Más ember részéről érhet minket olyasmi, mire nincs orvosság; de hogy a szenvedélyeinkből ki ne tudjunk gyógyulni, annak senki más nem az oka, hanem jómagunk.

91. Különös egy bűn a harag, saját magával is hadilábon áll, mert a harag eszünket veszi éppen akkor, amikor arra a legnagyobb szükségünk volna. Mert akkor van leginkább szükség a józan megítélésre, amikor vagy az örültségtől vagy roppant nagy veszedelemtől kell megszabadulnunk. És van-e nagyobb esztelenség, mint bosszút állani máson a saját életünk kockáztatásával? Sebünk még nem heged be azzal, hogy dühünkben embertársunk oldalán rést vágunk. A kár, melyet véleményünk

szerint szenvedtünk, még nem térül meg azzal, hogy a másikon bosszúnkat kitöltöttük.

92. Ha mire sem mentünk a bosszúnkkal, csak bosszankodás és keserűség marad vissza a lelkünkben. Mert ellenségünk kezébe újabb fegyvereket adtunk ezzel, t. i. ürügyet arra, hogy bosszút forraljon ellenünk; és így a bosszúállással csak magunkat sujtottuk, mert amíg máson akarunk bosszút állani, viszonzásul bosszút állnak rajtunk.

93. Reánk nehezedik az inség? De ezzel bizonyosakká lettünk életünk felől: ez nem szokott előfordulni a gazdagoknál. Az életbiztonság és a jómód közül az egyik is elegendő ugyan, de a szegény abban a helyzetben van, hogy megérti, jobb apróbb dolgokat nélkülözni, mint az életet veszélyeztetni.

94. Ne törtessünk olyasmi után, amit ha elértünk, annyi, mintha elveszítettük volna. Az arany olyan, mint az ártalmas nedvek; ezek, ha fel nem szívódnak, minket emésztenek fel. Hűtlen az az Istenéhez, aki abból aminek bőségében van, nem juttat azoknak, kik a szükségesekek is hiján vannak. Isten azért adta azokat, hogy adjunk mi is belőle.

95. Nemde nagy esztelenség rabszol-

gájává lenni a pénznek, hogy senki se keredjék fölénk? Ha már alattvalóknak kell lennünk, mégis csak kisebb szégyen, ha ember és nem a pénz uralkodik rajtunk.

96. A nagyravágyó ember, hogy másoknak parancsolhasson, aláveti magát a bűnöknek, és a szenvedélyeinek engedelmeskedik. Aki ügyét a sorsra bízta, rossz ügyvédet választott. Az erény nyújtja nekünk a jobbsors hitét, amidőn nem törődünk azzal, hogy a vakszerencse mit is hoz; ha magunkon uralkodunk, ez elég leszen.

97. A közepesség ment a sors haragjától, azt közönségessé teszi és megállítja. A nagy vagyonban sok a felesleges; de az egész meggyanusított. Jobb veszályban nem forogni, mint bővelkedni. És bár a szerencse egyesekkel szemben bőkezű is, de senkinek sem tud eleget adni, ha az többet kíván, mint amennyire szüksége van.

98. Ne becsüljük magunkat valami nagyra, mivel szerényen elviseltünk némi lenézetést, mert az ilyen béketűrésben nem sokkal több van az erényből, mint a hatalomra törő ember kívánságában, aki szintén lenyel ezer gyalázatot, csak elérje, amit kíván. Ugyan nem válik dicséretünkre, hogy a mi erényünk nagyon is hasonlít más ember bűnéhez. Ugyan mi nagy dolog van abban,

---

hogy az örök javakért elviseljük azt, amit sokan mások a mulandó javakért kiállanak?

99. Jobb nem gyötrődni, mint vigasztalást nyerni. Micsoda gyönyörűséget találunk ebben az egész világban? Tud-e akkora örömet nyújtani, amitől egyetlen ősz hajszálunk megfeketednék? Pedig nem is kell valami nagyobb kellemetlenségnek érni minket, és egyszerre őszhajú öregekké válunk. Az okos ember megállja a helyét az események közepette, nem áll tanács-talanul, mert az eseményekből tanult, a vigasztalások igénybe vétele nélkül nyugodtan alszik, és élvezzi a kívánva kívánt békét.

100. A szerencsétlenség panaszkodik, a szerencse felfuvalkodtat. Minden állapotnak meg van a maga bűne, hacsak az erény nem úr ott. Aki tehát a végletek közepette bölcsen elkerüli a károsodást, akit a balsors le nem tör, a jómód fel nem fuvalkodtat, az az ember áll legközelebb az erény megszerzéséhez.

V. FEJEZET.

Keresztény gondolatok.

1. Minden dolognak megvan a maga értéke, haszna azonban csak akkor, ha felhasználjuk azokat. A citera sem szól, hacsak nem pengetik, a fáklya sem világít, ha kioltottuk. Nem mindenki tudja hitét hasznosítani, és sokan nem értenek ahhoz, hogy amint kellene, a hitük szerint éljenek. A keresztény katolikusok mindnyájan örvendenek az igaz hitnek, de hasznát csak a jók látják, életet csak az igazak merítenek belőle. Mit ér a nagybirtok, ha a jövedelme nem minket illet?

2. Igazán siralmas egy dolog, de annyira meggondolatlanul élünk, hogy kisebb gondunk van a hit világosságára, mint a szövétnekére. Hogy az éj sötétjében el ne tévesszük az utat, nem késünk mécsesről gondoskodni; de hogy a világ sűrű ködében az örök boldogságot veszélyeztető útra ne tévedjünk és szakadékba ne esünk, a hitnek fáklyáját már senki sem gyújtja meg.

3. Aki nem cselekszik jól, annak a hite tétlen; aki rosszul cselekszik, azé meg holt már. Ne nyugodjunk meg abban, hogy a szent hit égi ajándéka megvagyon bennünk; hanem cselekedjünk is, hogy meglássák rajtunk. Míg csak a lélekben lakozik, addig csak ajándék; de mihelyt átömlik a cselekedetbe, már szent ajándékká leszen. A hitet nem elég csak ésszel valani, meg kell annak látszania kezünk munkáján is. Eszünkkel a hitet igaznak valljuk, kezünk munkájával pedig igazán megvalljuk.

4. A hit élete a szeretet; ez ad neki lelket, ebből tudjuk meg, hogy létezik. Egy keresztény ember nem elégedhetik meg azzal, hogy hívő; szükséges, hogy igaz is legyen. Micsoda tisztelet háramlik Istenre a gonoszok részéről, mi jó a holtakból? Az az igaz, ki a hitből él, él pedig a szeretet útján; amiként a testünk is eledelből él, de a lélek közbejöttével, mert a lélek élteni a testet.

5. A hit nemcsak arra jó, hogy higgyünk, hanem hogy értsünk és cselekedjünk is. Akit igazán meggyőztek az örök igazságok, az lehetetlen, hogy balszemmel ne nézze az ideigleneseket. Aki a kettőt egybekapcsolja, az mindig keresztény emberhez méltó műveket fog véghezvinni.

6. A testi szem rövidlátását szemüveggel pótolhatjuk; az üveg márcsak megromtja a lélek éleslátását. A lélek szeme ugyanis a hit, a szemüvegek a szenvedélyek, és ha azokon át bármerre is tekintünk, mindent a szemüveg színébe burkoltnak látunk. Ha azonban a szenvedélyektől ment, és a rendetlen hajlamoktól szabad a lélek, ez a lélek szeme éleslátású, és nem szorul a szemüveg segítségére.

7. Ha bekötött szemekkel vagy sötét úton haladunk, legyen bár még oly jó szemünk, nagyon könnyen észrevétlenül hagyjuk az utunkba eső legértékesebb tárgyakat is. De ugyanez történik meg a hit fényével megajándékozott emberrel is, ha nem annak a fénye után indul.

8. Ha mindeneket a hit szemeivel nézünk, nem pedig az érzékek és hamis vélekedés szemüvegén át, kevesebbet gyötörödnénk, és többet örvidenénk. Nem a fény hiánya miatt tévedünk, hanem mert idegen elemekkel keveredett.

9. A hit alaptanai nemcsak önmagukban bizonyosak, hanem abban is, amit ígérnek. Aki azonban nem ennek a hitnek fénye, hanem más megvilágosításba helyezi a hitnek igazságait, az mitsem fog látni, és vakként tévelyeg.

10. Találóan mondotta egy valaki, hogy

a szándék, akárcsak a nyíl, egyenesen törekszik a cél felé. De ha a nyilazó szemvilágát veszítette, merre röpitse ki akkor a nyilát? Akit nem a hit fénye vezérel, az bizony teljesen eltéved.

11. Érzékeink hasonlítanak az üveghasábhoz, visszatükrözi ez a tárgyakat, de fordítva és a szívek összefolyásával, ám bár a kedves képben a szem gyönyörködik. A dolgok felől is csak így szoktunk vélekedni: sokszor visszásan fogjuk fel és kiforgatjuk a maguk mivoltából. Hitványosság csak, amit a világ tiszteletreméltónak tart; szerencsétlenségek egyvelege csak, amit a világ boldogságnak hirdet. Ezt a tévedést nem is tudja más meggyógyítani Krisztus tanításán kívül.

12. A kialvó félben lévő parazsat ismét izzásba hozhatjuk fúvással; a hitet is újra életre lehet kelteni az általa tanított igazságok gyakorlásával. Melyik hidegtől meggémberedett ember ne sietne a tűzhöz? S íme nincs semmi, ami annyira megdermesztené lelkünket, mint az örök bíró félelme. A hit ezt a félelmetes bírót megengeszteli, sőt lángszeretetre gyullaszt iránta.

13. Ha már hamu takarja a parazsat, nem világít többé; a hit világossága sem ontja sugarait, ha belepte azt az anyagiak pora. Szükségképpen meg kell annak tisz-

títania a szívet a föld porától, aki oda be akarja írni a legtisztább égi tanokat.

14. Ki kételkednék azon, hogy sokkal nehezebb megadni az ígért dolgokat mint megígérni. Azért vannak annyian, kik a szent hitért ezer kint és ezer halált is kész szívesen felvállaltak ; de ahol csak a gyönyör csábít vagy csak az érzékek csalogatnak, ott viaszjellemekekkel és igen-igen esendő emberekkel találkozunk. Egyre csak azon sopánkodnak, hogy mások megbántják az isteni felséget, és nem veszik észre, hogy jómaguk vágyaik bálványait imádják.

15. Igazán bölcs volt, aki mondotta : Többet ér egyszer adni, mint kétszer megígérni. De méginkább igaz, hogy messze felülmulja egyetlen, de biztos erényes cselekedet a kétes kimenetelű kettős eltökélést.

16. A remény táplálja az életet. Ha már az emberi csalfa, vak remény is könnyebb-ségünkre és vigasztalásunkra szolgál, mikor súlyos teher nehezedik reánk ; mennyivel inkább elveszi az isteni remény fájdalmaink minden érzését és keserűségét ?

17. A keresztény embernek illik jól ismerni az isteni remény jó felhasználását, hogy hogyan és mily mértékben kell azzal élnie. A régiek szerint néhány követ értékessé tett az a tulajdonságuk, hogy a szív

főlé helyezve a szomorúságot megszüntették. Ilyen az Istenben való szilárd remény is, megtanít minket arra, hogy mindenkor örvendezzünk, és egyedül azzal, hogy remélünk, a földön fenyegető összes bajokat égi segedelemmel elűzhetjük. Egyedül azért szenvedünk, mert erről megfélekedtünk, de fordítsuk lelkünket a remény felé, és megszűnik a szomorúság. Csakis a magunk hibájából gyötrődünk.

18. Az istenfélőknek van megígérve az irgalom, és ők bizonyosabban is megnyerik, mint azok, akik abban reménykedve vagy arra számítva vétkeznek. De csak a bűnbánó remélhet bocsánatot; a vakmerően bizakodó csak egytől félhet, a büntetéstől.

19. Aki vakmerően bizakodik az Isten irgalmában, az közelebb áll annak elvesztéséhez, mint reményének teljesüléséhez. Nem isteni erény ez már, hanem ördögi vakmerőség.

20. A biztos remény a birtoklás helyébe lép, és mintegy előzetes bírás. Nagy Sándor egyik katonája minden birtokát hazájában hagyva, így felelt, amikor azt kérdezték, hogy mégis mit tartott meg magának: A szerzendők reményét. Nem sajog annak a szíve, ha a világ minden kincsétől kell is megválnia, akit az a re-

mény éltet, hogy jobb és nemesebb javakat nyer helyette az égben. Bár mindent elvetett magától, mégis bőségben fog majd úszni.

21. Álmélkodunk Nagy Sándoron, hogy az egész földkerekség bírása sem elégítette ki becsvágyát. De a keresztény remény még ennél is többre bátorodik: még az eget is megkísérli elfoglalni.

22. Igen mélyen süllyed, aki az ideiglenes javakba helyezi reményét vagy azt ápolja lelkében. Művelt ember nem teszi ezt, csak a bárdolatlan tömeg. Aki az eget ezekért ostromolja, az vakmerően úgy akar bánni Istennel, mintha ő az ő vágyainak teljesítésére kötelezve volna.

23. Nincs akkora dolog az egész világ megszerzése, mint az, hogy Krisztus érdemeiért kérünk üdvösséget. Ha ezt állhatatosan cselekedjük, máris a mienk a mennyország: mert amilyen bizonyos, hogy esedeztünk érte, oly bizonyosan meg is nyerjük azt. Kell-e több ennél? Isten szava elég hatalmas arra, hogy meg is adja. Amit Isten szava állít, az csalhatatlan igazság, amit az ígér, az tökéletes bizonyosság.

24. Csalfa minden emberi reménység. nem áll érte jót más kezes, csak a vakszerencse. Bizony ingó-bingó alapon nyugszik. Mennyivel szilárdabb biztosítékokon

alapul az isteni remény: az Isten jóságán, a Megváltó érdemein, a boldogságos Szűz pártfogásán.

25. Eléggé gondoskodik a katona-apa fiáról, mikor a csatatéren elesvén, fiát végrendeletileg a katonapályára rendeli: mert a fejedelmek szinte kényszerülnek arra, hogy fiában jutalmazták az atyát. A mi örökségünk Krisztus érdemei, melynek útján, bármit tegyünk, az Istent bőséges jutalmazásra készítjük.

26. Sokan szeretik az Istent, de csak kevesen igazán. Senki se mondja, hogy nehéz szeretni, de szeretni minden felett, ez már terhes munka. Istent egyszerűen szeretni legfeljebb csak jót akarás; de minden felett, ez már igazán szeretet és ennek megkönnyítésére egyes-egyedül csak az isteni kegyelem képes.

27. Nagy tévedés olyant szeretni, ki viszontszeretetre képtelen. Azt szeretni, aki képes arra, hogy ne szeressen viszont, veszedelmes; de azt szeretni, aki nem képes arra, hogy az őt szeretőket viszont ne szeresse, ez a legbiztosabb boldogság. Mikor az ideiglenes dolgokat szeretjük, tévedünk, az emberek szeretete veszedelmes, de Isten szeretése biztos boldogság.

28. Szeretni Istent, mert ő teremtett minket: fiúi kegyeletes engedelmisség;

azért szeretni Őt, mert megváltott minket, szolgálai kötelesség; szeretni Őt, mert a mennyek országát adandja majd nekünk, dicsőséges haszon; azért szeretni Őt, mivel szeret minket: megkövetelt háladatoság; szeretni Őt, mert hogy jóságos irántunk, igazságos jóságosság; szeretni Őt, mert az, aki: ez a szeretet fenkölt és magasztos, magában foglal minden másnéven nevezett szeretetet: a kegyeletest, a kötelességszerűt, a nyereszkeskedőt, a hálást, a jóságost, a megtisztelőt.

29. A hit a mennyország ablaka, a remény a mennybevezető lépcső, de oda csakis a szeretet tud felmenni és belépni. A hit útján a távolból szemléljük azokat, miket a másvilág számunkra elrejtve tartogat. A remény útján a föld fölé emelkedünk, hogy bejuthassunk a mennybe. A szeretet pedig bevezet oda.

30. Krisztus a dicsőségünk jogcíme, üdvösségünk írott okmánya. Mennyire becsülik az emberek a nagy összeget jelentő egyetlen papírlapot is! Minő szorgosan megőrzik azt! Legalább ekkora gondot és megbecsülést követel meg tőlünk a drágalátos szeretet, mert erre van ráróva jövő örök életünk megvalósítása.

31. A bűn olyan rettenetes valami, hogy nem találunk szavakat annak gonoszságára.

A büntetés lehet rettenetes, de nem gonosz. A bűn gonoszsága még a pokoli szörnyüéseket is felülmulja. Nem túlzás, hanem keresztény kötelesség, amit Szent Anzelm mondott: Ha egyik oldalon a bűnnek rútsága ötlenék szemembe, a másik oldalon pedig a pokol szörnyüése fenyegetne, és a kettő közül egyiket okvetetlenül el kellene szenvednem, én inkább alábuknék a pokolba, mintsem, hogy bűnnel szennyezzem be magamat. Ime inkább akart bűn nélkül a pokolba kerülni, mint bejutni a mennyekbe bűnnel megfertözve.

32. A szeretet az Istenség zsákmánya, ez mindent megérdemel, ami Istené. A gyűlölet csak lándzsa gyanánt van meg nála, hogy vele leszúrja a bűnt. Ehhez a szörnyeteghez, a bűnhöz, senki ne menjen közel, a távolból kell azt lesujtanunk, vagyis amivel ártani szokott, az alkalmat kell eltávolítanunk. Igen üdvös a partusok cselfogásához folyamodnunk, vagyis mintha előle menekülnénk, futás közben szúrjuk le.

33. A bandita a nyílt utakon rabol, de az ördög alkalomra vár: így mindkettő bőségesebb zsákmányra tehet szert. A bűnalkalmat éppen úgy kell kerülnünk, mint a kígyófészket, pedig a barlangban inkább elbujhatunk a kígyómarás elől, mint megmenekedhetünk a bűnalkalomban a

bűn sebetől. Többet mondok! A bűn-alkalom a sátán barlangja, a pokol tátott szája, a benne leledző számára a bűnnek kivetett töre.

34. Senki sem sérül meg, hacsak maga nem okozza. Mert mi is árthatna nekünk a bűnön kívül; már pedig erre senki akaratán kívül nem kényszerül. Azért csak jómaga az oka sérülésének, aki készakarva a vonat elé veti magát. A világot megvakítja az igazság világossága. De vajjon vesztenek-e a nap sugarai fényükből azzal, hogy a vak nem látja azt?

35. Hamis a gonosz ember kérkedő csacsogása: Vétkeztem, és semmi bajom nem támadt. Okosabbat tanácsolok: Ne vétkezz, és minden javadra válik. Akihez a bűn nem férközött, az a szerencsétlenségekben is boldog. Büntelennek lenni és szerencsésnek lenni egy ugyanaz.

36. Mire való a kiváló észtehetség és jellemesség, melyeket igénybeveszünk működésünkben, ha Istenre nem akarunk szorulni? Mégha az Isten sohase tudná is meg a bűnünket, akkor sem szabadna csak egyetlen bűnt is elkövetnünk. Mert az Istennek önmagáért kell szolgálnunk és éppen így a bűnt is önmaga miatt kell kerülnünk.

37. Isten önmaga miatt szeretendő egye-

dül. A bűnre is áll ilyesmi, hogy t. i. ha nem lenne is az Isten megbántása, már önmaga matt is utálnunk kell. Halljad, te keresztény, mit mondott egy pogány: Bármennyire bizonyos volnék is abban, hogy az emberek sohase tudnák meg és Isten is megbocsátaná bűnömet, mégsem vétkezném, mert annyira undok az a bűn.

38. Olvasó imádsággal tisztelni a Szent Szűzet, igen ajánlatos ájtatosság. De távolról sem tiszteljük meg vele annyira, mintha tartózkodunk a bűntől, hisz a bűnnel mintegy mindannyiszor keresztre feszítjük az ő szent Fiát. Vagy elképzelhető-e, hogy az Anyát szerethesse az, ki az ő szemeláltára minden ok nélkül elveszejtí az ő szerelmetes egyetlen Fiát?

39. A kereszténységnek sokkal fenségebb alapigazságai vannak, mint aminőket a bölcselet felállít. Aristoteles vétségnek nyilvánítja már azt is, ha csak hajszálnyit is eltér valaki a mértékletesség szabályaitól. Előttünk meg erény a vezeklés, mely megtanít minket arra, hogy a lélek előmenetelét szentül váltsuk meg a test veszélyeztetésével.

40. Az erénynek mindig a középúton kell haladnia, ezt senki sem tagadhatja; de az evangéliumi tökéletesség magán kívül messzebb kiterjeszkedik, és a szél-

sőségeket érinti. A józan ész törvénye, amely szívünkbe vésődött, ez: Amit nem akarsz magadnak, ne tedd azt másnak. De az evangélium már felülemelkedik ezen: Tedd meg másnak, amit szeretnél, ha megtennének neked; de ne kívánd, hogy meg is tegyék. Mert a Krisztus igaz tanítványa megkívánja, hogy felebarátját tiszteljük, de már azt szeretné, ha őt magát lenéznék, kevésbe vennék; azt akarja, hogy másokkal jól és gyengéden bánjanak, de vele szemben már ridegen és szigorúan viselkedjenek.

41. Ha a természet szörnyűséges játéka a kezek nélkül született ember, akkor nem szörnyebb valami-e az az ember, ki ép kezeit soha nem használja? Vagy az, aki inkább a halált választja, mintsem hogy csak egyszer is felemelje? A legerősebb kéz a hit, ez könnyűszerrel föl emeli az egész örökkévalóság terhét. A leghosszabb kéz a remény, kinyujtva egész az égig ér. Ez a két ikererény, mintegy a mi két kezünk. A hittel mérlegeljük az égi dicsőség és a világ hiúságának súlyát, az erős reménnyel pedig az égen csüngünk, hogy a szeretet koronát nyerjen.

42. Több hálával tartozik a keresztény ember az Istentől nyert legparányibb sugallatért, mint az angyalok összessége az

Istentől nekik juttatott minden kegyelemért és dicsőségért. Az angyaloknak jutott e kegyekért ugyanis nem kellett vérét ontania az Isten Fiának; de azért, hogy az embernek csak egyetlen szent gondolata is lehessen, Krisztusnak a keresztfán meg kellett halnia. Egyetlen szent sugallatért is végtelen hálával tartozunk az Istennek, mert adósakká váltunk ezzel Krisztusnak érték és méltóság tekintetében végtelen érdemei iránt. Mekkora adósság! Legyünk azért hívek az Istenhez, hogy legalább némi ellenszolgálatot tehessünk annak, aki oly buzgón igyekezett velünk jót tenni.

43. Azt mondja Szent Tamás, hogy ha Isten rabszolga lett volna és az ember Isten, még akkor sem tehetett volna érte többet, mint amennyit így tett. Megváltotta ugyanis nem az angyalokat, hanem az embereket. Micsoda nagy jótétemény ez! És nem angyallá, hanem emberré lett. Mekkora megbecsülése ez az emberi mivoltnak! Oh mennyire balgatatag, aki még más után eped e világon!

44. Ugyan nem bánnak-e gonoszabbul az emberek az ő Istenükkel, mint az elkárhozott szellemek? Ezek csak egyetlen egyszer és csakis gondolatban vétkeztek Isten ellen; de mi hányszor megbántjuk

az Istent nagy dolgokban is, és nemcsak gondolatban, hanem tetteleg is!

45. Egy Indiában termő fűféle nemcsak az ember gyomrát tisztítja meg, hanem a többi testrésznek is erőt ad és táplálékot. Bármily súlyosan is vétkeztünk, amikor megvalljuk azokat, ez visszaadja nekünk az előbbi állapotunkat. Ezt a fűvet igen kedvelik az indusok, és mindennap használják; csak a keresztény ember nem kívánná meg a szentségeket, a hallhatatlanság ez orvosságait, csak az nem venné fel azokat legalább egyszer hetenként?

46. Aki amint kell is és illik is, gyakran járul a szentségekhez, az vagy mindig Isten kegyelmében van, vagy legnagyobb-részt. Nem csekélység tehát, hanem nagy jó az, hogy soha sem forgunk abban a veszélyben, hogy a halál hirtelenül, a bűn állapotában lepjen meg minket. Az üdvösség eme zálogai megadják nekünk ezt a biztonságot.

47. Tökéljük el magunkat arra, hogy a szentgyónáshoz és áldozáshoz legalább minden héten járulunk, ha nem is vagyunk a halálos bűn állapotában. De ha halálos bűnben volnánk, akkor minden perc már óriási késedelem, legalább is ne halasszuk azt más napra. Micsoda vakmerőség bűnös lélekkel nyugovóra térni, és minden pil-

lanatban az örök kárhozat veszedelmében forogni!

48. A test nem is említhető egy nap a lélek gyógykezelésével. A test gyógykezelése sokba kerül, a léleké meg üdvösebb. A szentségekben kettőt nyerünk: gyógyítanak is és gazdagítanak is. A testi beteg nem bánja, ha koldusbotra jut is, csak felépüljön; hogyan van az, hogy lélekre nézve beteg nem áhítja epedő vágygal lelki üdvét és gazdagodását?

49. Nem egyszer még magánál a betegségnél is kínosabb a gyógy mód. A fájdalmat fájdalommal üzik el, és sokszor jobban kínozz minket a sok metélés és égetés és keserű orvosság, mint a betegség sajtó és égető fájdalmai. A lélek gyógyszerei azonban édesdedek, enyhítenek és gyógyítanak. Miért félünk azért a szentségekhez járulni, hisz azok nem véreznek meg, nem égetnek, nem vagdálnak.

50. Addig kell jót tennünk, amíg időnk van. Mert az utolsó napon már mit sem használ nekünk Krisztus drágalátos vére, nem segít rajtunk már a szentséges Szűzanya esedezése, akkor az Írás szerint az ég és föld megindul, és csakis a véghezvitt jótetteink állanak mellettünk.

51. Nem sokban különbözik a kétségbeesettől az, aki eltökéli magát, hogy táp-

lálék nélkül fog élni. A kétségbeesés a keresztényben nem más, mint az imádság hiánya. Az imádság ugyanis ugyanaz a léleknek, mint az eledel a testnek, sőt, mint aranyzajú Szent János mondja, maga a lélek lelke. Ne is remélje senki, hogy a kegyelemben sokáig élhet, aki nem igyekszik állandóan táplálni magát az imádsággal.

52. Nem akarni enni, pedig volna mit, ez a kétségbeesettek és esztelenek tulajdonsága; enni nem tudni, ez a betegek osztályrésze; nem ehetni, ez inségre vall. Az imádság a lélek eledele, aki nem táplálkozik vele, az vagy szegény a kegyelem dolgában, vagy lelkiileg beteg, vagy esze ment, ha ugyan a kétségbeesettek módjára nincs már a kárhozat szélén.

53. Ha egy vaknak megmondanánk, hogy királya színe előtt áll, nemde minden taglejtése tiszteletet árulna el? Mit változtat a dolgon az, hogy nem látjuk az Istent, akit tisztelünk, ha egyszer tudjuk, hogy előttünk áll? Nem a szem, hanem a hit parancsol tiszteletet. Az angyal egyetlen szava megrendítette egész Izraelt, és íme Isten közelebb van hozzánk, mint az angyali szózat a néphez; miért nem imádjuk az ő szent Felségét? Miért nem remegünk meg, miért nem rendülünk meg?

54. Hol találunk a szolgák serege között csak egyetlen olyan hűségest is, aki urának oldala mellől soha el nem távozott? És lám, egész életünkön át, csaknem azt kell mondani, hogy rabszolgaként van mellettünk a mi őrző angyalunk, akit soha egy percre sem tud elűzni tőlünk még a legnagyobb bűnünk sem. Tán már hatvan éve van szolgálatunkban, de ha csak tíz éve is, már azért is nagy hálával tartozunk neki. De mi csaknem megfélekedtünk erről a kitűnő szolgálatról, erről a szolgálatkész szeretetről.

55. Máig is megcsodáljuk Mithridates óriási emlékező tehetségét, mert huszonkét nyelvet beszélt; de jelesebb, aki soha sem feledkezett meg egyről: a halálról; azt elfelejteni valóságos csoda. Egyetlen időpont ez, melyben az örökkévalóság ránk szakad és elnyeli egész életünknek minden gondját. Mert lélegzéssel élünk, de tán helyesebben lelkünk kilehelésével, a haldoklónak képében. Valahányszor tehát lélegzetet veszünk, mindannyiszor a halálra kell gondolnunk.

56. A halál messziről válik javunkra; a természet ellenben szokása szerint, hogy dolgozhasson az ember, a hozzátartozó anyag jelenlétét is megköveteli. De ha beáll a halál, ritkán válik javunkra; mi-

előtt még eljönne akár reánk nézve jó lenni. Mert veszedelmes egy dolog akkor tanulni meghalni, amikor már meg kell halnunk.

57. Ha árulnának olyan orvosságot, mitől a megholt újraéledne, mit nem adnának érte? Pedig van ilyen lélek orvosság, melynek kellő ereje van a halott lélek feltámasztására, és visszaadja az élet üdeségét. És ezt ingyen adják, és mégsem szerzi meg senki.

58. Isten megparancsolta lelkünknek gondozását, de ezt nem teljesítjük, ha csakis a bűnöket távolítjuk el, hanem ki kell irtanunk a bűnös szokásokat is, a más megkárosítását is, a gyökerére kell tenünk a fejszét. A bűnöket eltávolítja a bűnvallomás, a szenvedélyeket pedig az önsanyargatás. Ezek a bajok gyökerei, a bűnök büntetései.

59. Van-e olyan nagyravágyó ember, aki felcserélné a régi római birodalmat Arábia homoksivatagjaival, hol csak homokot találhat és vele mást sem tehet, mint-hogy lábbal tapodhatja és rajta ide-oda járkálhat? De még ennél is eszeveszettebb cserét csinál a bűnös vágy. Eltékozolja pillanatnyi gyönyörért és meddő élvezetért a mennyország kimeríthetetlen kincseit.

60. A keresztény embernek első és leg-

főbb gondja a lelkére legyen; de elég fájdalom, legkisebb gondja is nagyobb ennél, a legutoljára marad. Mindenre több gondot fordítunk, mint minmagunkra; pedig nincs kárhozatosabb annál a gondnál, melyet testünkre pazarlunk. Mindazt, amit a testre áldozunk, a lélektől lopjuk el; a lélek megrövidülése a test gyarapodása. Ha a méltányosság szerint kellene megosztani a napot, annak fele a lelket illetné meg; miért adjuk az egész napot a testnek? Hiszen még a felénél is több illeti meg a lelket, mert a lelket csakis egyetlen egyszer veszíthetjük el, de akkor azután örökre.

61. Soha se kifogásoljuk, soha rossz néven ne vegyük azt, amit Isten reánk mért. Bárminő fájdalmat vagy kellemetlenséget bocsát is reánk, az csak az ő tiszteletére és a mi javunkra válik. Inkább örvendezzünk az ő dicsőségén és adjunk hálát neki az ő jóságáért.

62. Az Isten szeretése már természeténél fogva is végtelen szentség: keresztül vinni, hogy őt mások is szeressék, hősi erény; de amidőn ténylegesen szeretjük őt, ez már láthatatlan boldogság.

63. Krisztus cselekedetei, művei véghetetlen értékűek, mivel isteni személytől származnak; és azok a cselekmények is,

melyek a három isteni személynél közösek, végtelenül szentek. Az isteni mindenhatóságtól erednek ezek, és bár nem mondhatjuk rájuk, hogy érdemelnek valamit, mert nincs felsőbb lény, ki azokat megjutalmazhatná, mégis felettébb méltók arra, hogy amit a Teremtő alkotott, teremtmény azt ne gyalázza, mert tudatában kell lennie annak, hogy Isten mindig a legbölcsebben működik.

64. Megváltónknak végtelen érdemei vannak, Teremtőnk meg végtelen szentségű, miért késlekedünk magunkat neki alávetni, és szempillantására feláldozni? Ime, a teljes Szentháromság bocsátja reánk a kellemetlenségeket az ő végtelen szentségével, legalább némi kis erénnyel fogadjuk azt. A Szentháromságnak mind a három személye szeretettel küldi azt ránk, vegyük békétűréssel, a mi javunkra bocsátja reánk azt, ne utasítsuk vissza magunk kárára.

65. Istennek minden cselekvése végtelen szentség és szeretet és bennük végtelenül tetszik magának; üdvözljük minmagunkat, ha Isten a mi költségünkön akar vigadozni, és ha szabad mondani, a mi munkánk árán ünnepel.

66. Egyenlőképpen szent Istennek az a műve, hogy gyötrelmeket bocsát ránk, mint az, hogy Krisztus meghalt érettünk.

Tisztelettel becsüljük meg Istennek a műveit, méltók azok a mi béketűrésünkre, és a reánk bocsátó megszeretésére.

67. A végtelen Szentség műve, amikor Isten valamely viszontagság elszenvedésére méltat minket; legyen, hogy talán nem érdemeltük meg bűneinkkel, de azt, hogy türelmesen elviseljük, azt már megérdemli tőlünk az oly szent és szerelmetes Isten.

68. Az Istenség fenségére háramlik vissza, hogy bármit tegyen, önnön szeretetéből teszi. Ha igazán szeretjük az Istent, úgy vigadozzunk amiatt, hogy Isten szereti önmagát akkor is, amikor reánk valami szenvedést bocsát. Többre kell tartanunk a Teremtő szeretetét, mint a teremtmény fájdalmát; inkább örvendjünk annak, hogy ő szereti önmagát, mint bánkódjunk azon, hogy nekünk szenvednünk kell.

69. Nagyobb dicsőségére és megalégedésére szolgál az az Istennek, hogy mi az ő rendeléséből ágyhoz szegezetten minden másra képtelenül betegen fekszünk, mint aminőt az összes angyalok és mennybéli szentek adnak és fognak neki adni az egész örökkévalóságon át. Kapcsolódjunk Istenhez, és dicsőítsük meg őt, elszenvedvén, amit reánk rótt. Ha még hálát is adunk neki ezért, többet teszünk ezzel, mint ha tömérdeket munkálkodtuk volna érette.

70. Ne gyötörjön az minket szerfelett, hogy nem élhetünk fenséges nyugalomban, vagy hogy minden buzgalmunk mellett se tudunk szinte elmerülni az erényes cselekedetekben; inkább örvendezzünk együtt az Istennel, hogy ő minket erre képtelenné téve sokkal kiválóbb dolgot vitt bennünk véghez, mint aminőt mi a legnagyobb igyekezettel, ha mindjárt örökké azzal lettünk volna is elfoglalva, neki nyujthatunk volna. Ez az öröm majd megenyhíti fájdalmainkat, és pótolja a hön óhajtott vezeklésünket és emellett érdemünk szemernyivel sem leend kisebb és cselekedtünk méltóságban mit sem veszít.

71. A jólét súlyánál nincs hamisabb, az öröm mértékénél nincsen csalékonyabb. Hányszor megcsalódunk alkuvás közben, adás-vételnél! Szeretnénk megismerni az igazi szabályt, és minden ügyünk biztos elintézését? Az Isten akarata megtanít erre minket. Ha ehhez alkalmazkodunk minden egyes esetben, még a csúrt-csavart dolgot is kiegyenesíthetjük, még a viszontagságok közepette is tapsolhatunk örömünkben. Boldog egy szenvedés, ha örömet szenvednünk. A dicsőült boldog lelkek még az égi dicsőséget is odahagynák, ha tudnák, hogy ez az Isten akarata; sőt egyetlen intésre örömet magukra vállalnák a

pokol összes kínjait. Az ő súlypontjuk az Isten akarata és nem a maguk dicsősége vagy bármi más boldogság.

72. Végtelenül le vagyunk kötelezve az isteni akarattal szemben, ha jobban elgondolkozunk afelől, miket az véghezvitt; vele szemben minden tisztelet kötelességszerű. Általa származik az Istenségben a Szentlélek, általa határozta el Isten, hogy érettünk emberré lesz és meghal; általa akarta magát nekünk eledelül adni; általa nyujt nekünk bocsánatot, halmoz el kegyelmekkel, boldogít dicsőséggel. Nem méltó és illő-e tehát, hogy miatta elszenvédjünk némi bajt és kellemetlenséget, amikor általa annyi jóban részesültünk? És mivel Istenben nem lehet semmi rossz, még kevésbé tehet ilyet, ne essék nekünk zokon az a jó, ami ugyan külszín szerint rossznak látszik, de béketűrésünk által jóvá válik.

73. Istennek műveit messze felülmúlja az, hogy ő működik. Nagy különbség van e kettő között, mert az ő művei jók, míg működése végtelenül szent. Az ő kifele való művei lehetnek jobbak, de maga az ő működése már kitünőbb nem lehet. Éppen azért ne annyira arra figyeljünk, hogy mit művel bennünk az Isten, hanem hogy ő műveli azt bennünk, bármi legyen is az.

74. Ó te beteg ember! Nemde előtted is igazságtalanságnak tűnik fel, hogy szembe helyezkedel Istennel, pedig a mennyei lelkek abban is áldják és dicsérik őt? Dicsőítik ezek Istent, hogy nekünk alkalmat nyújtott az érdemszerzésre; ugyan miért nem áldjuk őt mi is, miért nem használjuk fel azt lelki előmenetelünkre? Csekélység csak, amit egészséges állapotunkban adunk az Istennek, de az Istennek így elmaradt dicsőségét és tetszését boldogan kiegyenlítjük betegségünkben.

75. Elveszik tőlünk, amibe halálosan beleszerettünk? Meghal a gyermekünk? Kiforgatnak vagyonunkból? Ugyan mit kínoz ez minket? Gondoljunk arra, hogy attól származik mindez, aki nem tud rosszat cselekedni. Elvette a fiunkat, de bűn nélkül; megfosztott vagyonunktól, de véték nélkül, mindkettőt legfőbb szentségével cselekedte.

76. Majdan örökké örvendezünk annak a mennyekben, ami miatt most szerfelett búsulunk a földön. Előlegezzük magunknak ezt az örömet; oktassuk ki magunkat e dicsőség felől; és a bajok közepette is meg kezdjük élvezni azt az örömet, melyet azután, ha üdvözülünk, örökké folytatunk. Most tegyük meg, amit ha szerencsések leszünk, örökké teszünk majd az égben.

77. Isten jókedvében bocsátja reánk a betegségét, miért szomorkodjunk? Istennek ezt az örömét a fájdalmak békés elviselésével kell viszonzoznunk és inkább hordjuk szívünkön a mi Istenünknek dicsőségét, ennek folytán ugyanis vele örvendezünk, mint a magunk gyötrődését, ami megszorít minket.

78. Történjék meg Isten akarata miképpen a mennyben, azonképpen a földön is; ez nem egyéb, mint örömet megtenni azt, bárhol is szemben találjuk vele magunkat. Az angyalok örömet teljesítik, mi se akarjuk azt megghiúsítani.

79. A Teremtő művei között nem az a fenségesebb, amely inkább ragyog. A párányi kis hitvány féreg felülmúlja a csillagok királyát, az egész világot megvilágító napot. Jób több erényt gyűjtött össze a szemétdombon, és fekélyes korában, mint Salamon minden fenségében és dicsőségében.

80. Fáj, hogy a kegyetlen sors elrabolta vagyonunkat, hogy a sors haragja megfosztott gyermekünktől; hogy a sors megirigyelte becsületünket? Vígasztalódjunk meg, mert velük egyetemben még nem vezett el üdvösségünk. Ne mondjuk, hogy velük mindent elvesztettünk, mit ember csak elveszthet, mert ugyancsak csekély-

ségek ezek. Higyjük el, szóra sem érdemes dolgok ezek, és ha semmik ezek, minek gyötörjük velük magunkat? Akár mennyit veszítsünk is, amit elvesztünk, csak semmi; csakis az veszít el mindent, aki a gonoszok halálával hal meg.

81. Hagyjuk, hadd rendelkezék velünk az Isten minden dologban kénye-kedve szerint és majd megtapasztaljuk, hogy legfőbb javunkra vált az is, amiről azt hittük, hogy ártalmunkra lesznek. Rendszerint titok az, amit Isten művel, az ő működése legfőbb szeretetének záloga.

82. Amit Isten cselekszik, az csodálatos, legszebb és legszentebb. Vagy nem ritka titok és titokzatos ritkaság-e az, hogy egyenlő szeretettel alkotta a minket csipő szúnyogot és az örök örömök hazáját, a mennyek országát? Mindakettőt önmagát szeretve teremtette, mindkettőt a maga dicsőségére és a mi hasznunkra alkotta. Az egyikkel érdemekre ad alkalmat, a másikon megadja a jutalmat.

83. Szerfelett gazdag az, akitől Isten elveszi ugyan a vagyont, de helyette közli vele kegyelmét. Parányit vett el, és helyette óriásit adott. Aki bölcsen gondolkodik és az ideiglenes dolgokat semmibe sem veszi, az nem panaszkodik afelett, hogy a mulandók egy részétől megfosztot-

ták, mert ezzel elvették tőle a mindenféle gondok egész seregét.

84. Isten irgalmára vall, amikor testi erőnk elvételeivel elveszi a bűnre való hajlandóságot is. Mert nagy kegyelme Istennek, amikor a bűnre való hajlandóságunkat csökkenti; míg a testi erő megfogyatkozása gyengeség csak; a bűnre való hajlandóság csökkenése bennünket megillető jó, a betegség pedig csak véletlen valami és csak beképzelt nyomorúság.

85. Az Isten mindenkit megelőzve azt kívánja megtisztelni, aki a földi becsület elvesztése árán alkalmassá lett az égi dicsőségre. És nem ér-e többet az a megtiszteltetés, melyben Isten részesít minket, mint az, melyet az emberek találtak ki? A szerető Úr előtt élvezet számba jő, hogy megfoszt minket a gyönyörűségtől, és szívünkbe oltja, hogy szeressük őt. Annyi ez, mintha arannyal halmozna el és a salakot eltávolítaná szívünkből; vele a lelket meggazdagítja és egyben meg is tisztítja.

86. A pogány stoikus bölcsek azon fáradoztak, hogy gyökerestől kiirtsák az indulatokat; a keresztények igyekezete pedig arra irányul, hogy indulataikat rendben tartsák. A szentek bölcselkedése abban áll, hogy áhítoznak a lenézetés után;

az evangéliumi titok meg az, hogy erőt veszünk önmagunkon. A kegyelem csodája változtatja meg indulatainkat, míg isteni átalakulás az, mikor a földi akaratot mennyeivé alakítjuk át, és Szent Pál szerint új teremtményé válunk.

87. Isten akarata maga a boldogság. A szerencsétlenséget szerencsévé, a bajokat javakká változtatja. Micsoda csodálatos egy erő ez! Be tud hatolni mindenüvé, amidőn a vele ellentétes dologból szerez magának diadalt.

88. Van olyan anyag, amely felette áll a művészetnek; de nincs semmi, ami ne engedelmeskednék az Isten akaratának. Jób szemében a trágyadomb is értékes volt; Manasses meg értékesnek találta a fogságot is. Jób nem cserélte volna fel trágyadombját bármi gazdagsággal; de Manasses se bilincseit a királyi trónnal.

89. Az isteni akarat mindent az ő jószágához alakít. Vele felvállalhatjuk akár az örök kínokat is, nélküle ízetlen még az örök boldogság is.

90. Isten akarata a szabályok szabálya, az okok oka, tartálya minden jónak, az elrejtett kegyelmek áradata. Téved, aki azt nem teljesíti; kárhozatba rohan, aki nem szenvedheti.

91. Amiként az osztrák császári sasnak

két feje van és mindkét fejen egy-egy korona díszel; úgy az isteni akarat fensége is ketté ágazik. Az egyik az, hogy akarjuk mindazt, amit ő cselekszik; a másik pedig, hogy megtegyük azt, amit ő akar. Ézzel a kettővel imádjuk az istenség kettős és tisztelendő koronáját.

92. Isten szent akarata legyen az emberi akarat kezdete, folytatása és vége; az embernek azzal kell kezdenie, folytatnia és bevégeznie a maga akaratát. Véghetetlen a légköre, túlterjed az minden egeken. A boldogság netovábbja a Teremtő akarata, teremtmény már messzebb nem juthat; a legfőbb szerencse, mely még magának a boldogságnak is felette áll.

93. Isten szent akarata a leggyönyörűségesebb: a szentség feneketlen mélysége; lilium a tövisek között; rózsza a tüskék között; arany a szegénységben; dicsőség a csalódásokban; szerencse a szükségben.

94. Valami imádandó, szentséges és megbecsülhetetlen az isteni akarat! Értékét nem lehet világosabban kifejezni, csak ha azt mondjuk, hogy nincs se égen, se földön, még magát az Isten színe látását sem véve ki, mivel azt felcserélni lehetne; hogy nála valami értékesebb is létezzék, azt még csak említeni sem szabad. Ha minden porszem, minden

légparány, minden tengercsepp, minden csillag mind megannyi nyelvvé válna is, nem volnának elegendők szóval kifejezni az Isten akaratának drágalátos voltát.

95. Miként a bőségesen termékeny gyökérről sarjad a legszebb virág, akként az isteni akaratból árad szerte az Istennek nagyobb dicsősége. Nekünk ezt a kettőt nem szabad külön választanunk, mert ugyanazzal a tisztelettel kell tekintettel lennünk az ő akaratára, mint az ő nagyobb dicsőségére.

96. Csaknem azt kell mondanunk, hogy Isten szent akarata az istenség királyi koronája vagy tiarája: ennek joga egyesegyedül Istent illeti meg. És ha volna ember, ki azt bitorolni merné, Isten fejről venné le a koronát. Elárulni a királyt: örök szégyen és gyalázat; Istent elárulni undok vakmerőség.

97. Amit Isten akar, az jó magában véve is, és amikor az ember megteszi, még jobbá lesz; de maga az isteni akarat a legjobb. És minő ható ereje van ennek az isteni jósnak! Nincs szerencsétlenség, amelynek ellene nem állana, melyet jóra ne fordítana pusztá akarással.

98. Nagy szó ez: Isten akarata, és ropant nagy titok. Hallatára meg illenek hajolnia minden térdnek. Rajta keresztül

árad ki a Szentlélek. Oh bámulatos szentség! Belőle ömlik ki minden jó : Oh mérhetetlen ereje az emberi jósnak ! Bármit akar, bármit tesz, jó az : ember ennél jobbat soha nem akarhat, soha nem tehet.

99. Isten akarata az emberi szándék kohója ; ha azt benne meg nem olvasztjuk és tisztítjuk, sem tiszta, sem helyes nem leszen. De mihelyt egyez az vele, akárcsak a színarany, salak és tévedésmentes lesz az.

100. Istennek tetszése az emberi észnek zsinórmértéke. Nincs esze annak, kinél ez a zsinórmérték hiányzik. Ez a jócselekedetek értéke, mit sem nyomnak azok, hacsak az Isten szent tetszése súlyt nem kölcsönöz nekik. Az erény lidiai köve ez, hamis az az erény, melyet ez a lidiai kő annak nem mutat. Mert az erény már akkor is elveszti becsét, amikor nem tekint Istenre, arról szó se essék, hogy az maradhasson, ha az Istennek tetszését semmibe se veszi. Aki csak józan eszt követve tesz valami erényeset, ez egyszerűen csak jó valami lesz. Csakis azt az erényt lehet kiválónak, 25 próbás aranynak mondani, amelyik akárcsak valami mennyei működik, melyet egyedül a szeretet indít, amely mindenben csak egyet keres, Istennek szent tetszését.

VI. FEJEZET.

Lelki tanácsok.

1. Senki se panaszkodjék azon, hogy csak keveset tehet, és éppen ezért hanyagolja el munkáját. Sokat tehet, aki bensőségesen tudja az Istent szeretni. Ha mindennek hiján volnánk is, ez az egy bőségesen erőssé tesz minket. Sokszor megesik, hogy mit sem tudunk tenni, de csakhogyanál több erőnk legyen nagyobb dolgok keresztülvitelére. Nem egyszer az a tétlenkedés, melyet mi haszontalan időpazarlásnak veszünk, felettébb fontos, további működésünk szempontjából. Hiszen az Úr Jézus is harminc éves koráig elrejtette magát, és ez bizonyára neki is nehezére esett, de ez a némasága és elrejtőzése éppen olyan értékes volt, mint az a hároméves buzgósága, mikor a világ elé lépett, mint tanítómester. Érdem tekintében mindkét életmódja egyenlő volt, a gyermekkori hallgatagsága és a férfikori igehirdetése és szenvedése is.

2. Bár testünket néha pihentetnünk is kell, a lélek főgondozásával sohasem szabad felhagynunk. A teremtmény legelső igyekezete ez legyen: Szolgáljunk a Teremtőknek! Sokat tett, aki sokat szeretett volna, vagy sokat kívánt cselekedni. Mert ahol az erő elégtelen, ott az akarat nyeri el a tetteiből származó dicsőséget.

3. Isten nem szorul a mi szolgálatunkra, miért aggódunk tehát, hogy nem tudunk többet tenni? Ha Isten akarná azokat, úgy a mi cselekvésünk nélkül is megteszi. Csakis egy dologban kívánja meg tőlünk a közreműködésünket, hogy t. i. helyesen cselekedjünk, hogy az erényre törekedjünk.

4. Legtöbbször többet ér szentül fékezni valamely indulatunkat, mintha ezer tanszékről hirdetnénk az erényt, vagy kemény szigorral gyötörnénk testünket. Kellően megtérül az egészség elvesztése, ha az érdemek búsás uzsora kamatját kapjuk érte.

5. Csakis úgy igyekezzünk az Istennek szolgálni, amint azt Isten számunkra előírta. Mi becse is van a szolga munkájának, ha az, amit tesz, nem találkozik ura tetszésével? Mihaszna verejtékezett csak és kegyvesztetté is vált.

6. Ha az Isten nem is választ ki minket nagy dolgok véghezvitelére, elégedjünk

meg azzal, hogy nagy szenvedéseket bocsát reánk. És ha a test betegsége megakadályoz minket megszokott vezekléseinkben, cseppet se kételkedjünk abban, az engedelmesség többet ér az áldozatnál és magasan felül emelkedik bármiféle vezeklésen az isteni intézkedésen megnyugvó akarat.

7. Ne kíséreljük meg az olyan útra tért, melyet az Isten elzárt előlünk. Tanácskozzunk lelkünk vezetőjével, vessük alá magunkat az ő ítéletének, és így az engedelmesség majd mások vállain visz be minket a mennyekbe. Vigyázzunk, nehogy Isten sugallatainak és tanácsának tartsuk elég hibásan a szokásos hibákat vagy gonosz indulatokat.

8. Ne keressük az életszentségnek más nemét, mint azt, amelyet Isten már kijelentett és ajánlott. Bíz nem nagy jele az alázatosságnak, amikor jobbnak tartjuk magunkat még a szenteknél is, azoknál az igazaknál, kikről maga a Szentlélek jelenti ki: Az igaz is hétszer esik napjában.

9. Nem mondhatjuk szerencsétlenségnek azt az esést, mely egy nagyobb eséstől őriz meg minket. Ballépéseink nagyon hasznunkra válhatnak, hacsak méginkább megalázkodunk miattuk. Az alázatosságban megalapozódní, rendkívül üdvös reánk

nézve. Ne is törtessünk nagyobb életszentesség után, mint aminőt Isten számunkra kijelölt. Azt akarjuk, amit ő kíván, hogy t. i. az alázatosságban tündököljünk.

10. Figyeljük csak, mire int a Bölcs minket: Ne légy tulságosan igaz. Csakis nyugtalanná tesz minket, ha olyan igazak szeretnének lenni, kik soha el nem esnek, soha magukról meg nem feledkeznek. Mert az ilyen kívánságok, az ilyen szerfeletti gondok, éppen mert a jónak látszatával bírnak, elrabolják szívünk békéjét, és nyugalalmát; és ami a legkülönösebb, éppen az rabolja el azt, aminek útján megszerezni reméltük; amikor megtisztulásunkon fáradozunk, szennyeződünk be.

11. Az imádság gyümölcséből mit sem veszünk, ha imádságos buzgóságunktól olyan ügyek vonnak el minket, melyeket vagy a kötelesség ró reánk, vagy a szükség parancsol, vagy mások lelkiüdvének előmozdítása követel meg tőlünk. Amíg az Istennek engedelmeskedünk, az érdem nem fogyatkozik meg.

12. Nem annyira a külső elfoglaltság, mint inkább a benső szenvedélyek akadályozzák meg a szent elmélkedést; sőt mi több, maguk a tevékeny élet gyakorlatai, ha ezek miatt a lélek gyötrődik, nagyon is elősegítik az istenes életet. Mert ilyen-

kor a lélek állandóan önmegtagadás felét érezvén, kevésbé veszi észre a szenvedélyek akadékoskodásait.

13. Magát az Istent keressük inkább, mint az ő kedveskedéseit. És a lelki szárazság se tartson minket vissza az imádságtól. Istennek nem azért kell szolgálnunk, mert nekünk az jólesik, hanem az ő méltóságáért, hogy az, aki. Nem egyszer megesezt, hogy súlyosabban letértek az igazi útról azok, kiket öntözött az égi vígaszok esője, mint azok, kik szinte kiasztak a lelki szárazság miatt. Miként Istennek egy jámbor szolgája mondotta: Sokkal finomabban ártnak a vígasztalások mint a viszontagságok ördögei.

14. Semmiféle gyönyört sem kérhetünk, mely inkább üdvünkre válnék, mint a keresztkérés. Ne is abban leljük jámborságunkat, hogy elöntenek a könnyek, hogy elárasztanak a lelki vígasztalások, hogy szívünket szinte magával ragadják az istenes dolgok. Mindezeknél többet ér az Istennek szilárd szeretete, és az érette való szenvedés őszinte vágya. Mennél magasabban emeljük fel fejünket, annál nagyobb veszélyben forgunk, míg lehajtva biztonságunk.

15. A gyengéd érzelmeket nem szabad lebecsülnünk azzal, hogy hiszen ezek nem

szilárdítják meg az erényt, mert ellenkezőleg, mihelyt elmúlik ez a gyengédség, az erény is eltűnik. Mert való igaz az, hogy a lelkünket ezek a gyengéd érzelmek mind nagyobb életszentségre ösztönzik, és nem egy Istennek kedves embert ismerünk, kik éppen ezek folytán az életszentségben nagy haladást tettek.

16. Mikor az ég megvonja tőlünk a gyönyöröket, viseljük el türelmesen, és miatta ugyan el ne mulasszuk azt, amit megtehetünk. Mert sokat tehetünk: ha a lelki árvaság-érzetet nyugodtan elszenvedjük, és el nem hagyjuk jócselekedeteinket, és le nem térünk megszokott erényeink útjáról. Amennyire elernyedünk ebben, olyannyira fogy lelkünk ereje; miként Sámson óriási testi ereje is megszűnt, amikor levágták dús haját.

17. Nem azt a nemét kell az imádságnak keresnünk, amely magasztosabb, hanem azt, amelyik hasznosabb. Az a jobb imádság, amely alázatosabbá tesz, megtanít tűrni, előkészít az eshetőségekre, fékentartja a szenvedélyeket; és nem az, amely alatt lelkünk titokzatos dolgokat lát meg, és a hízeglő gondolatok édességével áraszt el.

18. Bár igazán drágalátos és kívánságos is a mi imakészségünk, mégis felette áll

az uralkodni képes és a gonosz kívánságokkal bátran szembeszálló akarat. Akiben megvan mindkettő, az minden dicséretet megérdemel.

19. Az az imádság, mely nem párosul az önsanyargatással, az vagy csak árnyéka az imádságnak, vagy csak önámítás. Bármennyire rászánjuk is magunkat az imádságos életre, ha folyton-folyvást a szent dolgokon törnénk is fejünket, mindez mitsem használ nekünk, ha a magunk legyőzésén nem fáradozunk.

20. Ha azt akarjuk, hogy a mennyei dolgok szeretete bennünk szétáradjon, szakítanunk kell a mulandók szeretetével. A boldogságnak nagy részét teszi ki az, hogy szívünk hajlékát elzárjuk a világ előtt, hogy az nyitva álljon az egy Isten számára. Oh boldog együttlét! Mikor lemondunk a teremtmények használatáról, és ezzel a legbarátibb viszonyba lépünk a Teremtővel.

21. A legnagyobb nyereséggel akkor zárul kereskedésünk, amikor bármink legyen is, azonnal elvetjük azt, hogy ezzel megszerezze az összes javak keresett megadóját. Bátran eltékozolhatsz mindeneket, sőt még magadból is kivetközhatsz, ha így felöltheted az Isten kegyelmét, és kitűzheted az Istenség királyi jelvényeit.

22. A lelki szegény egyszersmind vagyó-

nos is, mivel Istenben az ég és föld minden javát bírja. Mert minek a hiján van az, kinek többje van, mint mindenki másnak? Ki megelégszik a magáéval és akit nem gyötör a vágy, hogy bírjon mással is.

23. Magunkra legyen gondunk, és magunkra vessünk tekintetet, és még csak látni se kívánjuk azt, amit megkívánnunk nem illik. Lemondtunk a világról, ne foglalkozzunk emlékeivel, még csak ne is gondoljunk arra, hogy valaha ismertük. Bölcs emberre vall, aki még emlékezetéből is kitörli azt, aminek szeretetéről lemondott.

24. Szemünket az örökkévaló javakra kell szegeznünk, jóllehet nem esnek érzékeink alá. De azért igazak azok, és megérdemlik a jó nevet; minden más csak hiúság meg hiúság és nem árt a feledés örvényébe temetnünk.

25. Szeretetünk ne elégedjék meg egyedül az Isten szeretésével, jóságosan fel kell karolnunk szeretetünkkel testvéreinket, felebarátainkat is. Ha nem is tudunk mindenkivel egyformán jót tenni, annyit mégis megtehetünk, hogy azok velők született gyarlóságait és kellemetlen társaságukat megsértődés nélkül elviseljük.

26. Soha senkit se vessünk meg. Se nyomora miatt, se hibái miatt, mert néha

a természet ilyesmikre is ragadja az egyébként ártatlan éltű embert. Ha a természet folytán valami dicséretes vagy bűnös dolog jutott valakinek osztályrészül, ez Isten dolga, az ő szándékát nem szabad bíráló tárgyává tennünk. Ugyan miért vetünk meg más a szüksége miatt, miért akarunk ezzel megnagyobbodni, mi, kiket Isten bőségesben megáldott javaival? Vigyázzunk, igen vigyázzunk, nehogy a javakban dúlakodva megsértsük a Teremtőt, aki előtt mélységes alázattal be kell vallanunk, hogy e javakra semmi érdemünk sem volt.

27. Rendkívül nagy esemény, hacsak egyetlen méltatlanságot szenvedünk is el Krisztusért; méltán többre kell ezt értékelnünk minden vezeklésnél, melyeket az ég számára megérett lelkek valamikor véghezvittek, vagy jómagunk felvállalhatnánk. Mert ha az önmehtagadásokat mellőzzük is, ezzel még nem sértettünk meg egyetlen törvényt sem; de már ártalmas, ha felhagyunk a béketűréssel. Istennek a legcsekélyebb megbántását is kerülnünk kell, mert nagyobb veszteség ez reánk nézve, mintha elvesztenénk nemcsak a földi, hanem az összes mennyei javainkat, és jócselekedeteink értékét.

28. Ha nincs béketűrésünk, még a szent vágyak is hiábavalóságok, bármiként tüzel-

jenek is minket. Sokan visszakívánják a nérói üldöztetés idejét, vagy hogy újabb vallásüldözés keletkeznék, és így életüket Istennek áldozhatnák; de azonközben nem tudják elviselni az Isten szolgájának egyetlen szavát, hangosan feljajdulnak az élet terhe alatt, zúgolódnak az előljárók parancsai miatt, és a legkisebb bántalomra előnti őket az epe. Pedig a legjobb béketűrés és a legmegbízhatóbb vértanúság abban áll, hogy alávetjük magunkat mások kényének-kedvének. Szörnyetegekkel szeretnénk harcra kelni, minőkkel sohasem találkozunk az életben, mi, akik a fülünk körül repkedő légy dongására is megre megünk.

29. Nem kis hálával tartozunk azoknak, kik akár keményebb szóval, akár durvább módon bánnak velünk, mert ezzel alkalmat adnak rendkívül nagy jó megszerzésére. Eszközöknek kell őket tekintenünk, vagy Istentől felfogadott mesterembereknek, hogy szép fényesre csiszoljanak, hogy szép alakúra köszörüljenek, hogy mi is azok közé a drágakövek közé soroztasunk, melyekből a mennyei épület áll. Ime a halálra való beteg nem bánja, hadd vagdaldják, hadd sütögessék, kínozzák, sőt még fizet is ezért, csak hogy még néhány órát élhessen. És mi ugyan megköszönjük-e

azt az ellenünk dühöngőknek, kik éppen ezzel csak arra segélnek, hogy örökké éljünk?

30. Ha velünk az Isten és vele jóbarátságban vagyunk, nincs semmi, ami bennünket aggaszthatna, vagy szomoríthatna. De ha magunkra hagy minket, vagyis mivel megbántottuk őt, elhagy minket, máris a pokolban lakozunk, ha mindjárt a világ gyönyöreiben úsznánk, vagy magában a mennyekben uralkodnánk is.

31. Az Istennel egyesülten szenvedni vagy gyötörtetni, ez a legfőbb boldogság. Isten nélkül boldognak lenni pedig a legnagyobb szerencsétlenség. Sokkal okosabb, ha szépen elviseljük az Istentől vállainkra rakott keresztet, mintha türelmetlenül lerázni akarnánk magunkról annak terhét. Majd társunk lesz ő fátalmaink közepette, vagy éppen teljesen leveszi azt rólunk.

32. Ha nem akarunk szenvedni, csak nyugalmunkat veszítjük el. Az Istentől reánk bocsátott kellemetlenség nem akadálya az erénynek, hanem elősegítője. Nyilvánvalóan csalódunk, mikor azt hisszük, hogy az akadályoz minket az életszentség útján, aminek útján maga a Szentek Szentje annak elérésére hívogat.

33. Mihaszna szállunk szembe a Teremtővel, erősebb ő nálunk, csak alul kerü-

lünk. Kár fejünket a fajhoz verni azért, hogy miért nem másként, más úton-módon vezet minket az erényre. Igen is jól tudja ő, hogy csak hasznunkra válik amit ő a mi dicsőségünkre teszen, és igen jól érti, miként tisztítsa meg lelkünket a legrútabb beképzeltedések útján.

34. Mikor a viszontagság lelkünkre nehezedik, valljuk meg, hogy Isten érdemünk felett szeret és szerencsétet minket. Ezek csak Isten ajándékozta kegyelmek, és csak akik nem ismerik, mondják róluk elég helytelenül, hogy büntetések. Tudnunk kell, hogy az ég sohasem jóságosabb irántunk, mint amikor szinte elhalmoz a bajokkal. Legyünk ezekért mindenkor hálásak, és bizonyosak afelől, hogy Isten senkivel méltatlanul nem bánhat, senkinek ártalmára nem lehet.

35. Tömérdék tövisnél is borzalmasabbak a bűnök, ne csodáljuk tehát, hogy összeszúrdalják lelkünket és az ezer meg ezer sebből vérzik. Távoztassuk el az okot, és tűrjük el békén a következményeket. Imádjuk a minket megpróbáló Istennek igazságosságát, és reméljük a rajtunk megkönyörülő Isten segédelmében.

36. Ha kiszárad a lelkünk, és nem érezzük semmi jónak az ízét, mintha csak Isten is eltaszított volna magától, azért

bátor lélekkel bízzuk magunkat teljesen az isteni akaratra még e szomorú elhagyatottságban és árvaságban is. Ez az alázatos lemondás csak ajtó és út leend számunkra, melyen Isten hamarabb visszatér hozzánk és a mi kiszikkadt lelkünket új örömmel és vígassággal tölti el. Ne essünk tehát kétségbe, ha néha Isten elrejt magát lelkünk szemei előtt, mert nagyon is ránk fér, hogy megismerjük hitványságunkat, és hogy éppen ott érjen az ostorcsapás, ahol a szerető szív érzékenyebb.

37. A lelki árvaságnak érzete nem mindig a bűneink büntetése, hanem az erény próbaköve is, mert ilyenképpen akarja Isten kikémleni türelmünket és hitünket. Amikor szélcsend uralg a tengeren, az evezők-höz kell nyúlnunk. Aki nem enged a bajokban, ezzel a küzdelemmel is elősegíti a menny felé jutását.

38. A bűneinket meg kell ugyan siratnunk, mert felettébb megbántottuk velük az Istent; de a bocsánat és üdvözülés felől kétségbeesnünk azért sohasem szabad. Emeljen fel minket az Istennek irgalmasága, és ne nyomjon le minket a magunk nyomorultsága. Hisz azt olvassuk Júdásról is, hogy megbánta elkövetett gonosz cselekedetét, de mivel nem mert remélni, elveszett.

39. Mielőtt még vétkeznénk, a Szentlélek élénk színekkel ecseteli előttünk a bűn rútságát és visszariasztani igyekszik attól; de amikor már elkövettük a bűnt, hogy megkönnyítse a bocsánatot, enyhíti a bűnösséget. A gonosz lélek éppen ellenkezően cselekszik. Mielőtt beleesnénk a bűnbe, kicsiségnek mutatja a bűnt és kendőzi annak gonoszságát; de kövessük csak el, mindjárt a végtelenségig felfújja azt, vagy azért, hogy a bocsánat felől kétségbeessünk, és még gonoszabbul éljünk, vagy hogy megúnva lelkiismeretünk mardosását, az élet bűnös örömeinek karjaiba vessük magunkat.

40. A szertelen bánat néha a titkos kevélységben gyökerezik, és mivel az ilyen bűnbánatnak gyökere rossz, gyümölcsei sem lehetnek jók. Hisz ezek a gyümölcsök a túlságos önbizalomból származnak, mely maga is rossz valami, tehát nem képes mást szülni, csak káros következményei lehetnek. Ismérjük be szerencsétlenségünket, ismerjük be azonban Istennek irgalmasságát is. Nagyobb az isteni irgalmasságnak hatalmas üdvösségünket illetőleg, mint a bűneinké kárhozatunkra.

41. Amikor az Istent alázatosan kérjük, hogy bocsássa meg bűneinket, ezzel mintegy gyönyörűséget okozunk neki, kedvességet,

és tiszteletet tanúsítunk iránta. Az ő jóságáról méltóan kell éreznünk, vélekednünk, és a kegyelem királyi székéhez félelem nélkül kell járulnunk. A mi gondolkozásunk szerint vélekedni felőle csak sértés reá nézve. Az ő keble nincs telve epével és bosszúval, az emberi szokásoktól nagyon is távol áll, mert megkegyelmez a bűnösöknek, maga ajánlja fel a bocsánatot, és nem merül ki türelme a mi állhatatlanságunk folytán. Ne tulajdonítsunk neki más, tőle idegen jellemvonást; mert ő végtelenül jó, irgalmas, könnyen megbocsátó, kegyes atya.

42. Esküdjünk meg arra, hogy a bűnök minden nemét kerüljük, és bízunk abban, hogy minden bűnünk bocsánatát megnyerjük. De mégis leginkább azokat a bűnöket kerüljük el, melyek szinte már második természetünké váltak vagy amelyre legnagyobb a hajlamunk.

43. A bűn el nem követése előtt éppen úgy kell attól félnünk, mintha arra soha bocsánatot nem nyernénk. De ha már elestünk, oly bizalmas szívvel járuljunk Isten színe elé, mintha nem vétkeztünk, sőt neki a leghívebben szolgáltunk volna. Járuljunk elébe könnybelábadt szemekkel, szégyenpírral arcunkon, de cseppet sem kételkedve, semmit sem megzavarodva.

44. Előbbi életünk tévedései csak a mélységes megalázódásra szolgáljanak okul, nem pedig a kétségbeesésre; ne a tévelynek és megrögzöttségnek, hanem a jobb életnek legyenek azok ösztökéi. Bízunk az Istenben, mert ha ezerszer elestünk is, ő kétszer annyiszor kinyújtja felénk segítő jobbját, hogy felemeljen minket. Szinte azt kellene gondolnunk, hogy Istent a mi újabb eséseink nem hogy meg nem bántják, hanem irántunk még gyengédebbé teszik. Az ő jósága szinte legyőzi a mi gyarlóságunkat.

45. Ha elestünk, minél előbb szálljunk magunkba; kettőzzük meg buzgalmunkat az Isten szolgálatában, és tanuljuk meg elestünkből, hogy mit tehetünk mi, és mit az Isten. Így téve, a sebektől gyógyszer készítünk és az ellenséget saját fegyverével döfjük le. Az utunkba gördített sziklák csak arra intsenek minket, hogy lép-teinket jobban megfigyeljük. Ha közben mégis elesnénk vagy a sziklában megüt-nénk magunkat, azért ne hagyjuk félben az utunkat. Istennek csakis az égi szellemek szolgálhatnak minden hiba és vétség nélkül; embernek ez nincs megengedve.

46. Cseppet se csodálkozzunk azon, hogy az ártalmas növények minden neme újra kisarjadzik lelkünkben; mélyebben lebo-

csátják azok gyökereiket, mintsem hogy egy-két napi munka árán kiirthatnók azokat. Biz nem kis veszély fenyegeti azokat, akik mivel jámbor lelkesedés tüzei őket, máris azt hiszik, hogy most már legyőzték minden kívánságukat, és teljes biztonságban élhetnek tőlük; és mintegy máris megízlelhetik a boldogult lelkek biztonságos békességét. Nem egyszer az ilyen jámbor érzés köpenye alá rejtőzik az elbizakodottság és amikor kinyilvánulnak tévedéseik és hibáik, ezek az óriási lelkek egyszerre lezuhannak képzelt egükből, és nemcsak ellanyhulnak az erényekre való törekvésben, hanem sajnos teljesen fel is hagynak vele. Nagyon fontos tudnunk, hogy kivel küzdünk, hogy így tanujelét adjuk Istenben való hitünknek és bátorságunknak, és a küzdőtéren mindenkor teljesen felfegyverkezve álljunk.

47. A küzdelemben legyünk mindig óvatosak, nehogy ellenségünk felülkerekedjék, mert ezer az ellenségünk és rejtekből támadnak. Éppen ezért mindig résen kell állanunk az ő mesterkedéseivel szemben, mert ebben nagy mester; legyünk éberek, és mivel állandóan ellenségek között élünk, soha egy percre se vessük le fegyverzetünket, a szembeszállásra mindenkor készen álljunk.

48. Ne higyjük a viláért se, hogy amíg élünk, megmenekedhetünk a kísértések elől; övezzük fel azért magunkat, hogy a küzdelemből ne csak sértetlenül kerüljünk ki, hanem ezenfelül üdvünkre vagy állapotunkra nézve valami üdvös zsákmányt is szerezzünk.

49. Amikor a gonosz lélek zaklat minket, folyamodjunk buzgó imádsággal az Istenhez vagy gyullasszuk fel magunkban az Isten szent szeretetét, ha azt akarjuk, hogy az ellenséges támadás lelkünk javára váljék. Hasonlóképpen ha kísértés lép meg minket, meg kell alázódnunk Isten keze alatt, elménkbe kell idéznünk az ő végtelen jótéteményeit, és az élet után reánk váró négy utolsó dolgot.

50. Elhagyatottnak érezzük magunkat? Gyötrődünk a kísértések közepette? Aggodalmaskodás vesz erőt rajtunk? Testünket kínok, lelkünket veszedelmek háborgatják? Rajta, tegyük reájuk a béketűrés olaját, és ez egyedül elveszi minden bajunknak sajgó fájdalmát. Maga az Igazság tanuskodik arról, hogy nincs magasztosabb és fenköltebb szeretet, mint életünket adni barátunkért; és még ennél is, éltünk odaadásánál is többet teszünk, amikor víg kedéllyel szenvedjük el a lélek árvaságát, mely kínosabb magánál a halálnál is, —

azt, mely nagy kísértéseknek sorozatával és ezer meg ezer nyomorúsággal keseríti meg lelkünket.

51. A már felcseperedett csecsemőket elválasztják az anyai tejtől. Szakasztott így tesz Isten is. Akik már megerősödtek lélekben az erény útján, azoktól megvonja a gyengéd vigasztalásokat, és keményebb étkekkel táplálja őket. A keserőségek és könnyek kenyerét adja nekik a lelki nyálkságok helyett. Amikor megjelent Szent Jánosnak körülövezett mellel, kezében lámpával, ezzel azt akarta értésünkre adni, hogy azoknak nyújt világosságot, akiktől megvonta a tejet és édességeket; sőt mi több, világosságot kap azoktól, akik nehéz csatát vívtak érette.

52. A büntől kell rettegnünk, nem pedig az érte járó büntetéstől. De miért is szomorkodunk amiatt, amiben Istennek kedve telik? Hiszen csak azt kárhoztatjuk ezzel, amit ő jónak talál. Nagyon is rendjén van, hogy most szenvedjünk; mivel csakúgy duzzadunk az önszeretettől, azért oly keserű nekünk a bűnhődés, azért oly lanyha bennünk az Isten iránt való szeretetünk: mert csakis erre vall az, hogy menekülünk az elől, amit Isten a mi javunkra kíván fordítani.

53. A lassanként támadó szomorúságot

megenyhíti a közeli segedelem reménye. A viszontagság nem szokta az embert állandóan lenyomni, és nincs is olyan kegyetlen balsors, melyet meg ne enyhítene közben-közben némi vigasztalás. Az égboltozatot sem lepik el olyannyira a felhők, hogy rövidesen át ne törne rajtuk egy-egy kedves napsugár. A nemeslelkű fiú sohasem veszi zokon atyjától, mikor atyai szigorral bünteti, mert jól tudja, hogy rövid idő múlva ismét kedvességekkel halmozza el őt.

54. Ha igazán és őszintén szeretnők az Istent, sohasem fáznánk a szenvedésektől. Nem lehet szóval kifejezni, hogy mennyire érdekünkben áll, hogy mily kiváló jó: szeretni és szenvedni. Aki abban a reményben él, hogy örökké örvendezhet majd az Istennel, annak nem szabad menekülnie az elől, hogy itt pillanatnyi ideig szenvedjen.

55. A keresztfán találunk a Megváltó Jézusra, tehát a kereszten kell keresnünk is. Mihelyt kívánczunk a szenvedés után, máris kevesebb a szenvednivalónk; mennél inkább óhajtjuk, annál inkább csökken az. Mennél mélyebbre meghajolunk, amikor terhet veszünk magunkra, annál kevésbé érezzük annak görnyesztő súlyát. Semmi sem esik oly nehezünkre, mint

amit magunk akaratóból választottunk.

56. Ha lett volna valami vagy volt volna e világon, ami jobban megfelelt volna az embernek vagy reá hasznosabb lenne, mint a viszontagságok elviselése, azt Isten bizonyára megadta volna az ő hön szeretett Fiának; de ő azt parancsolta meg neki, hogy szenvedjen, szenvedjen többet, mint valaki is az emberek közül eleddig vagy akár a világ végéig, mert a szenvedésnél nincsen semmi dicsőségesebb, semmi gyümölcsözőbb.

57. Ájtatos tisztelettel övezzük azt a gerendát, melyen az Istenember néhány órán át függött: nem kell-e nagyobb tiszteletet tanúsítanunk azok iránt a kegyetlenkedések és nyomorúságok iránt, melyeket harminc év alatt elviselt, és csak magán a keresztfán fejezett be?

58. A boldog mennylakók mindannyian inkább kívánnák, hogy akár az utolsó ítélet napjáig se láthassák az Isten boldogító színét, mintsem hogy megfosztassanak akár a legkisebb érdemtől, akár a kegyelem morzsájától, melyet egykoron földi életükben megszereztek azzal, hogy Jézus szerelméért szenvedhettek.

59. Serényen vigyázzunk szívünk érzelmeire, nehogy lelkieknek véljük azokat, amik csakis a testnek hízelegnek. Mert

nem minden gerjedelem lelki, mivelhogy nem érzéseinken át nyilvánul meg. Nem nyugszik szilárd alapokon az a jámborság, amelyik csakis erre épül. Még azok a szokatlan Isten iránt való hevületek is buborék gyanánt elenyésznek ugyanattól a szellemtől, mely azokat gerjesztette.

60. Az a szeretet az igazi, és szinte a többiek fejedelme, mely Istennek minden akaratát oly erős lelkülettel karolja fel, hogy tapodtat sem tágít mellőle, ha mindjárt máglyára vetnék is, és a kínzások ezer fajával gyötörnék is miatta.

61. Akár öröm árásszon el minket, akár szomorúság, akár vigasztalást hullasson az ég, akár a lelki aszálytól hervadjon a kedélyünk; egyképpen ragaszkodnunk kell az egy Isten dicsőségéhez és tiszteletéhez. Hacsak nem ezen az úton haladunk, lassú léptekkel jutunk el az erényre: mindig csak a kezdettel bajlódunk, azt szeretjük, és azon elmélkedünk, amit a tehetség vagy a természet sugall; és nem engedelmesszünk a józan észnek, pedig ennek a szellem szolgálatában és vezetése alatt kell állania.

62. Isten akarata az, hogy magunkat a semminél hitványabbnak tartsuk, megalázzuk, nemesen legyőzzük, sok mindent türelmesen elviseljük, ne hajszoljuk a ma-

gunk kényelmét, és semmi másra ne törekedjünk annyira, mint hogy az Istennek, a mindenek Intézőjének tessünk.

63. Ha az öröm vagy a szomorúság át lépik a kellő határt, egyformán ártanak és a lelket megzavarják. Arról a csapongó jókedvről és túlaradó elbúsulásról van itt szó, mely az érzéket lefoglalja és a mértéket nem ismeri. Ezt a két érzést a dolgok szeretetével vagy gyűlöletével kell lemérnünk, és az ebből leszűrt tudással kell tökéletesíteni.

64. Még a mennyei örömök áradatában is félve és kimerően vigadozzunk; éppen így még a kínzó lelki árvaság és levertség idején se adjuk át magunkat a szertelen búsulásnak. Mivel ezek az indulatok érzésbeliek, könnyen összeütközésbe kerülnek az ésszel és nem egykönnyen jóvátehető károkat okoznak. Még az egyébként oly üdvös bánat is hibáink felett képes az embert megfosztani az örök üdvösség reményétől, mihelyt szertelenné válik.

65. Amiként a gonosz szellem a szertelen szomorkodást eszközül használja fel, hogy az amúgy is agyongyötört szívet kétségbeesésbe ejtse; éppen úgy a túlzott vigasságot is arra irányítja, hogy annak folytán a helyes és tisztos határokon túl mennél messzebb ragadtassunk.

66. A leghelyesebb és kipróbált cselekvési mód csakis az, mely egyez a józan ész szabályaival és nem a mi hajlamainkkal és vágyakozásainkkal. Egyedül a józan ész cselekedeteink előfeltétele, és az erkölcsök okvetlen előmozdítója.

67. Igen dicséretes dolog Istennek szolgálni a vigasság idején ; de azért nem elveendő az Isten rendeléséből reánk bocsátott búslakodás se. A gyász és könny jobban megfelelnek a mi száműzött mivoltunknak. Egyikben sem szabad ugyan elmerülnünk, de mégis inkább itt a siralomvölgyében szomorkodjunk, és a másvilágon reánk váró örömöket halasszuk el.

68. A szív érezhető gyönyöre, a gyengédebb vigasztalások, sőt Szent Pál szerint az égi vagy jövendő dolgok világos ismerete, mi több maga az Istennel való bizalmas társalgás is csak megédesítői a még zsenge erénynek, gyermekeknek való eledel. Mindezek könnyen feltalálhatók a bűnökben élő emberben is. A már férfiasá lett erény nem szorul ilyen édeségekre, már nehezebb táplálékot igényel: az önmegtagadást, gyötrelmet, nehéz dolgok elviselését, Isten szeretetéért vállainkra vett keresztnek állandó hordozását.

69. A természet törvénye is arra kényszerít minket, hogy a józan ész szabályai

szerint éljünk ; az indulatok azonban félrevezetnek minket, hogy ösztönszerűleg a pillanat és szeretetünk hatása alatt cselekedjünk. Nem igazodunk a helyesnek törvényéhez, hanem a vágyak parancsához : nem a szeretet jogait tekintjük, hanem hajlamunk és önszeretetünk ösztönzéseit.

70. Ha van elég bátorságunk ahhoz, hogy életünket a józan ész parancsai szerint rendezzük be, akkor az Istent előbbre tesszük önmagunknál, a felebarátunkat pedig legalább is egy sorba állítjuk magunkkal. Ugyanerre a mérlegre kell tennünk a magunk és mások kényelmét, hasznát, és ne tegyünk arra kisebb súlyt, amikor adunk, mint amikor az adottat elfogadjuk.

71. Hogy más embertársunk felől helyesen vélekedjünk, azt kell tennünk, hogy az ő helyébe magunkat tegyük és viszont. Ha rosszul érezzük magunkat a közelükben, gondoljunk arra, hogy mi is bántóan fogadtunk másokat. Ha megbántottunk valakit, úgy vegyük, mintha minket bántottak volna meg ; így majd bölcsen elhallgatjuk panaszainkat.

72. Amit másnak nyújtunk, azt sohase lássuk nagy valaminek ; amit mástól kapunk, azt meg soha le ne kicsinyeljük. Mások apró hibáit sohase ostorozzuk keményen, a magunk nagy hibáit pedig sohase

mentegessük, mintha hibázni sem tudnánk.

73. Ne kívánjuk, hogy másokat mindig igazságosan büntessenek, de minket mindig kegyeljenek; mások iránt szigorúak, mi irántunk azonban kegyesek, kedvesek és elnézők legyenek. Ha rosszakaróink valami rágalommal illetnek minket; ez ne izgasson fel mindjárt minket; de azt se véljük, hogy amit mi mondunk, az csupa ártatlan dolog.

74. Ne higgyük azt, hogy akit mélységesebben tisztelünk, az mindjárt kivétel minden bűn alól; de azt se véljük, hogy akire haragszunk, az azonnal csakis gonoszat cselekedhetik, bármit tegyen is. Az indulatok hevében mindig balul ítélünk, azért mindig gyanusnak kell tartanunk azt az ítéletet, amikor az önző szív ül a bírói széken. A szeretet még nem ad értéket semminek, hanem éppen a szeretet nyer azoktól értéket. Még legádázabb ellenségünkben is rejtőzhetik valami kis erény; viszont szeretteinkben is lappanghat valamely nagyobb bűn.

75. Szörny az az ember, kinek kettős szíve van, és az egyiket a maga, a másikat mások szolgálatába állítja. Mert az akarat egyedül az ész törvényének engedelmeskedjék. A dolgokat aszerint kell értékelnünk, hogy mennyire válnak hasz-

nunkra és nem hogy mennyire gyönyörködtetnek azok. Az igazira kell eszünket szegeznünk, nem pedig a jónak feltűnő hasonmására.

76. Miért bosszankodunk másokra, hogy féltékenyen vigyáznak a maguk javára: amikor nekik is tőrniök kell, hogy mi a magunk javára törekszünk? Ne bántson minket, hogy mások panaszkodnak reánk, ha azt akarjuk, hogy ők is elhigyjék a mi panaszaink jogosságát.

77. Úgy viselkedjünk másokkal szemben, aminő viselkedést szeretnénk részük-ről velünk szemben; olyanok igyekezzünk lenni Istennel szemben, mint aminő Ő velünk szemben. Abból, ahogyan Isten bánik velünk, tanuljuk meg, hogy milyen magatartást kell másokkal szemben tanusítani. Isten türelmesen elviseli az elkövetett rosszat és nem szűnik meg nekünk még kegyelmet is adni. Mit panaszkodunk, hogy az emberek a maguk módjára bánnak velünk, és amiként mi az Istennek, úgy ők nekünk hála helyett sértegetéssel fizetnek? Aki tudatában van annak, hogy a teremtményekkel visszaélve megbántotta a felséges Istent, annak el kell szenvednie azt is, hogy e teremtmények Isten kezében a bosszúállás eszközei legyenek, és megtorolják a rajta

elkövetett sérelmet. Nem szabad azért egyetlen Isten teremtménye ellen sem zúgolódnunk, mert mindegyikük csak a Teremtőjüket ért bántalmat bosszulja meg.

78. Teljesen hagyjuk rá magunkat és mindenünket az Isten akaratára; és bármit is rendelt el felőlünk öröktől fogva, szolgáljon az vigasztalásunkra. Akár homályban hagy minket, akár a dicsőség fényével sugároz be minket; akár elhalmoz minket ajándékaival és kegyelmeivel, akár megvonja tőlünk mindezeket; akár aggsággal gyötörjön, akár szabadon hagyjon gyönyörködni; bármit hozzon is a sors, akár örömet, akár bánatot, mi azért legyünk mindig hívek az Isten akaratához, és szeressük őt rendületlenül. Mindent az ő jóságos kezéből fogadjunk, bármi érjen is minket, ha mindjárt súlyos, sőt elviselhetetlennek látszó volna is az, amit reánk mér; sőt ne csak türelmesen és alázatos szívvel, hanem vidám és hálás lelkülettel, bízva abban, hogy mindent az ő jóságos atyai gondviselése bocsát reánk csakis a mi javunkra.

79. Amikor a bajt el nem háríthatjuk vagy minden igyekezetünk mellett sem tudjuk a rosszat jóra fordítani; akkor hagyjuk minden gondunkat az Istenre: ilyenkor szerényen be kell várnunk az Isten

végzését, mellyel a végtelenül bölcs Bíró elrendeli, hogy a baj vagy végleg megszűnjék, vagy belőle valami jó származzék.

80. Ha a minket ért méltatlanságot nem is tudjuk elviselni vidáman, de tudhatjuk mérséklettel. Sokkal nagyobb sérelmeket is kiállott Krisztus szokatlan szelídséggel. Fékezzük meg a hirtelen támadt harag kitörését, vessük szemünket az isteni kézre, mert ő a legigazságosabban s kétség sem férhet hozzá, a legtisztább szeretettel megtűri, hogy minket rosszal illessenek és nem egyszer maguk sem tudják az illetők, hogy ők csak eszközök az Isten kezében és szándékait velük teljesíteti.

81. Inkább azt tegyük, amit más szeretne, mint a magunk akaratát; tegyük meg Isten akaratát, tegyük meg a testvérünkét, sőt tegyük meg bántalmazóink és ellenségeink akaratát is, ha azt bűn nélkül megtehetjük, inkább, mint a magunkét. Semmit sem szabad oly értékesnek tartanunk, mint az engedelmesség érdemét.

82. Sohase toljuk fel magunkat mások fölé; magunkon kívül senkit meg ne vessünk; magunkat másoknál alantállóbbaknak és érdemtelenebbeknek tartssuk; tőrjünk, hogy a törvényt fejünkre olvassák; igyekezzünk Istenért arra, hogy mindenki helyeslését kiérdemeljük; még a legutolsó

ember intelmét se vegyük hallatlanra; végül tartsuk megfelelőbbnek, hogy a magunk hibáit alázatosan beismerjük, mint azt, hogy mindenáron, sőt vakmerően tisztázzuk alóluk magunkat.

83. Éppen úgy örvendezzünk a mi alázatos csekélységünknek, mint a világ kedvelői tetszelegnek hiú nagyságuknak. Kívánjuk, hogy az emberek szemében ne legyünk értékesek, hogy annál jobban hasonlítsunk Megváltónkhoz és az ő szentes Ányjához.

84. Ne akarjunk másnak tetszeni azzal, hogy hívságosan mindent helyeslünk; viszont üres félelemből az ő nemtetszésüktől se riadjunk vissza. Ne kutassuk mások cselekedeteit kíváncsian; se ne ítélkezzünk róluk elhirtelenkedve. Ne merüljünk el felesleges gondokban, így otthonunkban a legjobb nyugalmat élvezzük.

85. Mutatkozzunk mindenki előtt jószágosnak és megközelíthetőnek. Más javaiban éppen úgy gyönyörködünk, mint a magunkéban; más bajain éppen úgy szomorkodjunk, mint a magunkén. Legyen szeretetünk kiáradó és kész arra, hogy mindenkinek használjon. Ne izgasson fel minket még a legkiállhatatlanabb ember viselkedése se; és soha még a legmegrögzöttebb ember üdvössége felől se essünk kétségbe.

86. Kevéssel megelégedve ne kérjünk mást csakis csekélységet és könnyen megszerezhető; viseljük el a szegénységgel járó némi kellemetlenséget, melyet maga az Istennek Fia is megszeretett, és azután ajánlott is nekünk szolgálainak és tanítványainak, mint Mesterünk és Urunk. A tanítvány örül annak, hogy mesterének nyomdokába léphet, és a szolga is vigad, hogy a munkából a részét urával egyetemben kiveheti.

87. Akkor kezdünk békén lenni, amikor a vágyainknak véget vetünk. Semmit se várjunk e földi dolgoktól, de ne is féljünk semmitől, és akkor a magunk uraivá leszünk, nagyobbak minden királynál. Egyedül az Istent szeressük, egyedül a büntől féljünk, ez majd nyugodalmat és a legőszintébb békét adja meg nekünk. Semmit sem kívánva a leggazdagabbak vagyunk, semmitől sem félve a legnagyobb biztonságban élünk. Ki okozhat nekünk rosszat, ha mi éppen azt a javaink közé sorozzuk? Ki ronthatja el szerencsénket, ha mi abban leljük legnagyobb gazdagságunkat, hogy mit sem szeretünk, mit sem kívánunk?

88. Még legjámborabb óhajaink is alkalmazkodjanak az időhöz és erőnkhez. Ha a betegség ágyhoz szegez minket, ugyan mire való azt kívánni, bár a szószékről

hirdethetnénk Isten ígését, vagy hogy a kórházakat látogathatnánk? Félre az idétlen óhajokkal, és készüljünk a béketűrésre, mert ez felel meg legjobban jelen állapotunknak. Az ilyen meggondolatlan vágyak azonkívül, hogy teljesen haszontalanok, csak időnket rabolják el az észszerűbb óhajok elől.

89. A gonosz lélek azon szokott fáradozni, hogy elménket teletömje mindenféle hiú és üres tervekkel, melyek sem most nem hasznosak, sem soha meg nem valósíthatók; hogy mindig mással foglalkozva elterelődjék lelkünk attól, ami érdekünkben áll, és üres árnyékok után futva megcsalódjunk. Az érdemgyűjtés alkalmá közben elmúlik és kijátszásunkat későn vevén észre, a jócselekedet reményét is elveszítjük.

90. Az ideiglenesek elenyésznek, hacsak a jövőökre nem figyelünk. A lelkiek azonban az igaz és nemcsak véletles erények, éppen a jelenvalók elhanyagolása folytán, biztosítanak minket az örökkévalók tekintetében. Tegyük tehát azt, amit éppen teszünk, és ne azzal foglalkozzunk, amit a jövőben tenni szándékozunk. Arra törekedjünk, hogy ami kezünk ügyében van, az helyesen történjék.

91. Nagyobb fontosságú ügyünk alig akadhat, mint hogy minden gondunkat

komolyan az Isten tiszteletére fordítsuk; de más oly törekvés sem adódik, mely után forróbb vággyal kellene epednünk. A léleknek a vágyaink adnak erőt, a legmegfelelőbbek ezek minden kellemetlenségnek elviselésére, és minden fáradságnak leküzdésére, melyek a tökéletesség útján előfordulnak. Hosszadalmás és mondhatnók, igen fáradságos út ez; bármennyire előre jutottunk is, még mindig sok áll előttünk, és hacsak egy pillanatnyit is veszteglünk, ez már annyi mint visszamenés. Ezen az úton sok vendéglő és fogadó van; ne időzzünk ezekben, hanem lopva surranjunk el mellettük, és haladjunk előre. De hogy tudjuk, melyik úton haladunk, vagy hogy már mennyire jutottunk, a szentebb élet mesterei kilenc ilyen fogadót, helyesebben az Isten szolgálatának kilenc lépcsőfokát különböztetik meg, tekintettel azokra, kik erre az útra léptek. Figyeljük csak meg, hogy melyik osztályba tartozunk, mily messze vagyunk még a végcéltól.

92. Az első osztályba azok tartoznak, akik bűneiket annak rendje szerint meggyónták, és magukat a legkomolyabban eltökélik arra, hogy ezentúl azokat elkerülik, de közben semmi gondot se fordítanak arra, hogy a bocsánatos bűnöktől is óvakodjanak. Ezekben még langyos a

szeretet és könnyen meg is fagyhat, mert szerfelett nagy az önszeretetük és így elég rosszul teszik ugyan, de csak magukat dédelgetik. Ez a fogadó ugyan kívül van már a poklon, de nem igen messze esik tőle, miként Trithémus mondotta; sőt ha egy másik hittudósnak adunk hitelt, a pokol szélén járnak azok, kik ennyire önbizakodó és hanyag életet folytatnak. Mert akik a kisebb hibákat, bűnöket alig-alig igyekeznek elkerülni, akik a testnek a legszabadabban szolgálnak, kik nem kerülnek a bűnök alkalmait és a súlyos bűnök veszedelmeit, azok már nagyon is közel állanak az örök kárhoz. De ha valaki el is kerülné ezzel az étellel a pokoli rabságot, másutt, a tisztító tűzben kell majdan levezekelnie hibáinak büntetését rettenetes és hosszan tartó kínokkal. Ezenfelül azok a cselekedetek, melyeket a gyehenna félelme váltott ki, nagyon tökéletlenek, sok szenny tapad azokhoz, és kevés érdemet szereznek.

93. A második fokon azok állanak, akik készséggel hallgatják a Szentlélek intelmeit, a világ hiúságai elől kitérnek, gondosan eltávolítják a súlyosabb bűnök csábításait, állhatatosan igyekeznek a jámborságra; egyébként azonban nem igen irtóznak a kisebb bűnöktől, és ámbár részben elkerülik a bocsánatos bűnöket,

nem szabadítják ki magukat a sátán ügyes mesterfogásaiból, töreiben fennakadnak, szenvedélyeik szele elragadja őket, és emiatt éppen nem alkalmasak a hősiek erények gyakorlására. Ezek a hiú biztonság érzettől elkapatva megnyugosznak abban, hogy az Isten szent felségének szolgálnak, pedig az ilyen hiú önbecsülők tömérdek hiba veszedelmében fognak leledzeni.

94. A harmadik osztályba azok sorolhatók, kik nemesen megfékezik a testet, legyőzik a világot, magukat böjttel és virrasztással sanyargatják, mert ezek az erény gyakorlásában nagyon is segítségünkre vannak. De ezek is még abban a hibában szenvednek, hogy őket inkább az örök kínoktól való félelem, vagy a jutalom vágya sarkalja, mint az Istennek valódi szeretete. Az ős ellenség ezeket is szokta zaklatni, de rejtekéből, és hamis ürügyekkel elvonja őket a maguk leküzdésének benső gyakorlatától, az alázatosság, szeretet és más erények gyengédebb indulataitól, azzal, hogy egyes teremtmények iránt szeretetet gyullaszt bennük, hogy egyes egyénekhez és foglalkozásokhoz makacsul ragaszkodnak, és ürügyül azt hozza fel, hogy ezzel még nem vétetnek Isten barátsága ellen. Eközben azután nem figyelnek arra, hogy az ilyen kevésbé legyűrt indulatok

bennük akadályt gördítenek az isteni adományok elé, hogy lelkiületük mindig kételkedik és aggodalmaskodik, ez azután zavarja őket és a szenvedélyeiktől soha meg nem tudnak szabadulni.

95. Az utasok negyedik csoportját azok alkotják, kik a jámbor vezekléseken és a test fékentartásán kívül bensejükre is gondot fordítanak, szent dolgokról elmélkednek, és mennél több időt töltenek imádságban. De még ezeknél is van valami kiváló dolog, mit megkívánnánk; a maguk teljes megtagadása. Mert ezek az ilyen lelkiélvezetekben nem annyira az Isten dicsőségét keresik, mint a magukét, mellyel átélvezik a jámbor gyönyörnek ízét, és sohase függetlenek érzéseiktől és akaratuktól. Az áhítat eme tűzében, áradozóan szeretik az Istent, nehéz dolgokat, keresztet, halált szeretnének; de múljék el csak ez a gyengéd érzés, egyszerre reájuk sem lehet ismerni, esedeznek ugyan a harcért, de az első nehézség láttára máris visszahökkennek. Csak parancsoljanak nekik olyasmit, ami nem felel meg inyüknék, egyszerre kitűnik, hogy mennyire messze állanak a maguk legyőzésétől. És hogy rejtve maradjon önszeretetük, amely őket szerfelett elragadja, és hogy akaratukat elérjék, könnyen ezer bizonyítékot

találnak arra, hogy az ő összes törekvésük egyesegyedül az Isten dicsőségének előmozdítására irányul.

96. Az ötödik fogadóban azok pihennek, akik a maguk akaratát mindenben megtagadják, hogy így az isteni akarattal teljesen egyezzenek, és készek nemcsak az előljárók, hanem az alattvalók akaratát is teljesíteni, ha az nem ütközik az isteni törvénybe, és bűn nélkül teljesíthető; és figyelmezik a mennyei sugallatokra; a legnagyobb szívtisztaságot ápolják, és a legforróbb buzgalommal, a szent cselekmények minden nemével igyekeznek maguknak Istent lekötelezni, és vele szoros barátságba jutni. Elmondhatjuk, hogy ezek már inkább bizton haladnak az úton, az igazságban járnak, és sokkal kedvesebbek Isten előtt, mint az előbbi négy úton haladók. De azért még ezekben sem vert teljesen gyökeret önmaguk megtagadása, mert egyszer másszor elkezdenek ingadozni a szent felvállalásokban, és a maguk szeretete miatt változtatnak azokon. Mihelyt azonban észreveszik ezt, beismerik tévedésüket és a leggyorsabban magukba szállanak, a félrelépéseket szigorú bánattal helyrehozzák, és így ismét visszakerülnek Isten kegyeibe, és magukat újólag az ő akaratának vetik alá.

97. A hatodik lakban azok az előkelően nemes vándorok nyernek szállást, akik magukat teljesen az Istenre bízzák, a maguk legteljesebb megtagadásával egyes egyedül az Isten nagyobb dicsőségét keresik, és ettől őket semmiféle ok vagy ürügy el nem tántorítja. De még ennek az aranynak is van salakja. Bizonyos titkos természeti hajlam üzi őket és szinte a maguk lelki örömeiért buzgólkodnak, vagyis még nem egészen megtisztított szándék vezérli őket, és ez a parányi nyugtalanság késlelteti, hogy a Szentlélek reájok szálljon. Nem irányítanak ugyanis még mindent szándékaikkal az Istennek dicsőségére, és nem is fekszenek neki a maguk feltétlen megtagadásának, az égi ajándékokat nem éppen helyesen használják fel, sem az Istentől nekik cselekvésre nyújtott segédelmet.

98. A hetedik fogadóban csakis azokat találhatjuk, akik már dícséretesen megtanulták a mennyei segedelem felhasználását, és így annyira előre haladtak az isteni barátságban, hogy szorgalmasan összegyűjtik e barátságból származó gyümölcsöket és hozzászoktak ahhoz, hogy mind a jó, mind a balsorsból hasznot merítsenek, készek a lélek és a test minden ügyében az Isten tetszése szerint eljárni, és miként az árnyék követik azt; Megvál-

tónk élete és szenvedése utánzásában készen állanak a szenvedésre és cselekvésre; és a legszilárdabb szeretetben megerősödvén, megingathatatlanok a zavarok minden viharában is. Ezért nemcsak cselekednek, hanem szenvednek is hatalmas dolgokat, az isteni segedelem mindig elárasztja őket, elméjük megvilágosodott, és akarattukkal mindenkori az Istenhez ragaszkodnak. De mivel ez a bőség is veszedelmes szokott lenni a nem óvatosakra nézve, előfordul néha, hogy pályájukról letérnek az élvezetek útjára, vagy szerfelett megilletndnek, és azokat érzékenyebben ízelegetik. Ennek a tévedésnek is határt kell szabnunk, és a jámborság érzetéből fakadó örömeiket vagy éppen ne keressük, vagy csak óvatosan fogadjuk.

99. A nyolcadik állomást azok foglalják el, kik magukat és mindenüket a legtisztábban Istenre irányítják, és a legbensőbbben örvendenek azon, hogy az ő akaratára szabadon intézi mindazt, ami akár a jelen, akár a jövő időben osztályrészük lesz; nem tartanak meg maguknak semmit, még a legkisebbet sem, mint tulajdont, és teljesen mentek a teremtmények iránt való minden indulattól. Ezeket az Isten különös kegyelmeivel és barátságának megnyilvánulásával szokta gyámolítani;

feltárja előttük a jövődöt és égi szózattal is felüdíti néha őket. De még ezek is szenvednek egy hibában, hogy t. i. nem egyenlőképpen örvendenek, amikor a jók elárasztják őket és amikor ezeket Isten megvonja tőlük. Az élvezés emez öröme alatt némi maguk akarata is lappang, mely az Isten szemében nagyon is vétkes, azért vetközzék le ezt és minden indulattól menten csupán csodálják és hirdessék az Isten jóságát, mint amelyben az érdemtelenekek is az ő végtelen jósága folytán bőkezűen részesülnek. Sőt amennyiben érdekükben áll, készeknek kellene lenniök arra is, hogy a kegyességes Istennek eme bőkezűségéből kizárassanak, és mintegy elhagyassanak, ha ez volna az ő tetszése. Mert az ajándékok és kedveskedések eme boldog készlete még nem bizonyítéka a tökéletes erénynek, hanem csakis hű megmutatója az Isten jóságának, mellyel a még zsenge lelkeket a tökéletesség útjának megkísérlésére csalogatja.

100. Az utolsó helyen egyedül azok a vendégek laknak, kik az erényesség buzgó tetteivel, a legtisztább vágyakkal, és az Isten iránt való gyermekded szeretettel és félelemmel felruházottan minden földies kívánságot megszüntettek magukban, kiirtották a test és a vér minden indulatát,

szellemeik módjára még a maguk akaratát is levetkőztették, és egyedül Istennek élnek. Az Isten iránt való lángoló szeretet ugyanis, mert ez lelkesíti őket, hatalma alá veti az egész embert, magát a természetet maga fölé és állapotának módja fölé emeli. Ezek Istennek választott fiai, ezekhez áll legközelebb, ezekre árasztja legbőségesebben az ő kincseit; szent szemlélődésben ezekkel érteti meg mélységesebben az isteni Igék bőségét, sőt feltárja előttük legbizalmasabban a maga legbensőbb érzelmeit. És ezek közepette oly mértékletesen szeretik magukat, hogy az égi javak élvezetében nem nyugszanak meg, és nem gyönyörködnek azokban úgy, mintha az ő javuk volna; hanem mindent egyes egyedül Istennek akaratára irányítanak, és abban megnyugosznak. Mert kioltanak minden tekintetet, megtagadnak minden önakaratot, önkényelmet, egyedül a hitre és szeretetre támaszkodnak, bátran szembenéznek minden sorscsapással, a bajok zivatarával, hogy így Istennek nevét felmagasztalják, felebarátaikat az örök boldogságra segítik, és teszik ezt a mennyei vigasztalás minden enyhítése és balzsama nélkül. Nem lehet elgondolni olyan nehéz, olyan lenézett vagy megvetett, olyan szégyenthozó vagy elszomorító dolgot, ami-

ről azt nem tartanák, hogy mindazt igen megérdemelték; minden színlelés nélkül a legutolsó embernek tartják magukat, és csak azután sóvárognak, hogy lábbal tapossák, megvessék, gyötörjék és Krisztusért ezer kínnal a keresztre szegezzék őket; a bajok és szenvedések bármily nagy özöne sem tudja őket másra bírni, mint-hogy csak egyre ezt hangoztassák: Még többet! Még többet! És ámbár Szent Pállal nem is tudnak egyebet, mint dicsekedni az ő Uruk keresztjében, azért még sem hanyagolják el, hogy lelküket a mennyei ajándékokra elkészítsék, mert ilyesmik bőségesen érik őket, és hogy a Szentlélek alkalmas eszközeivé váljanak, akik minden intését fürgén teljesítik, és az ő irgalmasságáért hálásak. Keblükben az Isten és egyszersmint a felebarátjuk üdvössége iránt való szeretet ég, sőt ragyog; ettől lángragyulva, amennyiben tőlük telik, sóváran keresik, ami a külvilág előtt inkább megvetett és gyötrelmesebb; de bensejükben telvék szeretettel, akaratok nincs, az érzékelt gyönyör vágyától teljesen mentek, utánozni igyekeznek mindenben az ő isteni Mesterüket és Megváltójukat, Jézust. Aki tehát az Istennek szolgálatára szentelte magát, lássa meg ebből, hogy melyik osztályba sorozható,

hogy mily messze van még a végponttól, ne hogy azt higgye, hogy a harmadik égben van, pedig csak még a kiinduló pontnál vesztegel vagy alig egy-két lépést tett meg a szentek útján.

VII. FEJEZET.

Bölcs mondások.

1. Nem helyes meghatározása a halálnak, hogy az egyenlő a gazdagnál és szegénynél, Krözusnál és Irusnál. Mert az élet is éppen ilyen; éppen úgy ellensége az a királyoknak, mint a koldusoknak, és egyaránt kedvez mindegyiküknek. Mindnyájukat részesíti örömeben és fájdalmakban, de mégis azzal a különbséggel, hogy a királyoknak nagyobb az örömük, de a fájdalmuk is. De a nagy púp nem tölti be a lelket, csak teher az. A fenség sem másítja meg a való érzését, sem a szem látóképessége nem lesz nagyobb, ha a hegygerinceket nézzük, mint ha a fővény szemeket vizsgáljuk.

2. A fővénynek még a lelke is eladó: elvesztegeti azt bármily csekély nyereségért. A tányérnyaló szinte árverez a hazugságokra és általuk szerez magának kegyeket. Aki a tiszteltetések után esik, veszedelmeket vásárol; aki minden lében kanál, megvettetését merít. Szerencsétlen,

ki a jobb sorsban másoktól óvakodik. A sikernek is megvan az ellentéte: a fájdalokat rettenetes magas áron vásárolják.

3. Azt mondotta Aristoteles, hogy balgagság minmagunkra fordítani szemünket, szívünket; de másokra szegezni vagy tévedés, vagy a tévedés veszedelmével jár. Az ember ugyanis igen hajlandó arra, hogy egyik embert a másiknál jobbnak vélje, egyik állapotát a másikénál többre becsülje; de ezzel mi mást nyerünk, mint hogy vagy magunk gyötrődünk, vagy másokat zaklatunk. Oh mily vak is az emberi gonoszság! Inkább fáradoznak azon, hogy kellemetlenségek árán is elrabolják a másét, mint hogy békén élvezzék a magukét.

4. Amiként megbotlanak a lábak, éppen úgy megcsúsznak a gondolatok is; legyünk azért résen, hogy miként tudjuk azokat megerősíteni. Szilárdabban nem rögzíthetjük meg azokat, mintha megteszszük kötelességünket. Mert ha a nagyra-vágyás üzi-hajtja azokat, hanyatt-homlok bukunk le a magasból: ha pedig a fős-vénység, megragadunk a mélyben, míg ha a kéjvágy, a sík területen is összerogyunk.

5. A gém bátran kering a levegőben, nem esik le; de a lélek, mihelyt elfoglalkozik mással, veszélyes utakra tér. Amiként az emberi test tagjai mindig az egyen-

súly fenntartására törekednek; éppen úgy a lélek is szeret a maga korlátain belül maradni. A lélek területe az, hogy ismerje saját állapotát, csak ezt az egy pályát kell neki befutnia. A hitehagyásnak egy neme az, amikor a szerzetesnek csak a lába van a szobácskájában, de a szíve az utcákon ténfereg.

6. Aki szerfeletti munka árán is elérni igyekszik azt, amit megkívánt, az elvetemült lelkű vagy felfuvalkodott, ami egyre megy, hacsak nem rosszabb még a másikinál is: gályára ítélt rab az, de olyan életet él, mint az akasztófán függő, csak fonalon függ az élete.

7. Az irigység skorpiókkal népesíti be a szívet; a hiúság üressé teszi a fejet; ha megszédít, elbukunk. Az érzéki embernek üvegből van az élete, a lustának ólomból a teste. A lakmározó ember állat; a kegyetlen ember vadállat; a gögös ember ördög; a tiszta ember angyal.

8. Hogy tanácsot adhassunk, bátorságra van szükségünk; annak elfogadására türelem, kikérésére nyíltság és igazság kell; mihelyt beférkőzik abba a szenvedély, minden tönkremegy. Sokan, mikor tanácsot kérnek, hogy mitévők is legyenek, csak azt akarják helyeseltetni, mit maguk is szeretnének megtenni.

9. Nehéz annak tanácsot adni, kinek saját érzelme a jósdája. Mert vagy a tanácsot nem fogadja meg, vagy a tanácsadónak kell pusztulnia : különösen, mikor magasrangúaknak kell tanácscsal szolgálunk. De azért mindig adódik alkalom, amelyben vagy dicsőség, vagy kötelesség, hogy veszélyben forogjunk.

10. A tanács nem válik annak hasznára, akinek nagy az esze és belátása ; hanem annak, akiben nem nagy az ellenkezési viszketegség. Nem a belátás, hanem a romlott akarat szokta a tanácsokat elferdíteni, hogy ne mondjuk, kiforgatni.

11. A boldogság vagy úgy születik, vagy úgy terem, vagy úgy lesz. Ha önként támad, születik ; ha érdemeink folytán jön létre, akkor úgy termett, lesz pedig, mikor erőszakosan kicsikarjuk. Kétféleképpen is kicsikarhatjuk azt, álnoksággal és szorgalommal. Az álnoksággal kicsikart csak sárból való boldogság, a szorgalommal megszerzett azonban már ércből van és éppen ezért tartós is. De azért egyik sem ment attól, hogy az irigység le ne taposhatná és össze ne zúzhatná.

12. Az erény teszi az embert jóvá ; a tettek naggyá ; az alkalom pedig ünnepeletté. Maga az idő is meglehetősen nagy boldogságot nyújt.

13. Mi sem nehezedik rá az emberre annyira, mint a hiúság; és bár ez a leg-haszontalanabb valami, mégis elviselhetetlen terhet ró reánk. Hogy a nyilvánosság előtt tapsot arathassunk, inkább koplalunk otthon. Mennyibe kerül maga a hiú ruházkodás is! Mennyi gondot ad a nagy szolgáltszemélyzet! Hány törszúrást ejt a kényes becsületértés! Egyszóval a hiúság vagy a szívünket gyötri, vagy fejfájást okoz.

14. Aki az idegenekkel szükség nélkül tesz jót, de környezetével szemben megfélekedzik még a kötelességéről is, az vagy ostoba, vagy kegyetlen; de mindkettőt egybefűzve, mihaszna ember.

15. Elszenvedni más ember hibáit, szelidség; elviselni a sors szeszélyét, bátorság; kiállani a fájdalmat, türelem; elviselni a magunk terhét, némi erény; eltűrni a rágalmakat, igen nagy erény; mindent elszenvedni, roppant nagy könnyebbség. Sőt ez az egyedüli menekvés a jelen bajok tömkelegéből.

16. A lelkiismeret mardosó férgén kívül van még egy ennél sokkal kegyetlenebbül belénk harapó féreg is, az t. i., melyik az irigyeket emészti. A kajánság mindig talál, amin rágódjék; valóságos lelki szű ez, rákfene, méreg, basiliskus gyík, mely nem azt öli meg, akire ránézett, hanem magát a nézőt.

17. Nem fenyegeti az embert annyi veszély a tengeren, mint a szárazföldön. A baleset itt könnyebben ránk talál, mint a tengeren. Mennél magasabb polcra jutotunk, annál nagyobb veszedelemben forgunk. Mert ott nemcsak az emberi balesettől kell félnünk, hanem az Isten ítéletétől is, és nemcsak a magunk bűnei miatt, hanem mások botlásai miatt is.

18. A nép bűnei miatt engedi meg az Isten, hogy vétkezzenek a nép vezetői is; és így akár becsületes úton jutottunk a vezető állásba, akár alattomos úton szereztük meg azt, nem leszünk mentek a büntől.

19. Az angyalok az isteni irgalmasság szolgálói; az ördögök az ő igazságosságának végrehajtói; az emberek pedig mindkettőnek eszközei. Az előljáróság miatt van jó sorsa a népnek, de ugyancsak miattuk bűnhődik is. A kormányzó Isten kezében kétoldalú eszköz: alkalmas az a büntetésre is, meg a jutalmazásra is.

20. Az isteni gondviselés olyan, mint a vízvezeték, melyen át eljut az emberhez a jutalom is, meg a meglakolás is. A király szíve csak forgantyú, ha ezt elfordítjuk, megnyílik a vízáradat és elterül körülöttünk. Bölcsen mondotta a legnagyobb bölcs: Mint a vizek folyásai, úgy

a király szíve az Úr kezében; ahová akarja, oda hajtja azt. (Péld. 21, 1.)

21. A hánya-veti dölyfösség lelki vízkórság, de mégis különbözik a testitől abban, hogy a testi beteg víz után eped, míg a lelkileg vízkórságos, a felfuvalkodott a levegő után kapkod: de mind a kettő egyformán fel van puffadva.

22. Aki előbb elvégzi teendőit, az nem késlekedik, csakis az, aki belebonyolódik azokba; de az elhamarkodásból is ugyanez a veszély származik. Aki sietteti pályafutását, könnyen megbotlik, és nem igen messze jut el; de még ennyi utat sem tesz meg az, aki minduntalan visszatér a fogadóba, hogy megszerezze azokat, amiket magával vinni elfelejtett.

23. Hogy jót tehetünk, az szerencse reánk; de ha tényleg meg is cselekedjük a jót, ez már erény és királyi vonás; míg az, hogy szeretnénk jót tenni, isteni adomány. Viszont csak emberi gyarlóság, hogy tudunk rosszul cselekedni; de ha tényleg rosszul cselekszünk, ez már fő-főveszedelem; az meg, hogy szeretünk rosszat tenni, aljas, elvetemült szívre vall; míg másoknak rosszat akarni, ördögi valami.

24. A bomlásnak indult holttetemektől borzadva fordulunk el, beléjük a természet hullamérget oltott. De ilyenek az elé-

gedetlenkedők is, könnyen mérget okádnak és mérgezett fogukkal megmarnak. Ezek az emberiség salakjai.

25. A nagyravágyás sokszor elkapatja a fejedelmeket, azért igézi meg őket olyan könnyen a hízelkedés. Ha a rendetlen hírnévhajhászat el nem ragadná őket, sohasem hinnének a hízelgők ámitó suttogásainak. Csak maga-magát csalja meg, aki mások dicsőítő szavait véli dicsőségének, és nem a maga jótetteit. A dicséret nem más, mint dicséret-adó, és ezt csakis a magunk tettei után kapjuk meg, nem pedig mások mende-mondáira.

26. Az ország kormányzása egy nagy gépezet és annak mozgásba hozására semmiféle gombnyomás nem alkalmasabb, mint a király példája; benne nem elégséges a vétkes szokások száműzése, hanem még azok gyanujától is mentesnek kell lennie. Valamikor az emberek azt hitték el maguk felől, hogy ők istenek, hogy így a bűneikre mentséget találjanak; manapság meg még a királyokra is bünt kennek.

27. Kivetkőzik emberi mivoltából az, ki gögösen az emberi mivolta fölé tolakodik vagy pedig érzékisége folytán a baromiségig süllyed. A gögje ördöggé, erkölcstelensége állattá teszi.

28. A kérkedés az átkoknak mágnes:

a harag az egyenetlenkedések gyökere; az érzékiség a betegségek magja; a fukarság a veszedelmek kútfeje; az irígység az aljasságok forrása; az esztelenség a hibák tárháza; a gyengeség pedig a nehézségek hegláncát, és a veszteségek völgykatlanait gördíti elénk. Nincs olyan bűnös szokás, mely sokba ne kerülne.

29. Amiként a számok összeadhatók és oszthatók, úgy a bűnök is. Mert amint mondhatjuk, három meg három az hat, úgy azt is mondhatjuk, hogy az aljas lelkület és nagyravagyás kevélység; a megrogzött gyűlölet és hányavetiség irígység.

30. Soha jobb magyarázata a törvénynek nem volt, mint a fejedelem élő példája; innen azt mindenki megérti, és az írott törvényt jól felfogja. A példa hatásos volta azonban nem azon fordul, hogy ki adja azt, hanem azon, amit művelt az illető. A törvény teljesítése és nem annak elrendelése van hatással. A törvényben az uralkodók akarata, a tettekben az alattvalók élete nyilvánul meg. Rossz példát soha senkiről se vegyünk, de jót néha a gonoszoktól is tanulhatunk. Mert az igazak se mindig a jobbat cselekszik meg, viszont a gonoszok sem hanyagolják el mindig a jót.

31. A nemeslelkűeket az okosság segíti;

a bátrakat a szerencse; a zsarnoki lelkeket mások béketűrése; az alázatosakat a maguk eltűrése; a kevélyeket a maguk hitványsága.

32. Elvetemültség, amikor tudatosan bűnben élünk; de ennél is szomorúbb az, hogy abban halunk is meg. Ezt cselekszi pedig az, aki nem elégszik meg azzal, hogy életében nyakig belemerült a hiúságokba, hanem még arra is van gondja, hogy azok emléke holta után is fennmaradjon.

33. Ki ne siratná meg azokat, akik tényleg elhagyták ugyan a világot, de azért szívük szerint ottmaradtak; és bennhagyták az ő vagy csalódott, vagy bűnös akaratuknak örök zálogát. Meghalni, mint a hiúság rabja, ez az életnek legesleghitványabb hiúsága.

34. A hiúság és csalódás legszomorúbb áldozata annak a halála, aki érzi, hogy élete már véget ér, de nem gondol arra, hogy ezzel az ő balgaságainak is vége.

35. Oh te gyalázatos, szőszegő világ! Hányszor megcsaltál már minket, és mégis tovább is szeretünk. Amikor szinte elhanyagol, sőt megvet minket, mi annyira gondunkba vesszük, hogy mellette elhanyagoljuk az Istennek ügyét.

36. Nincs olyan ember, aki ne törődne

azzal, amit becsben tart, mert a megbecsülés máris gondosságot parancsol. Ime a kevély nagysága ugyan semmi, és mégis törí-zúzza magát a nagyság után, és bármennyit fáradjon érdekében, mindazt semminek tartja, sőt soha meg nem bocsátaná magának, hacsak egyetlen alkalmat is elmulasztana. Senki érdekében sem fáradozik annyit, mint a maga ügyéért. Nem sokat ad az erkölcsös életre, hogy mennél több kitüntető tapsot nyerjen; de saját kívánságaiban bűnhődik, mert éppen azzal válik hitvánnyá, amivel a megbecsültetést akarta megszerezni.

37. A királyi udvar mintegy a világ középpontja, ott szoktak összegyülemleni a legnagyobb vétkek. Ide irányítja lépteit az irígység; ide törekszik a hízélgés; de magával viszi hűségese fegyvertársát is a hazugságot, Krisztus a mi Megváltónk kötelességgel hurcoltan lépett be a palotába, és inkább akart némának látszani hallgatásával, minthogy szólásával a hazugságnak gyanuja férkőzzék hozzá. Kisebnek tartotta azt, hogy ezért bolondnak minősítsék, mint azt, hogy az igazmondásába vetett hitet veszélyeztesse.

38. A becsület teljesen bizonytalan valami; ott szokták keresni, ahol a becstelenség is előfordul. Hogy igényt tarthas-

sunk arra, okosságra van szükségünk; hogy elérjük, szerencsére; hogy megtartsuk, türelemre; hogy erőnek-erejével kicsikarjuk, cselhez és ravaszsághoz kell folyamodnunk.

39. A fejedelem félelemmel vértette fel magát, amikor hízelgően helyeselnek neki, és béketűrőssel, amikor az igazságot megmondják neki; az igazságnál nem illik felizgulnia, a helyeslésnél pedig vigyázzon, hogy csalódás ne érje. Jobb a hibából tanulni, mint a tudatlanság miatt csalódásnak esni áldozatul.

40. A magasrangúak és fejedelmek megfertőzője a tányérnyaló hízelgés. Hogy ettől megmenekedjenek, tanácsos az őszinte, nyíltszívű emberek megbecsülése, kerülése a szószaporító és mindent nagygyá fel-fuvó embereknek és gyűlölése a fel-fuvalkodott és a kegyhajtású udvaroncoknak. De van még egy másik óvószer is e pestis ellen: ne legyünk nagyravágyók, és szeressük az állapotunk szerint való szerénységet. Kárba vész a tányérnyalók minden hízelgése, mihelyt nem izgatják a hallgató lelkét.

41. Rosszul beszélni gyengeség; jól beszélni erény; igazat mondani nemes lelkületre vall; alkalmas időben szólani okosság; meg nem felelő időben szólani ostoba-

ság; nem beszélni, mikor kellene, meghunyászkodó gyávaság.

42. Aki az egyszer megígérteket gyakrabban megígéri, körülírással ugyan, de mégis hazudik. Aki kétszer is hangoztatja, hogy reggel majd megteszem, az annak a gyanunak teszi ki magát, hogy sohase fogja megcselekedni. Tréfásan, de találóan mondotta valaki: A majd azutánék utcájában van a sohasemék háza.

43. A dicséretre érdemes embernek szerény hallgatása annyi, mint a helyettesek útján való ajánlás. Aki magáról semmit sem mond, az ezzel mindenki ajkairól dicséretet csal ki: viszont, aki szinte hivatásának tartja önmagának dicsőítését, ezzel mindenkinek alkalmat nyújt a zúgolódásra.

44. Senki sem tudna megélni olyan romlott légkörben, aminőben a mindent helyeslő tenyészik. Éppen azért, miképpen ragály idején fertőtlenítőszeret tartunk magunknál; akként a fejedelem is e pestises ragály: a hízelgés ellen ne a hamisan annak látszó, hanem az igazi igazságnak szeretetét vesse szívébe.

45. Hamisan fogjuk rá az erényre, hogy az ebben az életben valami felettébb nehéz dolog; mert a hírnév sokkal több nehézséggel jár. Az erény ugyanis egyedül tőlünk függ, míg a jónév mások kénye-

kedvén fordul; és bár az erényt megilleti a dicséret, mégis annak megszerzéséhez sok minden megkívántatik. Így ki kell választani a cselekvés alkalmát, ismerni kell azt, meg kell határozni az időt, és végül mellette kell szólnia a köztetszésnek. Az erény csendben dolgozik, és nincs is más készülékre szüksége, mint jó szívre és őszinte akaratra.

46. A kevély ember valami kikutathatatlan lény. Jellemét senki ki nem ismerheti; sőt még maga a kevély sem ismeri fel azt az ő vak gondolkozásában. Nehéz megmondani, hogy másokat becsül-e, vagy megvet. A kajánsághoz szokva még azért is irigyli, akinek nálánál kevesebbje van. Inkább azon van, hogy mások hiúságát majmolja, mintsem hogy a maga szükségletére gondolna.

47. Van`okunk kételkedni abban, hogy úgy van-e, mint általán gondolják, hogy a talpnyaló mindig a maga javát keresi: mert nem azt becsüli meg, aki hasznosabb az államra nézve, hanem azt, aki inkább kegyében van a királynak. Egyébként is annyira elfajult, hogy a biztos közjólétnek elébe teszi a maga bizonytalan hasznát.

48. Az igazat megvallva még a neve is útálatos a hízelgésnek; sőt csaknem egy a közjó elárulásával, amíg ugyanis egynek

hazudik, képes milliók vesztét előidézni. Hacsak egyetlen ilyen mindent helyeslő udvaronc befolyása alá került is a király, egész birodalmának romlását okozhatja.

49. Az okos előrelátja a veszedelmeket; a félénk beképzeli azokat; az igaz nem fél tőlük; a nemeslelkű megveti azokat; a balga úton-útfélen beléjük botlik; a vakmerő keresi azokat; a szerencsétlen beléjük esik.

50. A békének is többféle a felhasználása: a szelídek bírják azt; a türelmesek megőrzik; a békességesek létrehozzák; a jók élvezik; a gonoszok beképzelik maguknak; az árulkodók színlelik. Az igazi való békét egyedül az Isten adja meg; és az itt alant az igazak lelkében lakozik, és végül a mennyekben örökké megmarad.

51. Nagy vagyont hagyni az örökösökre nem más, mint alkalmat adni nekik vagy a nagymérvű pazarlásra, vagy a maguk tönkretételére. Az az atya, akinek több gondja van az anyagiak felhalmozására, minthogy erényeket hagyjon gyermekeire, az lehet másoknál gazdagabb ember, de mindenkinél boldogtalanabb atya leszen.

52. Ritkán szokott szerencsés sorsuk lenni a vagyonos apák gyermekeinek; az örökség elpárolog és a vajmi ritkán jut el harmad ízig. Az a rettenetes gond és

szorgosság, mellyel a szülők felhalmozzák szinte kimerülésig az ideiglenes javakat, csak lépcsőfokok, melyeken át a gyermekek a legnagyobb bajokba szállnak alá. Felhalmozzák számukra a szerencsés javakat, de ezekkel sok minden erkölcsi bajoknak teszik ki őket; a földi javakra fordított gond az erkölcsiek elhanyagolására vezet.

53. Inkább érdekükben áll a gyermekeknek tudni azt, miképpen gazdagodhatnak meg, minthogy hogyan tékozzolják el a vagyonukat. A vagyonszerzésre az erény tanít meg, az eltékozlásra a vagyon. A jó erkölcs jó örökség, hacsak ezt hagyják is a szülők gyermekeikre, elég nagy kincset hagynak rájuk. A nagy vagyonban sok a felesleges, az erény a közepesben erősödik meg, és a szerencse is szilárdabb a közepességben.

54. Igen sokszor tapasztaljuk, hogy akik nagyon keservesen viselik el mások terhét, azokat mások sem igen szenvedhetnek; és senki sem panaszkodik annyit, mint aki miatt a legtöbbet panaszkodnak. Embertelenség az a gög, hogy más embert nem akarunk elszívni.

55. Legyen az egyik ember támasza a másiknak, és miként az apostol megparancsolja, egyik a másik terhét hordozza. Aki nem tud eltérni másokat és mégis azt

akarja, hogy mások eltűrjék őt, az udvariatlan, sőt jobban mondva már igazságtalan ember.

56. Tudatlan, aki azt véli, hogy másnak semmi kellemetlenséget nem okoz; de már szemtelen, aki azt hiszi, hogy ő nem köteles másoktól semmit eltűrni. Szenvedve békességesek, okosak, nagylelkűek és jótekönyvek vagyunk; mert, aki könnyen megbocsát, ennyi minden jót gyakorol.

57. Úgyes-bajos dolgainknak vannak körülményei, de következményei is. A cél mindig a fő és a cselekvés módja; de csak addig, amíg a körülmények megmaradnak esetleges dolgoknak, a következmények pedig nem rontják le magát a lényegét. A cél ad becsületet a munkának, azért erre kell mint fődologra vagy lényegre a szemünket irányítani, nem pedig a mellékesekre.

58. A természetes mozgás egyenes irányban tör a középpont felé és nem hajlik erre arra. Dolgainkban is így kell tennünk. Aki nem törődik a céllal, hanem a körülményekkel vesződik, az ne csodálkozzék, ha eltévelyedik. A tengerész a Göncöl szekerét figyeli, nem pedig a körülötte keringő csillagzatokat.

59. Mennyi alkalmatlankodás zavarja meg az emberi dolgokat! És rendszerint

ott lépnek fel, ahol legkevésbé gondoljuk. De mindet egy csapással eltávolítani akarni, ez lenne a legeslegnagyobb botorság. A szokás és idő folytán szentesített törvényeket bárki kedvéért megszegni nem biztosíték, hanem felforgatás; utat nyit arra, hogy a jövőben ebből sok-sok, ha nem is ugyanolyan, de velük egyenlő sőt nagyobb kellemetlenségek származzanak.

60. Hogy egyik-másik ember esetleg hibáz, ez még nem ok arra, hogy mindjárt mindenki számára törvényt hozzunk. Az se volna igazságos, hogy egy ember bűne miatt mindenkit meglakoltassunk. Bűnhődjék a bűnös, az ő bűnhődése szolgáljon a törvényen esett csorba kiköszörülésére.

61. Tiszteljük mindig az ősiséget; és a multakat őrizze meg annak fenséges volta. A szokatlant felkarolni nem más, mint a poshadt állóvizet felkavarni; sohasem történik meg ez a bűzös gázok kiáradása nélkül. Aki meg akarja reformálni az álladalmat, vigyázzon, hogy ne deformálja, még jobban el ne rontsa; gyakran még a jobbrafordítás is veszedelmes. Új törvényeket hozni, csak megterhelés; megsokszorozni azokat csak zavar keltés; megváltoztatásuk már kétesekké teszi azokat; a régieket megtartani mindig tiszteletes és dicsőséges.

62. Az újítást ne szeressük maga-magáért, hanem inkább gyűlöljük; hacsak nem olyasvalami az, amit a szükség ró ránk, vagy a közjólét követel meg, mert csakis így válik az tiszteletreméltóvá.

63. A visszaéléseket megszüntetni, amelyek akár az emberek hanyagságából, akár az idők mostohaságából becsúsztak, nem annyi, mint új valamit behozni, hanem inkább visszatérés az ősi törvényekhez.

64. Ne mondjuk rá valamire egyszerre, hogy új dolog, mert felőle nem volt tudomásunk; hanem csakis arra, amit még mi sem láttunk, és elődeink sem tudtak róla. Ha valamit az elmúlt idők elévülni hagytak, azt meg kell újból tisztogatnunk, és előbbi hatályába kell visszaállítani. Jobb az álladalmat renoválni, vagyis régi fényébe visszaállítani, mint innoválni, vagyis újjászervezni.

65. Nyilvános rágalom azt mondani, hogy a hatóságok a törvény gyámjai; mert igazságtalanság úgy bánni a törvénnyel, mint a gyámság alatt állóval, vagyis hogy kényünk-kedvünk szerint tehessünk vele akármit. Demosthenes a törvényt nem is leányzónak, hanem királynőnek mondta. A hatóságok csak szolgálói neki, engedelmeskedniök kell neki és nem parancsolni.

66. Vannak kik cselekményeik folytán,

és vannak, kik eszük folytán érvényesülnek. Az eszes emberek egyetlen szempillantás alatt felfogják azt, amit mások hosszas gondolkozás után is alig találnak ki. A könnyű felfogás a természet ajándéka, míg a tettek embere erényre szorul, és ennek ösztönzésére az ő makacs munkája nem ritkán felülemelkedik a lángelme szerencséjén. A sas is gyorsröptű, de a lomha ökör erősebben veti meg a lábát.

67. Egyik másik elme első eszméi nemcsak sikerültek, hanem a legbiztosabbak is; szerencsésebben is munkálkodnak ösztönszerűleg, mint a sok okoskodás útján; mert ez a sok megfontolás már lehüti kedvüket, és a sok ellentétes szempontok miatt mintegy visszariasztva eszméjük megvalósításához már nem oly nagy a lelkesedésük.

68. A bölcs csakis azért találta oly elrettentőnek a halált, mert vele vége minden ideiglenesnek: de inkább mondhatnók borzasztóbbnak azért, mert az örökkévalóság kezdete az. A halál kettős útja az örök életnek, ennek egyik ága a pokolba visz, míg a másik a boldogok honába vezet. Szeretnénk nem félni ettől a rettenetes dologtól, a rossz haláltól? Éljük erényesen.

69. A szenvedély nem egyszer lobogó láng, máskor parázstűz, néha pedig csak gyertyafény. A hirtelen szenvedély azonnal

fellángol, és szétterjed, de hamar füstbe vész; de azért mégis megvakít. A lassú szenvedély csak alattomban terjed, parázsként hamar hamu alá kerül, de megégeti azt, aki felpiszkálja. Az igazi szenvedély, melyet jó ügyben gyujtottunk fel, olyan, mint a gyertyafény, világít és erőt kölcsönöz az igazságnak.

70. A kellő önismeret hiánya, és a hevesebb szenvedély még a bölcsek gondolkodását is megváltoztatják; megkülönböztetés nélkül hibákba ejtenek, és amidőn mintegy tapogatózva keressük az utat, arra kényszerítenek minket, hogy a sötétben tévelyegjünk. A magunk helyes megismerése éppen annyi, mint nemesen győzelmet aratni magunk felett; ezen fordul ugyanis a jócselekvés és a kellemes élet.

71. A kevélység kettős forrásból fakad: az akaratból és az értelemből, mert vagy szerfelett szeretjük minmagunkat, vagy nem kellően ismerjük magunkat. De némelykor mind a kettőből bugyog egyszerre. Az első esetben a túlságos önszeretet, a második esetben az önismeret hiánya a hiba, és komolyan ki kell küszöbölnünk: a harmadik esetben már útalatos nyomorúsággal állunk szemben. Jaj annak a kevélynek, aki csak magát tartja értékesnek, és emellett jómagát sem ismeri.

72. Hallgassuk csak meg a kevély ember panaszait, és akár esküt is tehetnénk arra, hogy ez a közönség mulattatására közbeszótt tréfás színészi monológ. Akármivel hozakodjék is elő, csak nevetni lehet azon; a hazugságok halmaza, a csalások tömkelege, sőt azt mondhatnók, hogy lánc az, de ahány szemből áll, annyi a hiba benne.

73. A választás jóvolta a választó okosságán múlik, és a választott boldogságára szolgál: de azért ennek folytán még nem nyújt biztonságot. A méltóságokban változik a lelkület is; és amikor nincs meg a várt eredmény, a választott a bűnbak, nem pedig a választó. Szóval itt csak kísérletezni lehet, mert kicsoda kívánhatná meg a halandó embertől, hogy megjósolja a jövőt?

74. Midás királynak az újjai valóságos aranybányák voltak, mert bármit érintettek, az nemes érczé változott, még a sár is. De ez csak mese. Az azonban való igazság, hogy az isteni akarat érintésére még a leghitványabb dolgok is, még Jób szemétdombja is, a legbecsesebbekké válnak.

75. Az Istennek szent tetszése adja meg minden jónak a jellegét; bárhova elegyedjék, megszenteli azt, bármire üsse is reá az ő pecsétjét, az elveszi annak hitványságát. Ha halálunkat akarja, többet ér ez,

mintha élnénk. Ha megvettetést bocsát reánk, többet nyerünk vele ezer meg ezer tapsnál.

76. A gonosz emberek ereje az ártásra mindig nagyobb és rosszabb, és nagyobb kárt is okoznak. Egyetlen csepp ecet képes elrontani roppant nagy hordó bort, picike mérég is átjárja az egész testet. De az isteni akarat még hathatósabb; teljesen kiolt minden rosszat, sőt átváltoztatja azokat megbecsülhetetlen értékű javakra.

77. A jószándéknak meg van az a jeles kiváltsága, hogy sohasem cselekszik más-ként, csakis jól; és még akkor sem tér le a helyes útról, amikor téved. Lehet, hogy egyszer-másszor véteni látszik az Isten törvénye ellen, de csak emberi vélekedés hiszi azt tévesnek, Isten szemében gyakran a leghelyesebben járt el. Isten a szándékot és nem az eredményt szokta tekinteni, a szívet és nem a kezét nézi.

78. Nem valami helyes cselekvési módot tűzött maga elé, aki a célt eltéveszti. A jó irányítás remélni engedi a célhoz jutást is. Aki pedig alkalmas eszközöket választ a rossz cél elérésére, az körös-körül járva tévelyeg.

79. Nem magát hanyagolja el az, aki jót tesz felebarátjával; sőt magáról gondoskodik, amikor másokat szükségükben fel-

segél. A jótékonyság még az ebnél is hűségesebb hozzánk, pedig az eb ha elvesztette urát, keresi és újólág visszatér a házba, ahonnan eltávozott.

80. Amiként elnézéssel szoktunk lenni az eszelőssel szemben, mert hisz bolond és nem vezérli rossz akarat; így a világot sem kell figyelembe vennünk, amíg azt bűn nélkül megtehetjük. Öszinte szolgálataába állani, ez már bűnös dolog, és bűntetése sem késik; látszólag szolgálni neki, eltűrhető okosság, Istennek egész és őszinte szívvel kell szolgálnunk, de a világnak se igazán, se színleg. Elég udvarias vele szemben már az is, aki látatlanba veszi, és nem veti teljesen el, nem tapodja lábbal.

81. Több okból is balgataz az, aki nem ismeri magát és egyre panaszkodik. A szenvedés és szenvedély ékesszólóvá tesz, de józan ész nélkül, megáld szóbőséggel, de elárulja lelki nyomorúságunkat is.

82. Az a híd, melyen a szerencse királyi székéhez juthatunk, az alkalom; ez legalább is fele útján van a boldogságnak, a másik fele utat a szorgalom teszi ki. A szorgalomnak kezet nyujt az iparkodás, ennek meg a vágy, a nagy művek építőmestere.

83. Soha nem találjuk magányosan a kereskedőt, mert folyton körülveszik őt

az álnokság, a csalás, az iparkodás, a kegy vagy az érdemek. A tékozlók rendszeresen hamisak; a törtetők sokat dolgoznak; a hízelgők egyúttal kegyhajhászok; míg a gyengék érdemeikre hivatkoznak. Aki könnyen megszól súlyosan másokat, az megjósolhatja magának, hogy ő reá sem vár más mások részéről. Méltányos és igazságos, hogy mi is azon törvény szerint lakoljunk, mint amelyet magunk hoztunk.

85. Semmi sem felel meg jobban nekünk, mint kötelességünk teljesítése. Nagyon mindegy az, hogy nem tesszük meg azt, ami kötelességünk, vagy olyast cselekszünk meg, ami nem illik hozzánk.

86. Helyesen mondhatjuk azt, hogy a szenvedély szabadsággal párosult mámorosság; mert senki útálatosabban nem örjög, mint aki szabadon vétkezik. A szenvedély felizgatja az akaratot, az ész pedig annak teljesítésére hangol, így tehát kétszeresen gonosz az, ki eltökéli magát a bűnre: mert már rosszat akarni is bűn, de ennél nagyobb annak elkövetése.

87. Nem igen különbözik a kémtől az a hivatalnok, aki nem tartja keblébe zárva a hivatalos titkokat. A hazaárulóval együtt említhető az, aki magánérdekeit elébe helyezi a közérdeknek. Még az esztelennél is rosszabb, ki az állam hajóját ármá-

nyokkal forgatagba juttatja. Az pedig, aki szívét nem irányítja a felséges Istenre, semmivel sem jobb az istentagadónál.

88. A világnak a súlya a legnehezebb, és ami a legcsodálatosabb, a könnyüség okozza ezt. Az értelem eltévelyedése, ki kételkednék ebben, súlyosabb az ércnél. Több fájdalmat okoz ez, mint az ólom súlya. A világ hiúságát két ikertestvértévedés alkotja: az egyik a cél tekintetében téved, a másik meg az eszközök megválasztásában. Isten mindenek célja: a világ meg a gyönyört tette azzá, íme az első tévedés; a gyönyörhöz a mértékletesség útja visz, és a mérsékelt kihasználás; de a világ szereti a túlságot és így teljesen célt téveszt.

89. Hiábavaló és nevetséges munka volna tüzet rakni a víz alá, hogy megfagyjon. Már pedig ilyesmin fárad a világ hiúsága; elcsavarja a dolgokat a céltől és a célt összetéveszti az eszközökkel. Örült, ki a dolgok közötti viszonylatot megszüntetni szeretné.

90. Szénlapátolóhoz hasonlít, aki a maga dolgait rendkívülien becsüli; csak a lapát marad a kezében, arcára pedig rárakodik a fekete szénpor. Ha a hiú ember mérlegre tenné javait, úgy találná, hogy feleannyija sincs, mint képzelte.

91. Az okos embernek súlyosabb az esése, mint az esztelené; ha t. i. az alkalmas eszközök kiválasztása után is eltévesztené a célt. Ezzel ugyanis hibát-hibára halmoz, mert ilyenkor a voltaképpen jó eszközökre is rá szokott ütődni a rossz cél bélyege.

92. Jobb, ha tévedünk a rossz cél elérésére alkalmas eszközökben, mint hogyha magát ezt a rossz célt elérnénk. Mert az nem válik szégyenünkre, hogy rossz dologban nem értünk el sikert, de legalább megmenekülünk a csapástól. Megkísérelni a rosszat gonoszság; de megválasztani az arra alkalmas eszközöket, ez már szerencsétlenséggel is tetézi a gonoszságot.

93. Szerencsésebben soha senki nem választhat, mint aki a jó halált választja. És jóllehet nem áll hatalmunkban a jó halál megválasztása, de mégis azon kell fáradoznunk, hogy jól haljunk meg. Sőt éppen mert nem a mi akaratunkon fordul meg, azért mindig úgy kell élnünk, mintha bármely percben el kellene költöznünk e világból. Ebben az esetben a halálnak bizonytalansága nem oly veszedelmes, annak bizonyossága pedig kevésbé gyűlöletes.

94. Élünk, de életünk hajszálon függ; a halált pedig bármennyire szeretnénk, el

nem kerülhetjük. Dehát mire való úgy felkészülni az életre, és annyira elhanyagolni a halált? Ha azt akarjuk megtudni, hogy mely órában halunk meg, tekintsük minden óránkat utolsónak.

95. A jelen élet a keserőségek hajléka. A halálra ítélt rab, mikor a vesztőhelyre viszik, nem keresi a kerülő utakat, hanem egyenesen megy a kivégzés helyére. Mindnyájan ilyen halálra ítélték vagyunk, mihelyest anyánk e világra szült minket; életünk nem egyéb, mint közeledés a vesztőhely felé; miért akarunk tehát előre menekülni, kitérni? A halál ígyis-úgyis elér minket.

96. Vannak áruk, melyek kivitelét az országból királyi rendeletek tiltják, és a csempészekről elkobozzák azokat. Ugyanez a sors éri ennek a világnak javait: a földhöz vannak rögzítve, át nem csempészhetőek az örökkévalóságba. Egyedül a teteknek van meg az a kiváltságuk, hogy a földről átszállíthatjuk a mennybe. Ilyen értékeket kell tehát megszereznünk, hogy megvásárolhassuk velük az örök életet.

97. Bármily szűkösen éljünk is, halálunk percében még mindig van valami felesleges holmink. Ellenben bármennyi volna is az erényünk, utolsó óránkban tömérdek erény hiányát érezzük. A holttetem már

nem érez szükségét; de igenis érdekünkben áll az, hogy lelkünk mennél több kincset vihessen át a másvilágra.

98. Hogy több életévet megérünk, azt nem annyira hosszú életnek kell mondanunk, mint inkább, hogy közelebb vagyunk a halálhoz. Előrehaladni években, és nem érényekben ez nem az élet meghosszabbítása, hanem megrövidítése annak.

99. A jelen élet nem arra való, hogy átélvezzük, hanem hogy kereskedjünk benne és megszerezzük annak tartama alatt azt a másik, de örök életet. Aki elvesztegeti idejét itt, elveszíti örök életét ott.

100. Nehéz megmondani, hogy melyik rosszabb a kettő közül: agyonterhelni magunkat felesleges kincsekkel ebben az életben vagy annyira belebonyolodni a földi ügyekbe, hogy meghalni se érzünk rá? A vagyon teher, de csak az előre nézve; az ügyes-bajos dolgok előre és haldoklóra egyaránt terhesek. A vagyont még csak könnyen itt hagyjuk, de bár megváltjunk is ügyes-bajos dolgainktól, még ebben az életben, fennmarad a felelősség a halálban és akkor ezek csak még inkább zavarnak és kegyetlenebbül gyötörnek minket.

O. A. M. D. G.!

TARTALOM

Elöljáróba	5
I. fejezet. Kormányzati vezérelvek . .	7
II. fejezet. Amire az okosság tanít . .	56
III. fejezet. Erkölcsi intelmek	83
IV. fejezet. Az életbölcse ség tanulságai .	115
V. fejezet. Keresztény gondolatok . .	152
VI. fejezet. Lelki tanácsok	184
VII. fejezet. Bölcs mondások	227

4.

ALKANTARAI SZENT PÉTER
IMÁDSÁG, ELMÉLKEDÉS

244 oldal, ára 1.60 P.

5.

NIEREMBERG ÖZSÉB S. J.
VEZÉRELVEK, TANÁCSOK

256 oldal, ára 1.70 P.

